MAURITS COENE

STAMBOEKNUMMER 105/57726

(1890 – 1914)

FRANK COENE
FRANCIS HUIJBRECHTS

D/2014/Coene Frank en Huijbrechts Francis/uitgevers

© Coene Frank en Huijbrechts Francis

Niets uit deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met middel van automatische informatie-systemen, worden gereproduceerd en/of openbaar worden gemaakt zonder voorafgaandelijke toestemming van de auteurs.

VERANTWOORDING

Toen we jaren geleden op 11 november aan het station van Zele stonden, vroeg mijn zoon waarom al die mensen met die kleurrijke vlaggen aan het monument stonden te "*bidden*". Ik trachtte hem uit te leggen dat de menigte hun eer betuigden aan alle Zeelse gesneuvelde soldaten, opgeëiste burgers, weggevoerden en gefusilleerden van de voorbije Wereldoorlogen. Het ventje begreep er niets van! De dag nadien zijn we nog eens langs gereden. Het monument, bedolven onder de vele herdenkingskransen en bloementuilen, stond er opnieuw verlaten bij.

In dit verhaal wordt getracht om de levensloop van gesneuvelde Maurits Coene samen te stellen. Het had evengoed een andere Zelenaar kunnen zijn, doch wijlen Lea Famelaer[1] had heel wat familiestukken van haar oom Maurits zorgvuldig bewaard. Enkele jaren voor haar dood gaf zij deze stukken aan mij in bewaring. Ik beloofde haar plechtig dat ik deze persoonlijke gegevens met alle Zelenaars zou delen.

Het eerste deel van dit artikel, de periode 1890 – juli 1914, heb ik voor mijn rekening genomen. Het tweede, veel omvangrijkere militaire gedeelte, werd door Francis Huijbrechs geschreven. Deze Hoogstratenaar is uitermate bedreven in het oorlogsgebeuren. Francis heeft mijn inziens een uniek relaas van de eerste oorlogsmaanden van onze Zeelse soldaten geschreven.

[1] Geboren te Zele op 2 februari 1911 en overleden te Oostakker op 20 augustus 2003. Dochter van Eugène Famelaer en Elvire Coene en weduwe van Ernest Cauwe.

Ik wens hem nu reeds te bedanken voor zijn enthousiasme en zijn ontelbare uren die hij aan dit werk heeft besteed. Hij was mijn persoonlijke gids door het Hageland en de streek ten zuiden van Antwerpen. Aan de hand van zijn deskundige uitleg was het alsof ik in de tijd was teruggekeerd. Francis liet mij de plaatsen zien waar Maurits en vele van zijn lotgenoten hebben gevochten voor de vrijheid en onafhankelijkheid van ons land. Lea kan ik enkel nog postuum bedanken voor het ter beschikking stellen van de familiestukken. Ik wens dan ook dit verhaal aan haar op te dragen.

Daar waar nodig werd de tekst verrijkt met foto's, drukwerk, uittreksels uit brieven of werden verduidelijkingen aangebracht.

Frank Coene – Zele

Eén rijk gevuld mensenleven geleden, 90 jaar om precies te zijn, werden onze gewesten geconfronteerd met één van de meest dramatische invasies uit de West-Europese geschiedenis. Tienduizenden landgenoten werden inderhaast onder de wapens geroepen of meldden zich vrijwillig om zich te verzetten tegen een brutale agressie door het Duitse Keizerrijk. Duizenden betaalden daarbij de hoogste prijs voor de verdediging van "*huis en aard*". Eén van hen was Maurits Coene uit Zele. Een veelbelovende jongeman, niet meer maar ook niet minder als Zeles talloze lotgenoten die eveneens nooit de – veelal bittere – smaak van de overwinning zouden proeven in een oorlog die niemand van hen ooit had gewild.

Het is over deze Zelenaar en in mindere mate over zijn jongere broer Jules dat dit artikel handelt, als eerbetoon aan zovele van onze voorvaderen in "*den Grooten Oorlog*".

Trouwens hoog tijd gezien in 2004 de laatste Belgische oud-strijder zijn voormalig wapenbroeders in het Walhalla heeft vervoegd.

Maurits poseert in het donkerblauwe uniform van het 5de linieregiment in de hof van de familie Caesens (1912) (verz. F Coene)

De bouwstenen voor dit uitgebreide artikel worden in de eerste plaats geleverd door de overgebleven correspondentie van de gebroeders Coene met hun achterban. Tevens konden we nogal wat relevante achtergrond informatie putten uit het baanbrekende boek "*Zele tijdens de Grote Oorlog*" (1987) en "*1914 in de regio Haacht" (1993)*, zowel letterlijk als figuurlijk een monumentaal werken. We zitten trouwens midden in de actie met de uittreksels uit "*De Historiek van het 5de Linie Regiment*" (1937). Misschien de enige verdienste van de auteurs is dat ze de vele puzzelstukken in een logische context bij elkaar hebben gebracht en voor de nodige bindteksten hebben gezorgd.

Francis Huijbrechts - Hoogstraten

1. DE FAMILIE COENE

1.1 Huis Coene

De familienaam "*Coene*" werd voor het eerst opgetekend in de Zeelse familiegeschiedenis rond het jaar 1346. Het was Jan Coene die een jaargetijde en een mis stichtte en hiervoor de Heilige Geesttafel van Zele enkele landbouwgronden schonk. Op het einde van de 15de eeuw vinden we een pastoor Jacob Coene, die een wekelijkse – op dinsdag – Heilig gezongen mis stichtte ter ere van Sint-Michiel. Als we de namenindex van Michem[2] verder raadplegen komt de naam Coene nog verscheidene keren voor. Vast staat dat ze steeds één of andere leidende positie in de Zeelse dorpsgemeenschap innamen, hetzij als burgemeester, als schepen, als Heilig Geestmeester, kerkmeester… Zo was het ook met de vader van Maurits Coene.

Karel-Lodewijk Coene (roepnaam Louis) is als jongste zoon van Benedictus-Bernardus en Francisca-Dominica De Kimpe vrij snel wees. Zijn voogdes Coleta De Kimpe geeft de jonge knaap alle kansen en stuurt hem achtereenvolgens naar het college te Dendermonde, het Klein Seminarie te Sint-Niklaas en het Groot Seminarie te Gent. In het militieregister van 1874 staat er achter zijn naam "student". 20 jaar en nog studeren was heel uitzonderlijk voor die tijd. Ondanks zijn studies moet hij toch een lot trekken. Louis loot zich in en is bestemd om zijn legerdienst te vervullen bij het 8ste Linieregiment. De familie is echter bemiddeld en de jonge man wordt vervangen door Leonard Mertens. Na het opstellen van de vereiste notarisakte ontvangen de ouders van Leonard 800 frank.

[2] MICHEM Frans, Zele en zijn geschiedenis, blz. 413.

Op 23 juli 1884 trouwt de 30-jarige Louis met de 2 jaar jongere Eugenia-Maria Van Brussel. Zij is de dochter van een belangrijk huis- en fijnschilder te Laarne. Hetzelfde jaar opent het jonge koppel een winkeltje in koloniale waren in de Plaisantstraat te Zele (nu Dr. Armand Rubbensstraat 2). De Coenes verkopen er losse bruine zeep uit de bak, losse siroop met de pint, petrol uit het kraantje, koffie en peeën uit de ijzeren bussen per vierendeel of een veelvoud daarvan.

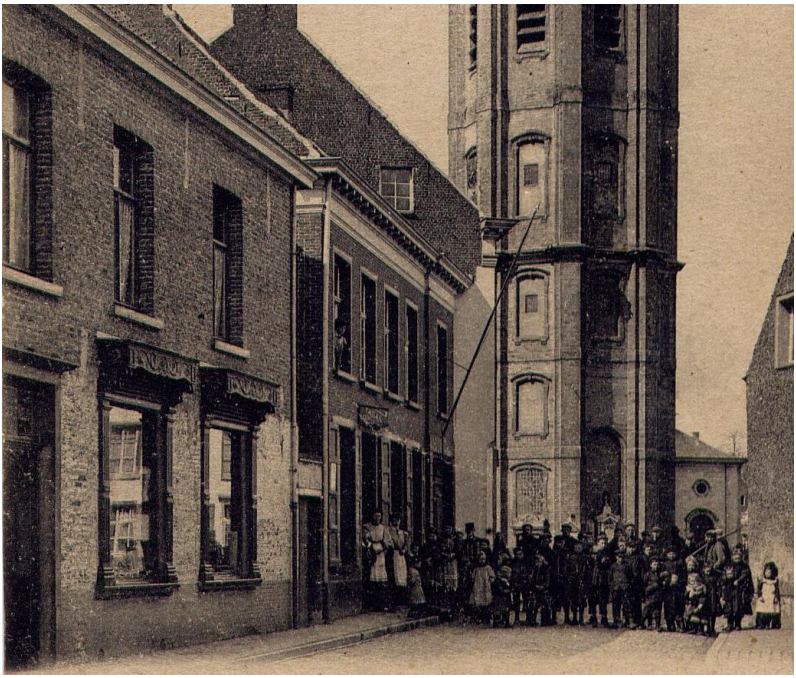

Fragment uit een oude postkaart. Moeder Coene en haar dochters (ook in het bovenvenster) poseren voor hun winkel in de Plaisantstraat (verz. E. Quintyn)

Rond de eeuwwisseling breidt het gamma uit met sigaren. Tabak en pijpen behoorden reeds langer tot het

assortiment. De zaak draait goed en privé loopt alles naar wens. Ook de kinderwens wordt vervuld.In 1885 wordt Maria geboren. Velen zullen zich haar herinneren als Maria met het klompvoetje van het tabakswinkeltje. Een jaartje later ziet Elvira het levenslicht en in 1888 vervoegt Firmina haar zussen. Het jaar 1890 is voor Louis een opluchting. Eindelijk een zoon. De baby luistert naar de namen Mauritius-Augustus-Franciscus. Maar papa Coene laat het hier niet bij. In 1893 wordt Armand geboren, gevolgd door Margriet in 1895 en Jules in 1896. Arthur vervolledigt het gezin in 1900. Acht kinderen!!!

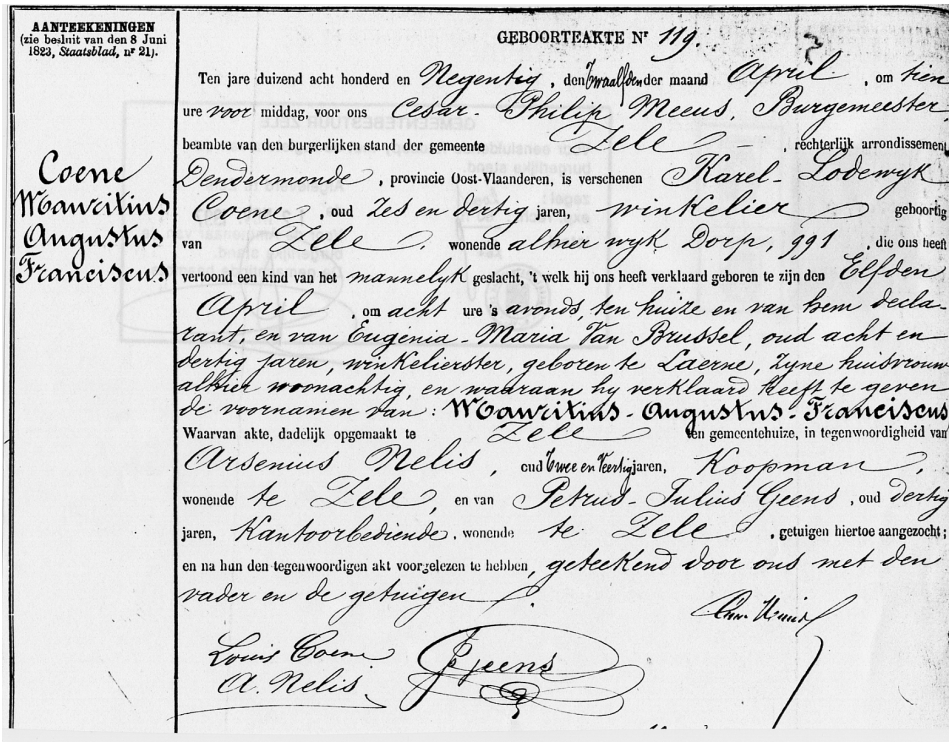

AANTEEKENINGEN
(zie beslnit van den 8 Juni 1823, *Staatsblad*, nr 21).

GEBOORTEAKTE Nr 119.

Ten jare duizend acht honderd en Negentig, den twaalfden der maand April, om tien ure voor middag, voor ons Cesar-Philip Meeus, Burgemeester, beambte van den burgerlijken stand der gemeente Zele, rechterlijk arrondissement Dendermonde, provincie Oost-Vlaanderen, is verschenen Karel-Lodewyk Coene, oud zes en dertig jaren, winkelier geboortig van Zele, wonende alhier wyk Dorp, 991, die ons heeft vertoond een kind van het mannelyk geslacht, 't welk hij ons heeft verklaard geboren te zijn den Elfden April, om acht ure 's avonds, ten huize en van hem declarant, en van Eugenia-Maria Van Brussel, oud acht en dertig jaren, winkelierster, geboren te Laerne, zyne huisvrouw alhier woonachtig, en wabraan hy verklaard heeft te geven de voornamen van: Wawritius-Augustus-Franciscus

Coene Wawritius Augustus Franciscus

Waarvan akte, dadelijk opgemaakt te Zele en gemeentehuize, in tegenwoordigheid van Arsenius Nelis, oud twee en veertig jaren, Koopman, wonende te Zele, en van Petrus-Julius Geens, oud dertig jaren, Kantoorbediende, wonende te Zele, getuigen hiertoe aangezocht; en na hun den tegenwoordigen akt voorgelezen te hebben, getekend door ons met den vader en de getuigen.

Louis Coene
A. Nelis
Geens

Geboorteakte Maurits Coene – 11 april 1890

Beroepshalve is vader Coene winkelier. Vanaf 15 juli 1889 wordt hij tevens aangesteld als ontvanger van het Bureel van Weldadigheid van Zele. Zo ontvangt hij voor de voorloper van het OCMW de landpachten de opbrengsten van de verkoop van bomen, gras en lis. Het meeste geld vloeit echter terug naar de arme Zeelse bevolking onder de vorm van bedelingen, het voorschieten van huishuren, aankoop van kleding…. Maurits zal zijn vader op diens werkbezoeken regelmatig vergezellen en zo in contact komen met de minder gegoeden in onze gemeente. Op 26 juni 1896 wordt Louis opgevolgd door Petrus Van Goethem. Naast zijn dagtaak is vader Coene een goed toneelspeler en bestuurslid van de plaatselijke Davidsfonds-afdeling. Verder geeft het gezin Coene-Van Brussel in het begin van de 20ste eeuw meer dan 20 postkaarten met Zeelse gezichten uit.

Maurits groeit op in een christelijke, sociaalvoelende en culturele omgeving. Zijn peuter- en kleuterjaren brengt hij vooral door in het gezelschap van zijn drie zussen. Waarschijnlijk zullen deze hun kleine broer in de watten hebben gelegd. Hun speciale band voelt men in de latere oorlogsbriefwisseling goed aan.

Over zijn lagere studies is niets terug te vinden. Noch in het archief van de Gemeentelijke Jongensschool noch in dit van de Rotstraat werd zijn naam vermeld. Het eerste was het familiearchief prijs geeft, is zijn Eerste Communie. Deze enige kerkelijke plechtigheid heeft hij gedaan op 24 maart 1901 in de Sint-Ludgeruskerk. Voor zijn middelbare studie wordt Maurits naar het Sint-Victor-college te Turnhout gestuurd. Blijkbaar is dit voor hem een vrij aangename periode. Hij zal nog lang met leerkrachten en medeleerlingen contact houden.

Communieprentje (verz. F. Coene)

In 1906, Maurits is nu 16 jaar, wordt hij als hulpschrijver van de burgerlijke stand van de gemeente aangenomen. Hier zal hij in zijn vrije uren een eerste stamboom van de familie Coene samenstellen. Een versie van 3 september 1908 werd in het familiearchief bewaard.

In 1907 slaat het noodlot voor de eerste maal in de Plaisantstraat toe. Op 19 maart verklaart dokter-burgemeester Armand Rubbens dat Louis "*aangedaan is van krankzinnigheid*" en dat de staat zijner gezondheid de opsluiting in een krankzinningengesticht vordert.

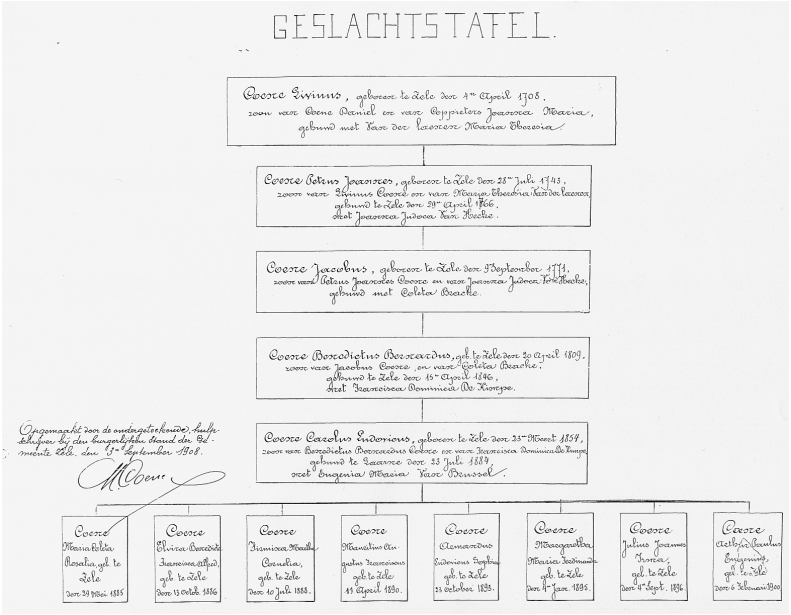

Summiere stamboom van de familie Coene (verz. F. Coene)

Deze opname wordt 22 maart door het parket van de rechtbank van 1ste aanleg te Dendermonde bevestigd. Vader Coene wordt vervolgens in het "*Asile D'Alinénés Saint-Jérome*" te Sint-Niklaas geplaatst alwaar hij enkele maanden later, op 30 augustus, op 53-jarige leeftijd aan de gevolgen van een "*pneumonie droite*" overlijdt. Uit het dossier blijkt dat de 3 jongste kinderen nog naar school gaan en dat Maurits gemeentebediende is met een jaarsalaris van 600 frank. Moeder en haar 3 oudste dochters staan in voor de winkel en voor de rest van het gezin. Terwijl dat vader in de kliniek werd opgenomen neemt de 17-jarige Maurits de verzekerinsportefeuille "*Helvetia*" van zijn vader over.

Op cultureel vlak zet Maurits samen met zijn broers Armand en Jules zijn eerste stappen in de toneelafdeling van het Davidsfonds. Ook hier treedt hij in het voetspoor van zijn liefdevolle vader.

Maurits in het kostuum dat gebruikt werd voor het drama "Aloysius van Gonzagua" (1907) (verz. F. Coene)

Verder laat hij zich ook niet onbetuigd in de Zeelse tekenschool. Hier behaalt hij diverse malen de eerste prijs, onder andere in 1906-07 in de klas der Bouworden (57,5/60 punten). Zijn tekentalent zal hij later aanwenden om de visitekaarten van de Zeelse Diamantslijperij[3] (1912) in de Dreefwegel van Maurits Caesens[4], een vriend des huizes, te ontwerpen.

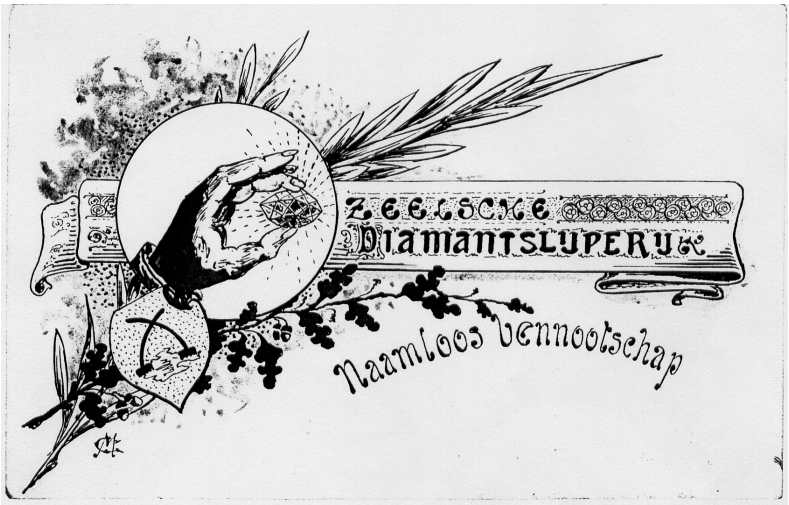

De kaart werd getekend M.C. (verz. F. Coene)

Sport is blijkbaar aan Maurits niet besteed. Toch draagt hij op zijn eigen manier een steentje bij tot het Zeelse sportgebeuren. Op 13 december 1910 engageert de 20-jarige Maurits zich als "*schrijver*" bij de Sint-Xaveriusgilde "*Vlug en Vroom*". Deze turnvereniging is rond de

[3] Plannen bevinden zich in het Fonds De Pauw, Dienst Monumentenzorg te Brugge.
[4] Maria Coene heeft voor hem een tijdje het secretariaatwerk verricht.

eeuwwisseling gesticht en heeft haar lokaal op de Kattenbriel, rechtover het huis Coene. In de feestzaal van de "*Groote Kroon*", tevens het lokaal van het Davidsfonds, worden op woensdag en zaterdag de turnlessen gegeven door leider Michel Famelaer. Theodoor Hulpiau is verantwoordelijk voor de nodige kostumen.

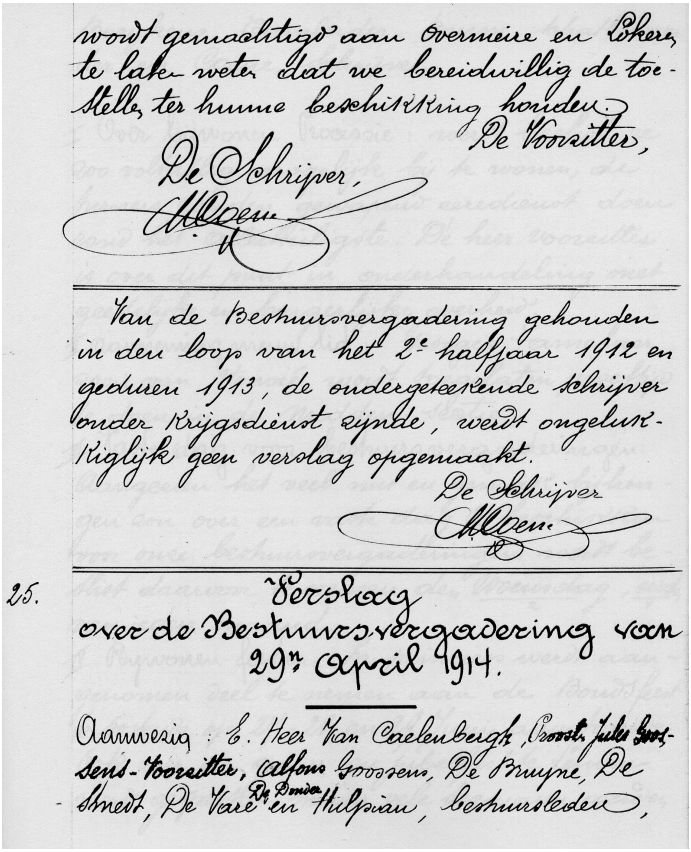

wordt gemachtigd aan Overmeire en Lokere, te laten weten dat we bereidwillig de toestelle, ter hunne beschikking houden.

De Voorzitter,

De Schrijver,

Van de Bestuursvergadering gehouden in den loop van het 2e halfjaar 1912 en geduren 1913, de ondergetekende schrijver onder Krijgsdienst zijnde, werdt ongelukkiglijk geen verslag opgemaakt.

De Schrijver

25.

Verslag
over de Bestuursvergadering van
29n April 1914.

Aanwezig: E. Heer Van Caelenbergh, Voorz. Jules Goossens-Voorzitter, Alfons Goossens, De Bruyne, De Smedt, De Vare, De Dmidt en Hulpiau, bestuursleden,

Fragment uit verslagboek van de Sint-Xaveriusgilde (verz. F. Coene)

Tijdens zijn ambtsperiode als secretaris zal Maurits volgende activiteiten begeleiden en ondersteunen: het jaarlijks Openbaar feest (26 februari 1911), een reis naar het Bondsfeest te Robais (2 juli 1911) waar de turners De Bock, Van Haute, A. Van Damme, ? Van Damme, L. Revets, C. Verbeeck, De Wilde, Van Buynder en J. Christiaens in de prijzen vallen, deelnam aan het wijkfeest te Durmen (30 juli 1911)… Maurits laat elke activiteit aankondigen in de toenmalige Zeelse kranten.

1.2 Bij den troep

Op 18 november 1909, een maand voor het overlijden van koning Leopold II, wordt de verplichte dienstplicht voor één zoon per gezin ingevoerd. Dit betekent meteen het einde van het lotingsyteem.

Maurits-August-Frans Coene wordt als 14de ingeschreven in het militieregister van de klas 1910. Op 5 februari schrijft hij echter een persoonlijke brief naar de militieraad met het verzoek om uitstel te krijgen omwille van zijn financiële steun voor het gezin. Moeder Coene houdt weliswaar een winkeltje in tabaksfabrikaten en koloniale waren open doch de omzet is te klein om 9 monden te voeden.

Op 18 februari beslist de militieraad dat Maurits één jaar respijt krijgt met als reden van onderzoek: "*Kan niet zonder ernstig nadeel tijdelijk de handelsverrichting zijner moeder verlaten*".

Elvira trouwt op 29 maart 1910 met Eugène Famelaer. Dit huwelijk wordt met een eerste kindje, Lea Famelaer, bezegeld op 2 februari 1911. Maurits krijgt dezelfde maand opnieuw uitstel van legerdienst.

Maurits met zijn zussen Maria, Elvira en Firmina
(verz. F. Coene)

Op 21 februari 1912 wordt hij opnieuw ingeschreven in het register van de “Algemene Inlijving der klas 1912”. Bijkomend uitstel wordt niet meer toegestaan. Maurits wordt aangeduid om dienst te doen bij het 5de linieregiment te Antwerpen. Een stad die hij blijkbaar vrij goed kent. Tante Firmine Van Brussel, die met Theophiel Longerstay is getrouwd, woont in de Van Maerlantstraat, niet ver van het Centraal Station. Deze familie zal in het verloop van het verhaal een belangrijke verbindingsrol spelen tussen Maurits en zijn thuis in Zele. Ook broer Jules vertoeft regelmatig in de Sinjorenstad. Het lijkt wel dat hij er een job heeft gevonden.

Onze recruut luistert naar het stamboeknummer 105/57726. Bij het geneeskundig onderzoek stelt de commissie vast dat Maurits 1,67 meter groot is. Naast zijn lengte staat netjes “*Geen veroordelingen*” geschreven. Zijn kennis reikt zelfs verder dan lezen en schrijven.

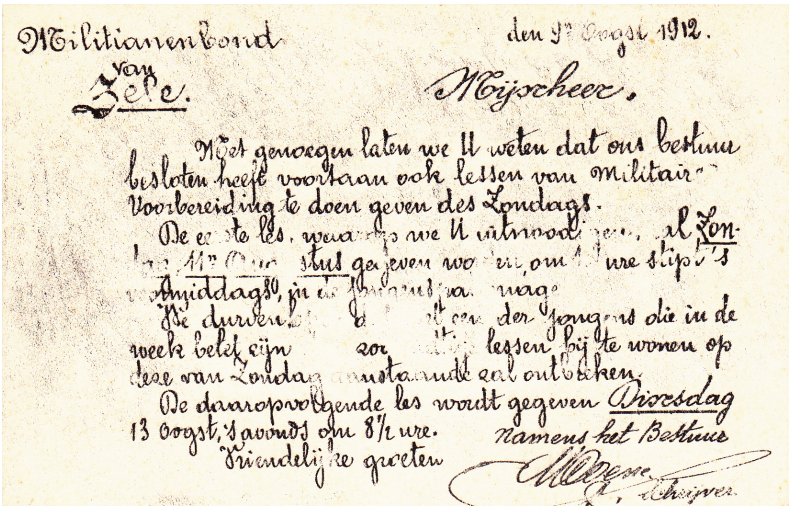
Militianenbond van Zele. den 9e Oogst 1912.

Mijnheer.

Met genoegen laten we U weten dat ons bestuur besloten heeft voortaan ook lessen van Militaire Voorbereiding te doen geven des Zondags.

De eerste les, waarop we U uitnoodigen, zal Zondag 11e Oogst gegeven worden, om 1 ure stipt 's voormiddags, in de jongens [illegible]

We durven [illegible] der jongens die in de week belet zijn [illegible] lessen bij te wonen op deze van Zondag aanstaande zal ontbreken.

De daaropvolgende les wordt gegeven Dinsdag 13 Oogst, 's avonds om 8½ ure.

Namens het Bestuur

Vriendelijke groeten

[illegible] Schrijver.

Uitnodiging militianenbond (verz. F. Coene)

Blijkbaar was het de gewoonte om de nieuwe recruten voor te bereiden op de nakende legerdienst. Zo nodigt Maurits zijn lotgenoten uit op de lessen, die door de Zeelse Militianenbond worden georganiseerd.

Onze gemeentebediende vervoegt uiteindelijk "*den troep*" zoals gebruikelijk midden september van het lopende jaar. Vanaf nu ontvangt moeder Coene een wekelijkse militievergoeding van 3,50 frank. Volgens artikel 1 §8 van de militiewet diende een infanteriesoldaat destijds een legerdienst met een maximale duur van 20 maanden te vervullen. Het zullen er uiteindelijk 16 worden met als afsluiter een militair kamp te Beverlo. Petrus-Ludovicus Roosendans uit Durmen, Aloysius-Benedictus Callaert uit Rinkhout, Petrus-Adolphus De Waegemaker uit Hansevelde en Leopoldus Jacobs uit de Heikant vervullen hun legerdienst bij hetzelfde regiment.

Pas enkele weken "*bij den troep*" en Maurits verstuurt reeds een eerste brief van uit Fort nr. 2 te Wommelgem aan zijn kapitein. Op 24 oktober 1912 richt deze officier een brief aan burgemeester Dr. Armand Rubbens dat de geformuleerde aanvraag van de belanghebbende aan de regimentscommandant werd overgemaakt om het gevraagde te verordenen. Wat zijn verzoek van 21 oktober 1912 juist inhield, kon niet met zekerheid worden achterhaald. Vermoedelijk ging het om de prijsuitreiking van de Zeelse Tekenschool begin november. Vast staat dat ons "*Coeneken*" zijn goesting gekregen heeft, een kenmerkend familietrekje. Ook voor andere familietakken.

Vanuit Fort nr. 2 zullen heel wat manoeuvres en marsen vertrekken. Om vooral de mannelijke lezers van de sfeer te laten proeven worden, zowel de brieven die vanuit Zele werden verstuurd als deze die in Zele toekwamen, integraal opgenomen. Hier en daar werd de spelling een

weinig gewijzigd. Op gepaste momenten wordt getracht om aan de hand van verduidelijkingen tussen haakjes de tekst leesbaarder te maken.

Maurits "*ligt*" reeds een zestal maanden bij het leger als zijn zuster Margriet een briefje schrijft:

"Liefste broeder,

Dat kan deugen hé! Een vraagteken voor datum. Voor 'n heel fort overheden gelijk de uwe zou ik nog niet kunnen zeggen den hoeveelsten (februari 1913) het is. Sedert ik hier boven zit te koekeloeren zijn de dagen voor mij net gelijk. Met mijnen poot is het "stationaire" daar komt niet veel verandering aan, hoelang dat nog zal duren weten ze hierboven het best.

Nu jongen dat ge daar maar geene permissie kunt krijgen, staat ons in het geheel niet aan zulle: was ik maar te poot, 'k zou u daar wel eens van uw fort komen halen. Dat ge u daar goedschiks, kwaadschiks in stelt doet ons genoegen en liever dan u op een loopken eens 't huis te hebben en u op den hoop eene straf op den nek te halen, we zien u dan nog in Antwerpen blijven alhoewel het voor ons ook eene eeuwigheid schijnt dat we u gezien hebben.

Hebt ge nu al bij Jules geweest, die maakt daar goed leven volgens hij schrijft, wat voor werk hij daar eigenlijk uitricht weten we ook nog niet, een groot verteller is 't nog niet hé!

J(ozef) Bracke (een vriend van de familie) zal wekelijks naar huis komen. We geven hem nu vandaag

een pakje mede voor Jules en een voor u, gaat er dan zoo spoedig mogelijk eens om naar 't gesticht.

Deze morgen ontvingen we 't blaadje van St-Victor, we zenden het u mede met de XX. Deze week donderdag (school te Turnhout) is het weer vergadering in Antwerpen. Ze zullen u daar wel verwachten geloof ik. Ze waren op uw bijzijn nog al gesteld, zoo lazen wij toch in 't bladje. Ge spreekt dikwijls van oorlog, hier is het nu toch oprecht oorlog voor de huizen.

Dat van den ontvanger is gekocht door Verbelen voor 15.000 fr, hij gaat het zelf bewonen. Odilon (Nelis) heeft dat huis gehuurd achter de kerk dat zal hij bewonen binst dat ze het achterste van zijn huis veranderen. 't Voorste gaan ze nu nog laten zooals het is. D. Malfliet heeft het huis gekocht van Fl. Van Cauteren voor 13.000 fr. Die zal daar eene beenhouwerij openhouden. Nu zit Fl. Van Cauteren zelf buiten maar 't schijnt dat Schicks hem eene beenhouwerij zal zetten op de plaats van dien stal van Fl. Van Uytfanghe. Volgens, den praat van de commeiren, zou het huis van P. De Varez opgetrokken ook dat van Wed. De Caluwe, Mr Maurice (Caesens) heeft al dien grond aangekocht neven Van Wezepoels voor de vrouw van Albert dat huis zal daar binnenkort ook den grond rijzen.

Ik heb nu eigenlijk nog niet gesproken van 't huis van Wed. Hulders dat wordt letterlijk bestormd door koopers, den ouden Haegens laat het niet gaan al moest het hem 20.000 fr kosten. Nu ziet ge schreef ik u dit omdat het moet dienen als gazettennieuws en omdat er eigenlijk geene plaats meer was om het er bij te drukken.

't Groot nieuws van al zou ik nog vergeten, Maurice jongen, a. g. b. (als het God belieft) zou tant tataken meetjen kunnen zijn in october of november. Is dat geen groot nieuws maar zwijgen dat ge zweet zulle, want 't en is eigenlijk nog maar hier in huis dat er eens van geklapt wordt. 't Zijn dan nog maar de belanghebbenden die er tusschen komen. Nu maar courage, kleine Marc (Famelaer, het tweede kind van Elvire, geboren op 14 juli 1912) betert nu toch ook, die zal nu stilaan ook wel beteren.

Nu baasken, slaapwel zullen. Vele groeten van heel de familie en een hartelijken zoen van uwe

Mitta"

Op 14 april 1913 gaan 372.200 Belgische arbeiders in staking voor het afdwingen van het algemeen stemrecht. Over het algemeen verloopt de actie vreedzaam. Ook in de haven van Antwerpen. Maurits was ter plekke en schrijft…

"Lieve moeder en C°,

't Komt er nu toch eindelijk eens van dat ik er mij kan aanzetten om u eens een briefken te schrijven. 'k Kom voor eene verandering weer eens de wacht af (van zondag op maandag) dat is nu de 3e maal op vier sedert 't kamp dat ik dat kansken heb.

't Is wel kermis op Borsbeek maar 'k ben te moe en dacht maar liever deze gelegenheid te gebruiken om een briefje te schrijven.

Op mijn voorgaande kaartje schreef ik dat we waarschijnlijk vrijdag naar de "grève" (staking) zou moeten trekken. 't Heeft ook zoo geweest, maar we

zijn maar 24 ure weg geweest, zoodat we zaterdagnoen al terug waren op 't fort. We hebben dien dag en dien nacht op het Asiadok gelegen (op een 10 minuutjes van Jules zijn logement). 't Was daar nog zoo slecht niet zulle! We hadden daar huisjes in de houtstapels om in te slapen. Op dit gedacht [5]. Geen "apprentie" van u daarin te kunnen rechten zulle en donker 's nachts. Ge kunt het niet gelooven. Maar 't was er warm en we lagen uit den trok en dat was toch 't voornaamste hé! We waren nog al wat beter als 3/3 (een andere compagnie). Die mannen lagen blak en bloot onder de hangars en met 't weer dat 't mieken, was dat nu geen karot. Verders hadden we daar al heel weinig te doen. Drie werkers "fachon" en verders heel den dag "libre". 't Is te zeggen betrekkelijk vrij want we mochten ons niet ver verwijderen. We hebben daar dan heele dagen op de schepen van den dok gezeten en al een praatje gedaan met de schipperin, natuurlijk! 't Eten bracht men ons daar uit 't regiment en 't was goed hoor. Daarbij kregen we nog een supplementair rantioen te zeggen, 's avonds vleesch en koffie, suiker, een glas bier en 5 centiemen tabak. Als 't maar altijd "grève" was, 'k zou geloof ik bijteekenen. Stakers waren er niet te zien. Ook waren we goed voor-zien zulle. We hadden elk 30 cartouches de guerre en 10 cartouches de sureté. Ook een verbandzakje voor een eerste passement. Op onzen zak eene chargie (deken). We hadden beziens als we zoo uitgedoscht over den boulevars trokken zulle. Hier in Antwerpen hoort ge geen muisken piepen. De stakers houden zich danig koes. Deze week zullen we waarschijnlijk weer zoo een dag dienst gaan doen en ik denk zoo voor tot 't einde van de fameuze staking.

[5] op het origineel staat een tekening.

Hier op 't fort gaat alles zijn gewone gang. Eerst zaak dat ze ons hier gaan doen kreveren van de wachten. En is men bij toeval eens de wacht niet dan is men pikket. We zijn hier met 2 compangies, elk van een 70-tal soldaten en dagelijks trekken er 30-40, ja al een dag van 57, de wacht op.

Dat en is niet meer uithoudelijk zulle.

'k Ben eens curieus of we nu toch den 30e naar de kazerne zouden gaan. De dag naakt en tot nu toe is er nog geen tegenbericht. 'k Wou dat we er naartoe mochten. Onder sommige oogpunten zullen we ons misschien wel erg verslechten, maar we zijn dan toch in 't stad en van eten is 't er ook veel beter. Daarbij, ik houd van eens te verhuizen. Deze nacht op "faction" (wacht) was ik half dood van de migraine. Wat zou ik dan toch graag in mijn beddeken hebben willen kruipen. 'k Ben ze gelukkig-lijk nog al gauw kwijt geweest.

Wat tracht ik naar 't einde van de staking om eens te kunnen afzakken. 't Is zeker al een heele veran-dering in den hof en 't pleintje, op den koer staat al groen durf ik wedden. We zullen dan nog maar wat wachten en afzien denkende dat toch maar acht????? (maanden) en eenigen niet meer is.

Alles goed thuis, hoop ik.

Uw Liefde

Maurits (Borsbeek 21-04-1913)

Als ge schrijft steek er dan eens wat timbres in want ik zit zonder!"

Inderdaad Maurits' wens komt uit. Op het einde van april verhuizen hij en zijn legermakkers naar de kazerne in de stad.

"Ik schrijf ditmaal vanuit ons nieuw logement dat we sedert vrijdag namiddag hebben betrokken.

'k Moet u niet zeggen dat het nog al eene groote verandering is hé!. En een slameur. Goed om er zijn kop bij te laten. 't Valt nu toch ook allemaal op eenen hoop: verhuis van 't fort naar hier, in verlof zenden van de klas van 1911. Tegen dinsdag aanstaande en nog 't ergste van al, ons vertrek naar Brussel voor eene dikke maand. Ja, ja morgen trekken wij, 1e battaillon en 't 3e, naar Brussel om de Grenadiers en de Chasseurs te Voet te gaan vervangen terwijl ze naar 't kamp gaan. En dat is zoo al met eens opgekomen. 'k Heb het er anders al op van eens voor een tijdje naar Brussel te gaan wonen. Zoo komt men toch ook al overal eens. Onze klas zal toch van alles goed kunnen meeklappen. nietwaar. Zoo eens, we hebben al op 't fort gelegen, een klein kamp gedaan, nu in Antwerpen, morgen in Brussel, dan weer voor eene kleine 2 maand naar Antwerpen waarachter groote manoeuvers (28 augustus) gevolg van ons groot kamp (5 sept tot 30 sept). Wie weet wat ons buitendien nog allemaal te wachten staat. Maar zoo vervliegt de tijd toch gemakkelijk en dat is 't bezonderste.

't Is anders voor ons nu maar nen droeven tijd als men zo de voorbereiding ziet voor 't vertrek van eene klas waarmee men niet mag afgaan en dat bezonderlijk in mijn geval. 'k Wensch maar eene zaak dat we gauw morgen zijn en vertrekken naar Brussel dan zal dat wel gauw uit mijn gedacht zijn.

Voor onzen eersten zondag dat we in de kazerne zijn hebben we 't piket al aan ons been. Geen gedacht van aan permissie te geraken dus. En van 5e tot 6e hebben we 't weer zitten in Brussel. Al ziet dat we weer al 't geluk voor ons allen hebben.

Onze nieuwe 1e chef ziet er mij geen klein verken uit. 't Spijt mij voor veel dat onzen anderen op 'fort gebleven is (Die had er zijn goesting van gekregen van onze compagnie en van onzen fijnen luitenant Clément). Zoo geraken we alles kwijt dat deugt en krijgen niet dan kwaden in de plaats.
Nu, we zullen ze allemaal maar laten betijen. Ze zullen ons toch wel niet kapot krijgen op de 8 maand die we nog te dienen hebben, hé!

Donderdag naar tantes geweest. Nonkel en tante waren naar Gaverland en Beveren. 's Namiddags ben ik met Jules en Antoine naar de Vrede naar den cinema geweest. 't Was puik hoor. 'k Geloof dat dat wel een van de schoonste cinema's is van 't Stad.

Hoe gaat het thuis? Wanneer ik nu eens aan congé zal geraken, weet ik niet. 'k Zal in alle geval trachten zondag van Sinxen voor 2 dagen te kunnen naar huis komen.

'k Schei uit want 't schrijven steekt me al erg tegen. Van zoo gauw ik in Brussel kom zal ik wel nog een woordje sturen.Beste groeten en tot ziens.

Uw Maurits"

Met Pinksteren is Maurits enkele dagen thuis. Een tijdje later schrijft Maria aan haar broer…

“Beste broeder,
Weeral een tijdje dat de congédagen gaan risten zijn hé. Zondag A. G. B. mogen wij u toch verwachten niet waar? Ik schrijf aan Jules van dan ook maar eens naar huis te komen, misschien blijven die mannen nog wel een heele maand in Antwerpen volgens 't zeggen van Bracke. Of ze nu zouden leren klieven daar weten we nu nog niets over als Caesens niet klapt, zal ik moeten tot ik het antwoord van Mr Coetermans in handen krijg.

Hebt gij gisteren wat kunnen vermaken en hoe stelt het Matthijs? Heeft die geen krot gedaan in uw afwezigheid?

Gisteren is de stuifploeg (Armand Van Acker en Boeykens) (bestempeling van Jan) naar Haesdonck gereden, B. Rubbens, Jan en Eugène zijn met de velo naar de explosie gereden en hebben zich schijnt nog al kunnen vermaken. Mr Jan kruipt nu toch al eens meer uit zijne schelp 't ijs is nu weeral gebroken. 't Werd tijd. 't Overige van Coenes bende is gisteren thuis gebleven zoals meest altijd, 't kan zijn dat ze zondag aanstaande wel eens uitvliegen, want dan wordt de heer Pastoor van Overmeire ingehaald.Op uwe komst wachten we ook allen verlangend.

Dag Coeneken, heel 't boeleken groet en kust u van verre en geven ook een groet mede voor uwen makker.

Maria”

De zomer is aangebroken. Begin juli was onze soldaat enkele dagen thuis. Hij zit opnieuw al een 3-tal weken binnen en Maria brieft een aantal Zeelse nieuwtjes…

“Beste Broeder,

Zoo gij niet tot mij komt, dan kom ik tot U (woorden genomen uit "Den Bult).

Wat nu zit ge met eene wreede zweer geplaagd, wel jongen dat spijt ons voor veel dingen. Nu al drie weken dat ge niet naar huis kond komen en nu dat wij er ons zoo zeer aan verwachten en u 't huis te hebben zondag, valt dat weeral slecht uit. Die zweer is toch zeker van geen kwaden aard, gij klapt daar zoo aardig over, heel uw wezen daar voor in gebusselt, zie maar dat ge u goed laat verzorgen zulle want anders zou dat misschien nog kunnen verergeren.

We hebben Jules verwittigt dat hij morgen eens bij u zou komen naar de kazerne dan zult ge toch zoo niet heel alleen zijn.

Nu wat anders. Heel de familie Caessens gaat voor eene heele maand naar de zee, terwijl gaat Mr. Maurice voor heel dien tijd naar Eecloo, hij schikt zoo eenmaal in de week naar huis te komen en verders mij hier met heel dat boeleken alleen te laten, wat zegt u daarvan? Is dat geen fermen plantrekker?

Heel den bureau van Eeclo brengt hij nu naar Zele over, den comptabel trouwt en dan zegt hij met ik maar zijne plaats overnemen. Nu maar fel het machienschrijven aangeleert en de sténographie daar moet ik mij ook sérieus mede bezighouden. Zoo al met eens dat wil nog iets zeggen, misschien heb ik maar eene maand om mij van dat alles op de hoogte te stellen, nu maar zoo rap mogelijk vooruit want ik zou mij toch niet gaarne laten achteruit steken.

Mr. Jan is deze week achterom in eenen zandput gevallen, wij hebben hem nog van heel de week niet te zien gekregen. Ik wist het dat Mr. Odilon, hij zegde dat hij hem nog al hadt bezeerd, nu is het toch al iets beter, dat zal misschien toch geen kwaad willen.

Wanneer wij meer nieuws hebben schrijven wij breeder. We zitten hier al een heelen tijd met Duitschers op ons kot. Kon ik maar zooveel Duitsch als Engelsch 't kwam mij niet slecht van pas want nu moet ik heel dikwijls van het woordenboek gebruik maken om mij te doen verstaan.

Nu zal het al gaan wel zijn met dien flauwen praat hé? Ik moet u nog zeggen dat heel ons regement hier wel te paard is. Kleine Mark doet ook heel goed zijn best, die weegt nu goed vijftien pond en wordt zoo fel als een bijtje.

Hedenmorgen heeft Mr Mattijs (Gabriël) hier geweest voor eenige oogenblikken. Ik lag nog in mijnen briets. Firmine was naar de kerk met Jos. en mama was kwaad omdat Marg. haar niet hadt geroepen, ware het niet geweest om de kermis, we hadden uw makker eens bij zijn ooren getrokken omdat hij zoo spoedig ging loopen, maar nu was het al wel dat hij toch eens gekomen was.

We hebben aan J. Bracke een pakje medegegeven. Jules zal het u morgen komen brengen, er zit een pakje ballen in voor Jules ook. Zoudt ge nu zondag aanstaande kunnen naar huis komen, broerman? Met den halven oogst komen de Brusseleers. Nu Coeneken kom maar zoo gauw mogelijk naar huis en schrijf

maar veel. Slaapwel zulle, heel den inboedel zend u hare beste groeten en een smakelijken kus.

Uw Maria"

Eén van de vele briefomslagen die werden bewaard (verz. F. Coene)

De wens van Maria om haar lieve broer te zien komt niet uit. Maurits laat weten hoe dit komt…

"Lieve moeder en C°,

'k Heb weer al de kans van heel de wereld voor mij alleen. Morgen, zondag, ben ik van geen dienst en toch heb ik geene permissie omdat ... de sergant vergeten heeft mijn permissie ter ondertekening af te geven. Plezant hé!
Ik was eerst gekommandeerd piket van vrijdag op zondag en de wacht van zaterdag op zondag. Ik had ons geen permissie gevraagd. Maar zie op 't laatste ogenblik werd ik vrijdag voor de wacht gekommandeerd. Ik kon dus naar

huis komen zondag. Gauw, gauw eene permissie geschreven en zie ... ze is blijven zitten in den zak van den sergant. Ik mag dus naar huis komen met thuisblijvers wagen. En ik die er al heel mijne wacht aan gedacht had!
Troosten we ons met 't gedacht dat ze ons dat binnen vier maand niet meer zullen lappen.

Matthijs is ook niet naar huis. Die is nu de wacht , en in 't goed gedacht dat ik naar huis en. Die zal morgenavond niet weinig verschieten als hij mij hier zal vinden. We zullen ons dan maar samen een ammuseeren. 't Appel is morgen maar om 24 uur ter gelegenheid van Antwerpen kermis.
De kleine manoeuvers zijn dus gedecommandeerd tot ons merder plezier. Ge moogt dus gerust de gazet voortzenden tot 27 dezer maand. Dan beginnen de groote manoeuvers. Dien dag zullen we in Thuin zitten. De andere divisie komt van Marche, ik denk wel dat we rond Namen of Dinant handgemeen zullen worden. 't Is toch wreed hé! Ik heb het er toch al op. 't Is eene streek waar ik juist nog niet ben geweest en zullen de marschen lastig zijn, 't en zal toch niet lang duren. Op 5 september eindigen de manoeuvers en trekken we waarschijnlijk te voet naar 't kamp waar we slechts tot 13 september zullen blijven.

Dan krijgen we waarschijnlijk 5 dagen congé, er zijn er zelfs die spreken van een heele maand omdat ze met hun volk geen weg zullen weten. Laat ze maar komen zulle! En hoe meer hoe liever.

'k Weet niet meer wat schrijven. Daarbij heb ik danigen vaak, want ik en heb deze nacht niet veel kunnen aan doen op de wacht en dan nog maar op de harde planken. Ik ga me dan ook algauw eens heel fatsoelijk waschen, mijn dekens draaien met slechts een voornaam spijt te weten

dat ik morgen niet thuis zal wakker worden lijk ik het zoo zeker had gehoopt.

't Gaat allemaal wel zeker tot Coenens. 'k Hoop zondag eens te komen zien en kan ik niet dan schrijf ik maar eens. Slaap allemaal wel en tot zondag.

Uw Maurits"

1.3 Kleine manoeuvres

Zoals in zijn vorige brief aangekondigd zijn de mannen op kleine manoeuvres vertrokken. Maurits schrijft na enkele dagen "*gevecht*" volgende brief uit Mettet:

"Beste mama en C°,

'k Maak van de wapenstilstand terwille van den zondag ons toegestaan gebruik om u eenig nieuws te zenden omtrent de manoeuvers. 'k Weet dat ge dat gaarne zult ontvangen, daarom zal ik trachten u dag voor dag te beschrijven met 't geen ze ons ieder voor nieuws hebben meegebracht.

Woensdag 27 oogst: Vertrek uit Antwerpen naar Thuin per trein. 't Was pas twee uur van den morgen als men de reveil blaasde en 't was nog vrij donker. Rap aankleeden, wasschen, eten, want er en is niet veel tijd. Om drij uur stonden we al in den rang en eenige minuten later trokken we door de nog ingeslapen stad naar de statie van Borgerhout. Onzen trein stond daar al te wachten. In wat voor klas van rijtuigen we de reis hebben gemaakt zou ik niet kunnen zeggen want 't nummer stond niet op de eenige deur van ons waggon en 'k mij ook niet goed

uitleggen waarom er in een "reizigersrijtuig" wek ringen aan de wanden zou vandoen zijn. De reis duurde lang, volle 5 uur. 't Stak ons geen klein beetje tegen! Moe gezeten op de harde planken kwamen we rond 10u30 te Thuin toe waar we met veel vriendelijkheid door de bewoners werden ontvangen. Thuin is een heel lief stadje, heel onregelmatig van bouw en grondgesteldheid. We mochten er voor de eerste maal proeven hoe het is geladen als een muilezel de bergen te beklimmen. Een deel van onze compagnie, waaronder ik, was in eene brouwerij gelegerd. 't Ander deel op eenen groote pachthoef. Die van 't laatstgenoemden cantonnement bekloegen zich en met reden over de weinig gastvrijheid van hunnen gastheer. Daar de rollende keuken nog niet was toegekomen heeft men zich in Thuin nog moeten behelpen met 't geen men voorhanden had, 't geen niet belette dat we dien dag heel goed hebben gemiddagmaald. Eene eigenaardigheid aan ons cantonnement: 't was een brouwerij en nergens was er hier bier te zien, nog minder te drinken.

's Avonds gaf 't muziek van ons regiment een puik concert op de markt, waar natuurlijk heel Thuin is komen naar luisteren. We zijn er ook eens heen gewandeld, maar zijn niet te lang in de stad gebleven, want we hadden rust noodig vooral met 't oog op 's anderendaags dat een lastigen dag zou kunnen zijn.

28e oogst: Dien dag onze eerste marsch in de algemeen richting van Dinant waar 't .... leger zoekt den maar over te komen. Van als we ons in gang zetten worden we gewaar dat 't heet zal worden. Voeg daarbij de moeilijkheid dat we 't nog niet gewend zijn berg op en berg af te loopen, in 't moet

niemand verwonderen dat we al onzen moed van noode hadden om voort te trekken. Ronden den middag werd het stikkend. De meeste jongens hadden geen drinken niet meer en de luitenant had der alle moeite van de wereld om de soldaten te beletten water te drinken dat de bewooners in emmers buiten brachten. Velen bleven langs de weg voor pijn aan de voeten ofwel ongesteldheid door de hitte. Ik heb het dien dag heel goed gesteld. Mijn vriend Claes, die niet meer gewoon is aan de marschen met de gelagzak, was er erger aan. Hij wilde het op zeker ogenblik opgeven, hij was doormoe. Maar aangezien we toen juist nog al een goede repos kregen en hij aan wat drinken was geraakt, bekwam hij toch wat en kon verder mee. Maar ge moest ons eens gezien hebben! We zagen er allen uit lijk duivels. Al onze kleeren zagen wit van 't stof en ons gezicht was vuiler dan een zwarte pot. Men vind hier geen ander banen dan van grint en daar ligt een voet dik stof op. Ge kunt niet geloven wat voor stof eene marscheerende kolom zoo wel kan te weeg brengen, we zagen geen honderd meter voor ons uit!

Dien dag zijn we zoo tot in Somzée (?) geraakt. Maar nu stond ons 't schoonste nog te wachten. We waren van dienst dien dag en hebben gebivakkeerd in open lucht. Over dag werden we dat zoo niet gewaar maar als de avond begon te vallen dan werd het wat anders, dan zou men willen heengaan, ergens onder dak, al was 't maar in een ellendige schuur op wat stroo.

We legden vuren aan en schikten op voldoende afstand ons strooibed daarrond. waarop we dan ook niet wachten van ons uit te strekken. Gelukkiglijk hadden we een uitgezochte nacht, nooit zal ik de halve uur vergeten die ik dien nacht wakend bij het 't

houtvuur heb doorgebracht. Dat laat toch zo'n diepe impressie na. Rondom u pikkedonker ten alle kante. In de verte bemerkten we vuren van 't derde peloton van onze kompagnie dat nog verder voortuigeschoven lag en nog veel verder op de vuren van eene andere kompagnie. Rondom onze bivakken wandelden de schildwachten op en neer, vanlijk tot tijd hoorde men gefluit beantwoord door een ander, waarschijnlijk een officier die zijn ronde maakte en boven ons hoofd flikkerden de sterren mooier dan ik ze ooit zag. Mens dien avond vergeet ik nimmer!

29e oogst: We moeten onze marschen voortzetten, 't weer is zoo stikkend niet als gisteren. Nochtans hebben we nog altijd veel van 't stof te lijden gehad. We moeten niet ver dien dag slechts 12 à 15 kilometer. Mettet is 't doel onzer marsch.Voor we 't dorp binnentrokken hebben we wel 2 uur buiten gelegerd, 't schijnt dat de vijand werd bemerkt. Morgen zullen we waarschijnlijk onze eerste slag leveren. We zijn hier maar slecht gelogeerd. 't Dorp is te klein voor de 2 à 3000 soldaten die er liggen. Evenzo onze schuur voor de 50 soldaten die er liggen. Over 't algemeen zjn de dorpen, de hoeven en de stallingen hier vuil. In onze schuur riekt het alles behalve fraai.'t Kan ook niet anders, er is een konijnenhok in, er staat een peerd bezijden en 't gemak geeft erop uit. De koer ligt ook slordig te zien en men moet goed opletten of men loopt zich op bakken, balken en planken over kop in als men niet al lang in den mestput ligt die bezijden de achterdeur is aangelegd. En zoo is 't hier wat overal.

30e oogst: Weeral verder op berg op berg af. Somtijds heel slechte weg, somtijds zeer schilderachtige streek ook. Lijk we na een uur of 3

marscheeren uit een bosch te voorschijn kwamen, nam een mitraljeur van den vijand ons onder vuur. Rap terug 't bosch in, waardoor we ons met de kapmessen die we bijhadden een weg baanden. Dan geraakten we langs eene schooenen dreef bezijden de vijand zijne stelling en begonnen met leeuwenmoed de beklimming van een berg. Altijd met 50 meter te gelijk geraakten we vooruit. De afsluitingen in ijzerdraad knipten we door en altijd maar vooruit. We waren waarlijk als bezeten. En schieten dat hooren en zien verging. We hebben een kompagnie van 't 10e verdreven en een kompagnie cyclisten. We gingen er zoo dapper vandoor dat de toeschouwers ons toejuichten. Om 1 uur 's middags werden de manoeuvers geschorst en moets ieder terug naar 't kantonnement vanwaar ze gekomen waren. We mochten dus terugkeren naar Mettet 't geen ons maar weinig beviel. We hebben die dag omtrent 35 km afgelegd.

Vandaag zondag, rustdag. Om 11 uur naar de militaire mis geweest. 't Muziek van 't 5e linie speelde gedurende gansch de plechtigheid.

Daarmee schei ik uit en zend u welhaast verder neiuws over den afloop der manoeuvers

Een goedendag aan allen van uw

Maurits"

Op 30 december 1913 zit de feitelijk legerdienst van Maurits erop. Juist voor Kerstmis krijgt hij positief nieuws van het gemeentebestuur. Zijn verzoek om verhoging van jaarwedde, ingediend in 1911, werd door de gemeenteraad onderzocht en ingewilligd. Maurits zal vanaf 1 janauri 1914

een jaarwedde van 1.500 frank ontvangen. Bovendien wordt hij verantwoordelijke van de dienst bevolking gezien Jules Geens, door de aanzienlijke toename van het werk betreffdende de Nationale Militie, niet in staat is om zijn taak op voornoemde dienst nog langer waar te nemen. Bovendien werkt Maurits reeds 8 jaar op gemeentehuis. Het bestuur belooft hem na 4 jaar nog een verhoging van 50% op jaarbasis conform de vastgestelde loonstandaard.

Maurits had bij zijn afzwaai reeds weet dat hij in de loop van de lente nog een kamp diende te doen te Beverlo. Blijkbaar is het erg druk want hij schrijft op 2 april 1914:

"Lieve moeder en C°

Eindelijk komt het er eens van eenige woordjes te schrijven. De tijd ontbrak me tot hiertoe want we hebben goed onze bezigheid. 't Is eigenlijk niet voor 't schieten dat we hier zijn maar voor kleine manoeuvers te doen die ruim zoo erg zijn als de groote als ze voortgaan op den voet gelijk ze nu bezig zijn. Ik heb niet te klagen want heb tot nu toe niet medegemarcheerd. Ben op de bureau.

's Maandags toch ben ik mee geweest voor den eenigen tir die we moeten doen hebben. Ik heb die morgen voor mijn paart op één uur tijd voor en 25 francs cartouchen verschoten. En zoo waren er een 200-tal in onze compagnie alleen. Reken zelf maar. Er zijn voor 't ogenblik wel 10.000 soldaten in 't kamp.

Ik schrijf u later wel eens wat meer. Brief van Maria wel ontvangen. Dus alles goed.

Uw Maurits"

Het kamp van Beverlo (verz. F. Coene)

Uit het register van "Militairen met verlof" blijkt dat onze rekruut op 10 april 1914, na zijn kamp te Beverlo in "*l'envoi de congé*" werd gestuurd. Hij zwaait af als "*soldaat de 1er classe*" en maakt deel uit van de militieklasse van het jaar 1912. Zijn legerdienst heeft Maurits vervuld bij het 5de linie, 3de bataljon, 2de compagnie.

1.4 Een nieuw drama

Zeven jaar na het eerste drama ten huize Coene is er opnieuw slecht nieuws! Een tweetal weken na zijn afzwaai komt Firmina zwaar ten val in de kelder. Zij dient met spoed in haar buik te worden geopereerd. Een tweede operatie blijkt noodzakelijk doch deze ingreep wordt de verzwakte Firmina fataal. Zij overlijdt in het heelkundig gesticht van de Heilige Vincentius op de Kouter. Op 3 mei meldt Maurits het overlijden van zijn zuster aan de

ambtenaar van de burgerlijke stand. Zijn collega schrijft de aangifte in het voor hem zo vertrouwde boek van overlijden in. De 25-jarige Jan Van Goethem, vriend van de familie en gemeenteontvanger, ondertekent eveneens de akte.

Maurits went stilletjes aan het burgerleven. Het dagboek van de turnclub wordt opnieuw ingeschreven en eindigt zoals gebruikelijk begin juli. Tijdens de laatste vergadering wordt Jules, Maurits' broer, als lid opgenomen in de hoogste afdeling van de turnvereniging. De zomer kan beginnen. Ondanks de uitzonderlijke droge zomer trekken er eind juli nieuwe onweerswolken over Zele.

2. ALTIJD VOL MOED

2.1 Gedonder aan den einder

Aan het waarom van de Eerste Wereldoorlog gaan we niet veel inkt verspillen. De grootmachten vonden in de zomer van 1914 blijkbaar dat het weer hoogste tijd werd om wat met elkaar te gaan bakkeleien en eens te meer werd onze regio daarbij het slagveld van Europa. De moordaanslag op de niet eens populaire troonpretendent van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie in de woelige Balkan — ook toen — leidde tot een rampzalige ketting-reactie van ultimatums en oorlogsverklaringen. Deze tamelijk onbeduidende gebeurtenis werd door haviken in de belangrijkste Europese hoofdsteden immers aangegrepen om te komen toe een "*korte, heilzame oorlog*" op grote schaal die orde op zaken moest stellen in allerlei aanslepende kwesties. Niemand had echter in de gaten dat het zou uitlopen op de gruwelijkste slachtpartij in de toenmalige geschiedenis.

Wat het kleine België ook deed om buiten de strijd te blijven, niets bleek een noodlottige ontknoping te kunnen afwenden. Op 29 juli 1914 besliste de Belgische regering de drie jongeste militieklassen opnieuw onder de wapens te roepen als wilde men aan iedereen, vriend en vijand, duidelijk maken dat ons landje de verdediging van haar landsgrenzen ernstig nam.

Waarschijnlijk één van de eersten die met deze maatregelen te maken kreeg – en dus zijn spullen kon pakken – was onze Zelenaar Maurits Coene, die nauwelijks vier maanden voordien zijn militieverplichtingen had volbracht tijdens een paar dagen oefenkamp rond het Limburgse Beverlo. Anderen ontsprongen vooralsnog de dans, maar er zou hen niet veel respijt gegund worden.
Jan-met-de-pet begon in feite pas laat rekening te houden met de internationale oorlogsdreiging. De Belgen, zowel Vlamingen als Walen, hadden zich decennialang gekoesterd in de verplichte neutraliteit die hun nieuwbakken koninkrijkje in 1839 was opgelegd en ze ontwaakten slechts moeizaam uit hun lethargie.

In de nacht van 31 juli op 1 augustus luidden de stormklokken echter in het hele land, ook te Zele, omdat de regering in de vooravond had besloten over te gaan tot een onmiddellijke en algemene mobilisatie van haar strijdkrachten. Er werden liefst negen bijkomende klassen opgeroepen. De champetters hadden hun handen vol met het ophangen van affiches en het ronddragen van oproepingsbrieven. De klop op de deur zal door menig huisvader of zoon op een stille vloek zijn onthaald geweest.

Het vooroorlogse stationsplein (verz. F. De Krijger)

In het station was het van ’s morgens vroeg een drukte van jewelste om de massa wederopgeroepenenen op hun bestemming te krijgen. Menig traantje werd wegegepinkt, maar men hoopte dat het allemaal van korte duur zou zijn. Wist men veel dat de meesten hun moeders, vrouwen en/of kinderen in meer dan 4 jaar niet zouden terugzien… en dat waren dan nog de gelukkigen die levend en wel terugkeerden uit “den Grooten Oorlog”.

Zele, toen ook al een grote gemeente met zo’n 14.000 inwoners, leverde volgens het “Oorlogsboek van het Davidsfonds” in totaal 556 militairen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Iets meer dan 1 op 10 hiervan zou het hoogste offer brengen.

De grootschalige mobilisatie verliep overigens vrij vlot en de meeste soldaten hadden tegen de avond van die 1ste augustus hun respectievelijke verzamelplaatsen vervoegd.

Maurits Coene, ? en Gabriël Matthijs (verz. F. Coene)

Voor Maurits Coene was het, drie dagen voordien, trouwens niet zo'n lange reis geworden. Hij had zijn legerdienst immers vervuld bij het 5e linieregiment dat in

Antwerpen was gelegerd en daar moest hij zich opnieuw aanmelden. Deze infanterie-eenheid stond onder leiding van kolonel Larmoyer en maakte deel uit van de 2de legerdivisie die in vredestijd verspreid lag over de vesting Antwerpen, het zogenaamd Nationaal Bolwerk, en de gelijknamige provicincie. Het regiment was indertijd verdeeld over twee kazernes: twee bataljons in de Sint-Joriskazerne bij de Tabaksvest en een bataljon in de Prinskazerne ("l'Hôpital") aan de gelijknamige straat. Dit laatste gebouw, het "Hof van Liere", bestaat overigens nog steeds en maakt deel uit van de gebouwen van de Antwerpse universiteit. Maurits ontmoette er vertrouwde gezichten uit zijn diensttijd, onder meer Gabriel Matthijs – een 21-jarige onderwijzer uit Lokeren – en een zekere Claes, waarvan ons spijtig genoeg geen verdere gegevens bekend zijn. Deze twee kameraden zullen regelmatig opduiken in correspondentie met het thuisfront.

Door de grootschalige mobilisatie van de eerste augustusdag werd ook een aloude garnizoenstad als Antwerpen overrompeld. De militaire overheid kon op zo'n korte tijd onmogelijk in voldoende voedsel en logies voorzien en er moest danig geïmproviseerd worden. Scholen, kloosters en fabriekshallen kregen honderden reservisten over de vloer. Anderen kwamen terecht bij particulieren. De burgerbevolking sprong overigens vaak bij om "onze jongens" verder te helpen.

Soldaten van *Kaiser Wilhelm II* trokken intussen, op 2 augustus, binnen in het weerloze Luxemburg. Dit gebeurde onder het valse voorwendsel dat het Franse leger aan een opmars tegen Duitsland was begonnen. Het reeds lang uitgewerkte aanvalsplan van het Duitse opperbevel was simpel: massaal opmarcheren door het Groothertogdom en België, waardoor de sterke fortificaties aan de Frans-Duitse grens werden omzeild, en dan met een brede zwaai

binnendringen in het noorden van Frankrijk, richting Parijs. De Duitse generale staf voorzag de nederlaag van hun aartsvijand binnen 39 dagen na het begin van de campagne. Een snelle, klinkende overwinning in het Westen zou de Duitsers de gelegenheid bieden om later ongestoord af te rekenen met de reusachtige strijdmacht van die andere rivaal, de Russische tsaar. Deze laatste zou volgens de verwachtingen veel meer tijd nodig hebben om zich klaar re maken voor een confrontatie.

Het Duitse keizerrijk wilde een kostbare, aanslepende oorlog op twee fronten vermijden, maar het zou helemaal anders uitdraaien. Onder meer omdat het Verenigd Koninkrijk, destijds net als Pruisen één van de garanten voor de Belgische neutraliteit, zich er toe verbond ons land ingeval van nood bij te staan. Een nobele intentie, maar natuurlijk niet helemaal gespeend van eigenbelang. De Britten werden altijd tamelijk nerveus als één van hun continentale rivalen de rivierendelta en de havens van de Lage Landen in handen dreigden te krijgen en in 1914 was het niet anders. Bovendien waren ze niet te spreken over de gloednieuwe oorlogsvloot die door Wilhelm II in een mum van tijd uit de grond was gestampt. Dit en de koloniale ambities van het jonge Duitse keizerrijk konden immers een ernstige bedreiging gaan vormen voor het uitgestrekte Britse Empire, dat op dat moment een kwart van de wereldbol omvatte.

Om het allemaal een schijn van fatsoen te geven, verzocht de Duitse ambassadeur de Belgische regering op 2 augustus rond 7 uur ’s avonds vrije doorgang te verlenen aan de *Kaiserliche Armee* op weg naar Frankrijk. De Duitsers gingen er trouwens vanuit dat de Belgische neutraliteit en eventuele militaire tegenstand verwaarloosbare formaliteiten zouden zijn. De Belgen op hun beurt waren verbijsterd dat hun grote oosterbuur – en zeer belangrijke

handelspartner – tot een dergelijke, regelrechte chantage wilde overgaan. Na een koortsachtige nacht verwierp de regering evenwel het ultimatum en ze verklaarde vastbesloten "*zich met alle haar ten dienste staande middelen tegen iedere aanval op haar rechten te weer te zullen stellen*".

De onverwachte en hardnekkige tegenstand van het kleine België zou in de volgende, cruciale weken roet in het eten gooien. Toch was het verouderde Belgische leger in feite totaal niet voorbereid op haar taak. Het kon rond de 200.000 man opstellen door 15 militieklassen op te roepen en ook de rijkswacht volledig in te schakelen. De troepen voor de mobiele strijdmacht, het zogenaamde veldleger, werden ingedeeld in zes legerdivisies of –afdelingen en één cavaleriedivisie. De al wat oudere gemobiliseerde soldaten kwamen terecht bij de vestingstroepen in de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen. Om een idee te geven aan de krachtsverhoudingen volstaat het te vermelden dat alleen al het gigantische Duitse 1ste leger van kolonel-generaal Alexander von Kluck 320.000 soldaten telde, en dat was nog maar één van de vijf legers die voorzien waren voor de brede zwaaibeweging door België, Luxemburg en Noord-Frankrijk. Bovendien waren de training, de uitrusting en het kader van ons leger volkomen ontoereikend. Heel wat gemobiliseerde reservisten beschikten bijvoorbeeld amper over een degelijk uniform, laat staan een bruikbaar wapen. Er zat in feite niks anders op dan te trachten stand te houden tot er buitenlandse hulp kwam opdagen.

Het Belgische opperbevel besliste nog op de 3de augustus dat twee legerdivisies samen met de garnizoenen van de Waalse vestingsteden Luik en Namen "*tot het bittere einde*" de Duitse opmars moesten afremmen. De vier

overige infanterieafdelingen dienden ondertussen posities in te nemen achter de linie van de Gete, een riviertje dat

Veel beeldener dan dit kan de Duitse vloedgolf anno 1914 niet worden voorgesteld (verz. J. Cl. Laparra)

reeds vaker een bufferrol had gespeeld voor krijgsbenden in de Lage Landen. Het voordeel van deze Gete-stelling, ruwweg te situeren tussen Diest en Geldenaken, was dat het zowel de hoofdstad Brussel als mogelijke opmarsroutes voor de bondgenoten beschermde, terwijl de Waalse vestingsteden en het nationaal bolwerk Antwerpen eveneens binnen bereik bleven. De 2de legerdivisie, waarin de eenheid van Maurits Coene diende, werd aanvankelijk in reserve gehouden en vertrok uit het Antwerpse naar de omgeving van Leuven. Ook de nominale opperbevelhebber, koning Albert I, en zijn staf sloegen hun tenten op in de aloude universiteitsstad. De enige Belgische cavalerie-divisie concentreerde zich aanvankelijk rond Waver, maar

omwille van hun mobiliteit werden de eskadrons van de ruiterij en de begeleidende karabiniers-wielrijders, geregeld ver op patrouille uitgestuurd of snel verplaatst naar bedreigde sectoren.

Maurits Coene was intussen als soldaat 1ste klas opgenomen in de 2de compagnie van het 3de bataljon van het 25ste linieregiment (2/III/25 L). Het 25ste linieregiment ontstond bij de oorlogsdreiging door het ontdubbelen van het 5de linie, waarbij elke bestaande compagnie het kader leverde voor een tweede compagnie, die dan werd aangevuld met opgeroepen reservisten. In het 25ste linieregiment vond men in theorie kerels uit de militieklassen van 1906, 1907, 1909, 1911 en 1913, die drie bataljons van elk vier compagnieën vulden. Het is overigens vreemd dat Maurits Coene werd overgeheveld naar het 25ste linie, aangezien hij behoorde tot de klas van 1912. Ook zijn kameraad Gabriël Matthijs maakte deel uit van de lichting 1912, maar kwam eveneens in het 25ste terecht. Als oud-karabinier van de lichting 1988 kan ik enkel de bedenking maken dat de logica soms ver te zoeken was (of is?) in het militaire apparaat!

Toen de troepen zich marsvaardig maakten, bestond het 25ste linieregiment uit slechts 27 officieren en 1245 manschappen. De eenheid haalde dus niet eens de helft van haar theoretische sterkte van meer dan 3000 man. Het 25ste linie werd gecommandeerd door kolonel Cuvelier, het 3de bataljon door majoor Beving. Net als heel wat andere onderdelen had de tweede compagnie van Maurits slechts een minimum omkadering: kapitein-commandant Derche werd enkel bijgestaan door onderluitenant Férir en 1ste sergeant Dabin. De schaarse officieren en onderofficieren zagen zich voor een zware taak gesteld, maar de onmiskenbare inzet van de lagere rangen maakte veel goed. Het 5de linieregiment zelf was overigens iets sterker

omdat het 30 officieren en 1542 manschappen kon opstellen. Beide infanterieregimenten werden opgenomen in de 5de gemengde brigade van generaal-majoor De Brauwere. Drie of vier van dergelijke infanteriebrigades, versterkt met enkele mitrailleurs en een aantal stukken geschut, vormden samen met een cavalerieregiment, een regiment artillerie, een geniebataljon en de nodige vervoerstroepen een legerdivisie of –afdeling. De 2de legerafdeling kon op volle sterkte 14.000 geweren, 500 sabels, 48 kanonnen en 18 mitrailleurs opstellen en het geheel stond onder leiding van luitenant-generaal Dossin.

Mogelijk was Maurits Coene nog even langs gegaan bij zijn oom en tante in Antwerpen, de familie Longerstay, alvorens opnieuw het soldatenleven in te stappen, of misschien hadden ze hem zelf een bezoekje gebracht na zijn aankomst in de Schelde-metropool. In ieder geval gaf hij op 4 augustus in een erg korte brief aan hen de eerste van vele, slopende troepenverplaatsingen weer. Gepakt en gezakt en meestel te voet, of wat dacht je in 1914?!?.

"*Beste Oom en Tante,*

Om 6 uur zijn we naar Duffel vertrokken. Goed aangekomen, natuurlijk goed vermoeid en pijn aan de voeten. We blijven hier waarschijnlijk tot morgen.

Beste groeten aan u allen van uw

Maurits"

Precies die ochtend had een speciaal Duits aanvalskorps op zes verschillende plaatsen de toenmalige Belgische grens overschreden vanuit Aken, Eupen en Malmédy, waardoor een oorlog onvermijdelijk was geworden. Deze voorhoede van het oppermachtige keizerlijke leger kreeg als taak om

tussen Verviers en de grens met het neutrale Nederland op te marcheren naar de vestingstad Luik. De *"Cité Ardente"* vormde immers een eerste belangrijke wegenknooppunt bij de opmars naar Frankrijk. De Belgische voorposten beten echter fel van zich af, zeker nadat er verhalen begonnen door te sijpelen over gruweldaden die door Duitse soldaten werden aangericht in de plaatsen die toevallig op hun route lagen. In het stadje Visé, bijvoorbeeld, ontdekten de Duitsers dat de geviseerde Maasovergang was opgeblazen en bovendien werden ze bestookt door Belgische artillerie van de fortengordel rond Luik. Om hun woede over deze onverwachte tegenstand af te reageren werden tientallen burgers door de Duitsers neergekogeld of gedeporteerd en hele wijken platgebrand. Blinde of doelbewuste terreur? In ieder geval slechts één oorlogsmisdaad in een lange rij.

Omwille van de brutale schending van haar neutraliteit riep België nog dezelfde dag de hulp in van Frankrijk, Engeland en Rusland. Deze bondgenoten zouden aanvankelijk echter andere katten te geselen krijgen omdat ze de Duitse oorlogsmachine danig hadden onderschat.

De hevige strijd rond de vesting Luik kostte reeds tijdens de nacht van 5 op 6 augustus het leven aan een dorpsgenoot van Maurits: de 28-jarige **August Samson**, soldaat in de 2de compagnie van het 2de bataljon van het 11de linieregiment. August was gehuwd met Jeannette Van Caneghme en was pas kort voordien vader geworden van een eerste kindje. Bij de verwarde, nachtelijke gevechten rond Rhees en Herstal sneuvelde trouwens ook zijn regimentscommandant, kolonel Dusart. Een andere Zelenaar uit hetzelfde regiment, **Maurits Hulders**, werd bij Luik gevangen genomen en verbleef 4½ jaar in krijgsgevangenschap in Duitsland. Hij was niet de enige

Zelenaars die dit lot trof, maar Maurits Hulders zou zijn vaderland nooit terugzien. Tragisch genoeg overleed hij kort na de wapenstilstand in 1918 in Duitsland.

Deze foto op het bidprentje van August Samson geeft er een beeld van hoe de meeste Belgische piotten in augustus '14 ten strijde trokken. Een zware overjas en ransel, patroontas op de buik en de sjako gehuld in een zwart-glanzende beschermhoes. (Verz. F. De Krijger)

Op 7 augustus kwam opnieuw een Zelenaar om het leven. De 28-jarige soldaat **Désiré Martens** overleed en werd begraven te Fooz als soldaat 2de klas van het 12de linie. Dit regiment had al sinds de eerste uren de strijd aangebonden met de vijandelijke voorhoede, onder andere bij Visé, maar moest wijken voor de Duitse overmacht.

Maurits Coene schreef diezelfde 7de augustus een korte boodschap naar zijn oom en tante. Hoewel hij in feite nog ver verwijderd was van het strijdgewoel, begon ook bij zijn eenheid de spanning te stijgen. De Duitsers hadden immers verschillende sterke ruiterijdetachementen vooruit gestuurd om de Belgische posities te verkennen en iedereen was in staat van paraatheid:

"*Lieve Oom en Tante,*

Van Duffel zijn we naar Corbeek-Loo, 1 uur boven Leuven getrokken. Dat was een marsch ! Nu liggen we hier al 2 dagen gerust. Eindelijk hebben we een overval der Deutsche Cavalerie te vrezen. Laat ze maar komen. We vrezen niet en zouden ook ons paart willen doen. Hebt ge al nieuws van Jean? 't 9de heeft zich al dapper geweerd naar we hier vernemen! Schrijf nu daar gauwe eens een woordje over. Hoe is de toestand in Antwerpen?

Beste groet van uw gansch genegen

Maurits"

In de kantonnementen rond Korbeek-Lo vond men naast het voltallige 25ste linieregiment ook het 3de bataljon van het 5de. Zij zouden er overigens een tamelijke rustige week kennen, die voornamelijk werd besteed aan het heropleiden van de opgeroepenen.

Maurits maakte zich ondertussen met recht en reden zorgen om die **Jean Van Beveren**, een gemeenschappelijke kennis die blijkbaar in het 9de linieregiment diende. Deze eenheid behoorde immers tot de 3de legerafdeling die inderhaast bij Luik was opgesteld en daar begon het behoorlijk fout te lopen. De Duitse generaal Ludendorff, een ijzervreter in hart en nieren, was er op 7 augustus immers in geslaagd de stad Luik en haar oude citadel bij verrassing te nemen. De forten rondom bleven echter hardnekkig weerstand bieden en de Duitsers zagen zich genoodzaakt hun zwaarste belegeringsartillerie aan te voeren. Tegen deze stalen monsters, kanonnen met kalibers tot 420 middelmatig, was werkelijk géén kruid gewassen en het zou slechts een kwestie van tijd zijn eer de vesting bezweek. De plaatscommandant, luitenant-generaal Leman, kreeg dat eveneens in de gaten en besloot zijn 3de legerafdeling te laten terugtrekken naar de posities van het veldleger aan de Gete, in plaats van ze op te offeren voor een vrijwel hopeloze zaak. Toch kwam de divisie er niet bepaald zonder kleerscheuren vanaf. Onder de slachtoffers van het 9e linie vond men overigens twee Zelenaars. Soldaat **Alfons Keppens**, 26 jaar oud, viel op 8 augustus “op het veld van eer” bij Ougrée aan de oevers van de Maas. De 21-jarige onderofficier **Albert Coppieters** was al twee dagen eerder zwaargewond geraakt en krijgsgevangen genomen. Hij kende blijkbaar een lange doodstrijd en bezweek enkele maanden later, op 26 oktober, in een veldhospitaal te Luik.

Maurits Coene kreeg er rond die tijd waarschijnlijk een zorg bij toen zijn broer Jules, die overigens nog 18 moest worden, zich met enkele van zijn dorpsgenoten meldde als oorlogsvrijwilliger. Volgens het "*Oorlogsboek van het Davidsfonds*" waren er in de gemeente 6 vrijwilligers. In die eerste dramatische dagen zouden rond de 20.000 vrijwilligers het Belgische leger vervoegen. Het ontbrak hen zeker niet aan bezieling, maar toch zou het verschillende maanden duren eer ze in staat waren hun plaats in de rangen in te nemen. Het was aanvankelijk behelpen en slechts na verloop van tijd ontvingen ze oude geweren, aftandse uniformen en versleten uitrustingsstukken. De oorlogsvrijwilligers werden in eerste instantie verdeeld over 4 brigades van telkens 2 regimenten. De ongetrainde vrijwilligers en de rauwe rekruten van de militieklas van '14 vormden samen met de Garde Civique (= burgerwacht) de kern van de Force Territoriale, het derde luik van het Belgisch leger, naast het veldleger en de vestingtroepen. Jules Coene, kwam terecht in het 5de regiment vrijwilligers van de 3de brigade. Deze eenheid werd in zijn eigen briefwisseling overigens aangeduid als het "5de linie, 3de Corps, 3de Compagnie". De jonge Zelenaar vond in eerste instantie met honderden anderen onderdak te Hemiksem in de abdij van Sint-Bernardus, die al jaren een militaire rol had toebedeeld gekregen. Ook bij de mobilisatie en splitsing van het 5de linieregiment van Maurits waren de facilititeiten in Hemiksem gebruikt voor de opvang van de vele gemobiliseerden.

Op 11 augustus stuurde Maria Coene vanuit Zele een kort briefje naar de familie in Antwerpen om de eenheden, en dus ook de veldpostadressen, door te geven van onze beide soldaten. De grootste bekommernis was blijkbaar de jongste van de twee, Jules, die reeds had kennisgemaakt met de "*geneugten*" van het soldatenleven:

"… Wij zouden gaarne hebben, zoo gij eens tot daar kont geraken, van hem 1 pak chocolade te willen dragen. 't Schijnt dat er met het eten geen erg is zulle. Gisteren dienden zij hun schotelwater in plaats van soep. Nu, als hij er met zoo weinig vanaf komt, dan mogen wij nog den Heer danken hé! Dag liefste allemaal. Bidt met ons voor de goeden uitslag.

Maria"

Het inkwartieringsadres van Jules was echter achterhaald voor het werd doorgestuurd. Voor het krieken van de dag op de 11de was hij uit z'n bed gezet, of liever, van z'n strozak gehaald, en ze waren. *"… op staanden voet naar Gent moeten vertrekken. We zijn hier feestelijk onthaald. 's Avonds hebben we met 2000 man gegeten in den refter en wierd er gediend door juffrouwen in 't wit met Franse complimenten"*. Schijnbaar ietwat teleurgesteld voegde hij er aan toe: *"In Gent mogen we niet uit."* Mogelijk verbleven Jules Coene en zijn makkers toen in of bij de Leopold-kazerne.

In het oosten van ons land was de militaire situatie na slechts één week oorlog verre van rooskleurig. Terwijl de zware Duitse artillerie korte metten maakte met de overgebleven, stugge verdedigers van de vesting Luik bleven vooruitgeschoven groepen cavaleristen de Belgische posities aan de Gete aftasten. Het grootste deel van Limburg werd intussen zonder veel moeite overspoeld door vijandelijke legerscharen en ook door de dichtbeboste Ardennen vorderden lange colonnes *Feldgrauen*. Regelmatig botsen patrouilles van beide legers op elkaar wat vaak resulteerde in korte, maar vinnige schermutselingen.

Bij het plaatsje Halen kwam het op 12 augustus tot een werkelijk grootschalig treffen toen twee Duitse cavalerie-divisies de Gete-linie stormenderhand probeerden te doorbreken. Het liep echter uit op een fikse bloedneus voor de Duitse ruiterij, maar ook de Belgen, vooral infanteristen van de inderhaast toegesnelde 4de gemengde brigade, leden ernstige verliezen. Halen werd een moeizaam bevochten en holle overwinning voor het Belgisch leger. Bij de naar schatting 170 gesneuvelden aan onze zijde vond men **Rudolf Benaerens**, soldaat bij het 4de linieregiment. Deze 21-jarige Zelenaar was naar verluidt al kort na de eerste inzet van zijn eenheid lichtgewond geraakt, maar dat belette hem niet terug te keren naar zijn compagnie. Hij werd een tweede maal getroffen, ditmaal door meerdere kogels. Zwaargewond werd hij afgevoerd en hij heeft het niet gehaald. Rudolf overleed waarschijnlijk één dag later in de achterhoede en hij werd begraven te Webbekom bij Diest. Zijn regiment verloor meer dan 100 gesneuvelden tijdens de *"Slag der Zilveren Helmen"* zoals het treffen al snel werd aangeduid. Deze bijnaam vond haar oorsprong in de tientallen fonkelende hoofddeksels die waren achtergebleven op het slagveld nadat de Duitse regimenten dragonders en kurassiers tevergeefs storm hadden gelopen tegen de Belgische posities. De verwijzing naar de roemrijke *"Slag der Gulden Sporen"* uit 1302 was natuurlijk meegenomen voor het moreel van de troepen van Vlaamse origine en dat was waarschijnlijk wel nodig in een door Franstaligen gedomineerd leger en officierenkorps.

Al die tijd bleef de 2de legerdivisie in tweede linie. Op 12 augustus had het 25ste linieregiment trouwens plechtig een vaandel overhandigd gekregen. De volgende dag werd de 2de legerafdeling verplaats naar Sint-Joris-Winge. Hun kantonnementen in het Leuvense werden ingenomen door troepen van de aangeslagen 3de legerdivisie die op het

nippertje uit Luik waren ontkomen en die een adempauze dus best konden gebruiken. De 5de gemengde brigade van de 2de divisie, met het regiment van Maurits Coene, diende verder naar het noorden op te trekken, tot bij het Demerstadje Aarschot. Daar probeerde de Duitse cavalerie immers de Belgische posities te omzeilen. De vijand hoopte aldus een mogelijke terugtocht van de Belgen naar Antwerpen de pas af te snijden. Binnen de omvangrijke versterkte vesting Antwerpen bevonden zich de belangrijkste militaire voorraden en arsenalen. De eenheden van de 5de brigade stelden zich op dwars over de baan Aarschot naar Leuven en organiseerden de verdediging van het sector. Er werden stellingen uitgegraven, het schootsterrein werd vrijgemaakt en er werden verschillende voorposten ingericht.

In de voormiddag 16 augustus hesen de laatste forten van Luik de witte vlag na een dagenlange beschieting. De vijand had ondertussen massaal troepen aangevoerd en dreef de druk op de Gete-stelling op. Het is dus niet verwonderlijk dat het Belgische opperbevel een geleidelijke, maar algemene terugtocht naar het noorden plande. In eerste instantie waren nieuwe posities achter de Dijle voorzien, maar de Duitsers probeerden de Belgen een stap voor te zijn en gingen op 18 augustus tot een grootscheepse aanval over. Er werd opgerukt over een breed front tussen Beverlo en Tienen en verschillende Belgische eenheden kwamen in grote moeilijkheden. De Gete-stelling werd op verschillende plaatsen doorbroken, waarbij onder andere Halen en Diest werden ingenomen. Vooral de 1ste legerdivisie, rond Tienen, deelde in de klappen omdat nogal wat onderdelen het bevel tot aftocht laattijdig of nooit hadden gekregen. Bij de gesneuvelden opnieuw iemand met banden in Zele. De 26-jarige **Cesar-Odilon De Kinder** kwam in de namiddag om bij Neerlinter. Cesar was geboren en getogen te Zele, maar werkte als

douanier in het Antwerpse. Hij was gehuwd met Leonie Van Looveren uit Hoevenen. Hoewel op zijn bidprentje staat aangegeven dat Cesar als korporaal diende bij het 2de linieregiment lijkt het logischer dat hij was ingedeeld bij het zusterregiment, het 22de. Deze eenheid kreeg het die dag immers in de sector Neerlinter, Oplinter, Sinte-Margriete-Houtem danig aan de stok met een Duitse overmacht en verloor in de namiddag bijna de helft van haar effectieven. Het is natuurlijk eveneens mogelijk dat Cesar als gewonde elders werd krijgsgevangen gemaakt met het 2de linie en dat hij in de Duitse achterhoede, op weg naar of in een veldhospitaal bij Neerlinter overleed of werd begraven.

Ook de 2de afdeling, die de aftocht van het veldleger moest beschermen, kwam er niet gemakkelijk vanaf. Tegen de avond was haar achterhoede eveneens in gedrang gekomen, waarbij enkele peletons van het 5de linie in de tang werden genomen. Het gros van de 5de brigade trok zich in de loop van de nacht geleidelijk terug, maar ook zij kregen beschietingen en aanvallen te verduren. Hierdoor telden de twee regimenten hun eerste doden, gewonden en vermisten. Maurits Coene scheen alsnog buiten schot te blijven. Het 25ste linie begaf zich via Gelrode en Wezemaal naar Rotselaar, waar de wegen naar Baal en Betekom werden afgesloten. Later werd er doorgemarcheerd naar de omgeving van Keerbergen, waar de soldaten dienden te bivakkeren in de omliggende bossen. Het 5de linie kampeerde die nacht in de buurt van Watermolenhoek.

De ochtend van 19 augustus was Aarschot aan de beurt. Toen de Belgische achterhoede opnieuw hardnekkig tegenstand bood, gingen de Duitsers andermaal over tot vreselijke vergeldigsmaatregelen, waarbij zowel burgers als krijgsgevangen militairen niet werden gespaard. Bijna

400 huizen gingen in vlammen op en naar schatting 150 personen werden genadeloos afgemaakt. Aanleiding tot deze slachtpartij was de dood van een Duitse kolonel, die overigens mogelijk door eigen kogels was getroffen. Ook in de wijde omgeving raasde de Duitse terreur dagenlang door dorpen en stadjes als Schaffen, Tremelo en Diest. Misschien gelukkig voor Maurits en zijn makkers in het 25ste waren ze de avond voor de gevechten rond Aarschot afgelost door een andere brigade. Hierin vond men onder meer het 9de linieregiment, waarin zijn kennis Jean Van Beveren diende, en ook in de regio Aarschot zou dit reeds beproefde regiment rake klappen uitdelen en incasseren.

Koning Albert had ondertussen zijn hoofdkwartier naar Mechelen verplaats, maar de legerleiding besefte dat de posities aan de Dijle werden omzeild door de vijandelijk rechtervleugel en de staf gelastte een verdere terugtocht naar de vesting Antwerpen. Een zoveelste inspanning voor de Belgische regimenten, die tevergeefs op buitenlandse hulp hadden gewacht. Om 3 uur in de ochtend van 20 augustus kreeg de 5de gemengde brigade bevel zich naar Lier te begeven, waar de manschappen één dag rust zouden kennen.

Terwijl de eerste Belgische troepen, na een vermoeiende nachtmars, de versterkingen van de buitenste fortengordel rond Antwerpen bereikten, reden de Duitse ruiters het onverdedigde Brussel binnen. De hoofdstad viel zonder slag of stoot in vijandelijke handen en ze lieten de burgemeester opdraven om allerlei verordeningen in ontvangst te nemen. De "*kiekefretters*" keken zich daarna de ogen uit de kop toen keizerlijke troepen in grote getale door de hoofdstad marcheerden. Het gros van de Duitse legerkorpsen bleek echter niet het Belgische veldleger achterna te gaan maar zwenkte in de richting van de grens met Frankrijk. De Franse en Engelse legerkorpsen die

aldaar aan de horizon verschenen, leken immers een belangrijkere prooi dan het Belgische leger, dat volgens de Duitse generale staf trouwens géén ernstige bedreiging meer vormde. Slechts enkele inferieure brigades van de *Landwehr* (regionaal georganiseerde milities die bestonden uit al wat oudere mannen) maakten front ten noorden van Brussel om de belangrijke infrastructuur in Midden-België te beschermen.

Om zijn familie gerust te stellen in een tijd dat de fronten zo sterk in beweging waren, stuurde Maurits Coene op diezelfde 20ste augustus een prentkaart uit Lier; echter zonder tekst… enkel zijn voornaam.

Lier (verz. F. Coene)

Waarschijnlijk ontbrak hem toen de tijd voor meer informatie. Vrij logisch, aangezien de vermoeide soldaten nauwelijks rust werd gegund. Ze marcheerden zo mogelijk door naar Wommelgem, waar het 25ste linie op 21 augustus haar intrek nam. Verwacht werd dat de eerste Duitsers

snel voor de vesting Antwerpen zouden verschijnen, maar men kreeg onverwacht – en broodnodig – respijt. Daar werd dankbaar gebruik van gemaakt voor het voortzetten van de opleiding, het aanvullen van de uitrusting en *last but not least* het opkrikken van het moreel. Het vertrouwen van de troepen had immers een serieuze knauw gekregen door de snelle terugtocht, de val van de vesting Luik en de hoofdstad en de schijnbaar ontstuibare Duitse opmars. Het hoera-patriottisme en de ongeloofwaardige zegebulletins van bepaalde kranten werden van hogerhand trouwens flink teruggeschroefd.

Ook voor de kersverse oorlogsvrijwilliger Jules Coene werden het hectische dagen. Na een bezoekje van zijn zussen Margriet en Marie waren hij en zijn kameraden inderhaast vanuit Gent naar de Westhoek overgebracht. Op 21 augustus stuurde hij vanuit de grensplaats Menen een korte boodschap, waaruit bleek dat de opvang van de massaal toegestroomde oorlogsvrijwilligers vaak te wensen overliet:

> *"Ik ben nog altijd goed gezond.*
>
> *Gisteren hebben Margriet en Marie mij bezocht in Gent, dat was een spel. Nu zijn wij al meteens vertrokken en-op 3 uren tijd zaten wij van de eenen kazerne in de andere. 't Is onmogelijk meer te beschrijven. Ik lig hier op den grond in nen stal van een kazerne."*

Maurits stuurde dan weer op 22 augustus "*beste groeten*" vanuit zijn nieuwe inkwartieringsadres, het kasteel Kinschots te Schilde. Om zeker te zijn dat zijn boodschap er doorgeraakte, verzond hij hetzelfde berichtje tevens als telegram.

Terwijl het rond de vesting Antwerpen relatief rustig bleef, ging het er in het zuiden van het land heel wat heftiger aan toe. Allereerst dreigden de geïsoleerde verdedigers van de vesting Namen, waaronder de Belgische 4de legerafdeling, overspoeld te worden door de vijandelijke vloedgolf. Ook de bondgenoten – Fransen en het kleine, maar uitstekende Britse expeditiekorps – die de Duitsers vol vertrouwen tegemoet marcheerden in Wallonië kwamen frontaal in botsing met sterkere formaties. Tussen 21 en 24 augustus woedden rond Bergen, Charleroi, Namen, Bertrix en Virton uiterst bloedige en verwarde gevechten, waarbij onder meer **Aloysius Leeman** om het leven kwam. Deze 36-jarige Zelenaar was gehuwd met Maria Maes en zijn gezin telde reeds meerdere kinderen. Aloysius had als soldaat-vrijwilliger gediend in het 8ste linie en hij werd gedood op 23 augustus. Hij werd begraven ten noorden van de Maas, in het bos langs de baan van Gelbressée naar Marche-les-Dames. De volgende dag sneuvelde bij Namen **Emilius De Donder**, eveneens een soldaat bij het 8ste linie. Vele overlevenden van de vesting Namen en de aangeslagen geallieerde troepen wisten zich echter door hun taaiheid en enkel blunders van Duitse opperofficieren alsnog een weg te banen naar Frankrijk, maar het was op het nippertje.

Ondertussen diende Jules Coene en zijn troep oorlogsvrijwilligers eveneens uit te wijken naar Frankrijk. De Duitsers waren weliswaar nog niet massaal doorgedrongen tot West-Vlaanderen, maar groepen ulanen hadden een aantal diepe raids uitgevoerd die een enorme paniek en bijhorende vluchtelingenstroom hadden veroorzaakt. Allerlei praatjes misten hun effect op de ongeruste burgerbevolking niet en leiden tot een ware angstpsychose, ook in streken waar de Duitsers nog in geen velden of wegen te bekennen waren. Op 24 augustus verscheen er onder meer wel een vijandelijke voorhoede

in Torhout. Eén dag later kwam het bij Snaaskerke, in de buurt van Oostende, tot een vinnige schermutseling tussen plots opgedoken Duitse cavaleristen en Belgische rijkswachters. De Duitse verkenners drongen dus reeds door tot op een boogscheut van de Noordzee.

2.2 De vuurdoop: de eerste uitval uit Antwerpen

Het werden spannende dagen voor de gebroeders Coene. Jules mogelijk op de loop voor de naderende Duitse cavalerie, terwijl Maurits zich moest opmaken voor zijn eerste confrontatie met de vijand. Om de sterk toenemende druk op de geallieerden in het zuiden af te zwakken, lanceerde het Belgisch veldleger op 25 augustus immers vanuit de Antwerpse fortengordel een – naar Belgische normen – grootscheeps offensief tegen de posities die de Duitsers hadden ingenomen tussen Merchtem en Aarschot. Het was niet de bedoeling de vijand effectief uit hun stellingen te verdrijven, maar eerder verwarring te scheppen en zoveel mogelijk Duitse troepen in België te binden. Er werden liefst vier van de vijf beschikbare Belgische divisies ingezet en de uitval werd gericht op de aanvoerlijnen in de vijandelijke achterhoede die door Brussel, Leuven en Luik liepen. De voornaamste obstakels bij deze actie vormden de waterwegen in het gebied: de Dijle, de Demer, het kanaal van Mechelen en Leuven en dat van Willebroek naar Brussel.

De 2de infanteriedivisie, met de 5de brigade op kop, opereerde op de oostelijke flank. Hun doel was de omgeving van Haacht en Boortmeerbeek, tussen de Dijle en de Leuvense Vaart. Ze kregen daarbij op de flank hulp van de cavalariedivisie, die reeds gevechtservaring had kunnen opdoen, onder andere ten noordwesten van Luik en

bij Halen. De meeste soldaten van het 25ste linieregiment, inclusief Maurits Coene, hadden tot op dat moment evenwel amper een Duitser gezien, laat staan een schot gelost. Voor hen werd dit offensief dus de langverwachte vuurdoop. Ze hadden trouwens een hele weg af te leggen alvorens ze hun aanvalsposities konden innemen en dat met een loodzware uitrusting; niet bepaald een ideaal begin voor een veldslag. Vanuit Lier kronkelde de 2de divisie in lange marscolonnes via Onze-Lieve-Vrouw-Waver naar het zuiden, richting Dijle. De voorhoede werd gevormd door het 4de jagers te paard en de piotten van de 5de brigade. Het werd al gauw snikheet, maar er was nauwelijks tijd voor een rustpauze. Het handvol rijkswachters dat optrad als militaire politie had de grootste moeite om de colonne gesloten te houden. De verleiding van het water en andere dranken die de soldaten onderweg aangeboden kregen, werd nogal wat zwaarbepakte piotten te veel. Ze verlieten de rangen en lesten gulzig hun dorst. Het kon hen waarschijnlijk weinig schelen dat de marsformaties hierdoor ernstig verstoord geraakten.

Bij het gehucht Peulis, ten zuiden van Putte, werden de colonnes opgesplitst. Het gros van de 5de gemengde brigade trok via de gedeeltelijk opgeblazen brug van Rijmenam met enige vertraging naar de overkant. Rond de middag werd Boortmeerbeek bereikt. Om 9u20 had het 25ste linie echter het bevel gekregen via Keerbergen eveneens naar de Dijle op te marcheren. Vooruitgestuurde patrouilles van de 4de jagers te paard ontdekten dat de Hansbrug bij Peervenshoek onbeschadigd was gebleven. De Dijle kon dus zonder problemen worden overgestoken en de opmars naar Haacht werd voortgezet. Kort na de middag stootten enkele jagers te paard op Duitse posities rond het station van deze laatste gemeente. Dit station

situeert zich een tweetal kilometer ten zuidwesten van het centrum, langs de baan Kampenhout en Brussel.

Het 1ste bataljon, dat bij het 25ste linie vooraan marcheerde, hield halt op het marktplein van Haacht in afwachting van verdere orders. De twee andere bataljons hielden zich op in een klein bos op ongeveer 600 m ten noordoosten van de kerk. De inwoners van Haacht, die wisten dat vijandelijke troepen dichtbij waren, lieten alles in de steek en sloegen massaal op de vlucht. Enkele moedige achterblijvers vertelden aan de Belgische militairen dat de Duitsers tot dan toe enkel wat door het dorp hadden gepatrouilleerd, maar de omgeving van het station en de spoorwegovergang was blijkbaar stevig in vijandelijke handen. Omdat intussen de magen begonnen te knorren, gaven de aanvoerders toestemming om aan de bereiding van de soep te beginnen… tot kolonel Cuvelier op de proppen kwam met nieuwe orders.

Om kwart na drie in de namiddag kreeg het 25ste linie als objectief het plaatsje Over-de-Vaart waar de weg naar Kampenhout en Brussel, de steenweg en het kanaal Leuven-Mechelen kruiste. Het I/25ste diende daartoe de Duitse posities bij het station van Haacht frontaal aan te vallen, terwijl het 2de bataljon op de rechterflank verbinding moest zoeken met het 5de linie, dat eveneens oprukte naar het kanaal via Boortmeerbeek en Laar. Maurits Coene en zijn kameraden van het 3de bataljon bleven alsnog in reserve bij het huidig Don Bosco-college te Haacht, maar veel respijt zou hen niet worden gegund.

In het boek *"Geschiedkundig Overzicht der 5de, 15de en 25ste linieregimenten"* gepubliceerd in 1936 vinden we een mooie impressie van de vuurdoop van het 25ste linieregiment; misschien oubollig en hoogdravend van stijl, maar wie van de huidige generatie twintigers zou, zoals

hun overgrootvaders, zonder verpinken en *"voor god en vaderland"* op een vijandelijke stelling afstormen ?!

"*Op ongeveer 600 meter van het station worden de verkenners eensklaps vanuit de huizen beschoten. Dadelijk spreiden de compagnies zich open in tirailleurslinies en rukken onverschrokken voorwaarts. Onder een steeds aangroeiend geweervuur dringen zij, sprong na sprong, verder door en verplichten de vijandelijke schutters het station en de aanpalende huizen te ontruimen, om in een verderen groep woningen hun toevlucht te zoeken.*

Het station is bereikt, ja zelfs door de twee voorste compagnies voorbijgesneld, doch deze worden weldra door een geweldige kogelregen ten gronde geslagen.

De derde en vierde compagnie springen middelerwijl bij, en versterken de vuurlijn; het IIIe bon. in reserve, trekt eveneens vooruit.

Het vijandelijk vuur maakt menig slachtoffer in onze rangen. Maar het antwoord blijft niet uit; escouade na escouade rukken onze mannen op, winnen veld, voet voor voet, zullen weldra in een onweerstaanbaren stormloop den vijand te lijf gaan; doch, van het gevaar bewust, gaan deze overhaast op de vlucht.

Een droevige aanblik valt hun ten deel. Verscheidene huizen zijn platgebrand; al de inwoners zijn gevlucht. Glasscherven, ledige flesschen, verhakte lompen en flarden liggen over den grond verspreid met daarover losgerukte deuren en verwarde telefoondraden.

Dit alles verraadt een dolle vernielzucht, die geenszins te verrechtvaardigen is.

In deze nederige huisjes vinden veel onzer soldaten een vergelijking met het hunne, over welks lot zij thans in pijnlijke onzekerheid verkeeren.

In hun binnenste gromt een opwellende razernij. Is dat dan de oorlog! Een dolle, woeste plundering en de laffe vlucht voor de gewapende macht.

De vijand heeft de plaat gepoetst naar verder achteruit verschanste troepen. Inderdaad 400 m. ten Zuiden van het station, en gelijklopend ermede langs een steenweg, staat een lange rij huizen van waaruit een hevig, en ditmaal zeer moorddadig, vuur wordt gericht. Het gaat erom zich zoveel mogelijk aan het zicht van deze schutters te ontrekken, die, naar den stortvloed van kogels te oordelen, zeer talrijk moeten zijn. Jammer genoeg moet de aanval zonder artillerie gebeuren.
Enkele welgeplaatste granaten zouden de taak onzer infanterie heel wat verlichten; maar al het geschut van de 5e brigade is mede met het 5e linie naar Boortmeerbeek opgetrokken. Het I/25 beschikt dus enkel over geweren en twee Hotchkiss mitrailleusen onder bevel van luitenant Guillaume. Een hardnekkige strijd wordt ingezet. De vijand, die door artillerie en veel mitrailleusen gesteund wordt, bestookt het station en het omliggend terrein. Voor de eerste maal maakten onze mannen kennis met het gemauw der shrapnels, die gelukkig te hoog opensplinteren en het gekraak der ontploffende houwitsergranaten. Een gemakkelijk te begrijpen opschudding ontstaat onder

onze troepen, des te meer, daar alle verweer onmogelijk blijkt.

De oversten moeten dan ook van al hun gezag gebruik maken om de gemoederen tot bedaren te brengen. Doch de strijd woedt voort, spijts de ongelijke verhouding: geweren enerzijds, kanonnen en en mitrailleuzen anderzijds.

Rond 19 uur, bij het vallen van de avond, stormen onze soldaten in een uiterste krachtsinspanning op den vijand los en veroveren de huizen. Gevoelige verliezen en talrijke gekwetsten zijn ook het aandeel van hun heldenmoed. Zij die kunnen, gaan achteruit om verzorging, de anderen worden zo goed als 't gaat ter plaatse bijgestaan tot een kalme gelegenheid zich voordoet om hen weg te dragen. Enkele mannen slechts kunnen deze taak op zich nemen : zij gaan en keeren steeds weg en weer, want een tegenaanval blijft te vreezen."

Zoals we uit het verslag kunnen afleiden, werd er pas laat voor enige artilleriesteun gezorgd. Een batterij van het 2de regiment artillerie stelde zich op in de buurt waar Maurits Coene de namiddag in groeiende spanning had doorgebracht. Eén uur lang namen de Belgische 75-mm kanonnen de omgeving van Over-de-Vaart en Kampenhout-Sas onder vuur, waardoor de Duitse artillerie tijdelijk werd geneutraliseerd.

Ondertussen, rond 18u30, had majoor Beving van III/25 bevel gekregen om zijn eenheid klaar te maken voor actie. Het 1ste bataljon kon immers dringend wat hulp gebruiken in de omgeving van het station van Haacht. Het gebulder van de eigen artillerie zal ongetwijfeld hebben

bijgedragen tot een meer martiale sfeer voor onze Zeelse gemeenteklerk toen hij zelf in het strijdperk ging treden.

Belgische artillerie in actie in 1914

Met de 2de en de 4de compagnie vooraan en de twee overige compagnies in tweede lijn bereikte III/25 zonder problemen het geteisterde stationsgebouw rond 19u15. Als versterking kreeg kolonel Cuvelier intussen ook het 2de bataljon van het 26ste linie toegewezen. Dit bataljon werd door majoor Beving aan zijn rechterflank opgesteld. De commandant van II/26 werd overigens als één der eersten van z'n eenheid gewond en weggevoerd. Op het moment dat de pas aangekomen bataljons zich op hun beurt klaarmaakten om de spoorlijn over te steken, werden ze plots overspoeld door terugkerende, aangeslagen troepen van I en II/25. Rond 8 uurs 's avonds wisten de compagnies zich echter ten noorden van de spoorlijn te hergroeperen, maar de situatie bleef erg gespannen:

"Geen enkel order komt toe. Aan vooruitgaan valt niet te denken: de avond valt, en het ware gewaagd zich in het onbekende te werpen. De tirailleurs blijven op loer, het wapen klaar, te midden eener indrukwekkende stilte.

Plotseling, op 300 m. vandaan, flonkert een licht, spettert open en groeit tot een grillige vlammenzuil: een brandende hoeve verlicht den omtrek. Geroep, getier hoorngeschal gaan op en maken het angstige wachten tot een ware marteling. Meteen bemerkt men, bij een nieuwe opflakkering, gansche drommen gedaanten die samenstroomen. Korte commandos weerklinken. Een aanval in massa voorzeker. In de Belgische linie komt beweging. De twee mitrailleuzen gaan aan 't ratelen en maaien onmeedogend, geweersalvo's knetteren los. Gehuil, geschreeuw, weeklachten, een wilde vlucht…en dan niets meer. Het geweervuur sterft uit, het benauwde wachten treedt opnieuw in, en voorzichtig wordt het wegdragen der gekwetsten hernomen."

Kolonel Cuvelier en majoor Beving troffen elkaar bij het brugje over de Leibeek, een paar honderd meter ten noorden van de overweg bijhet station. Ze besloten het gevecht af te breken omwille van de uitputtingsverschijnselen bij de troepen en de invallende duisternis.

De voorposten van het 25ste linie werden daarop afgelost door soldaten van het 26ste. Een dicht net van schildwachten moest de beveiliging verzekeren, terwijl de uitgeputte manschappen van het 25ste in open lucht kampeerden in de buurt van Haacht. Het 3de bataljon, met Maurits Coene, koos blijkbaar een ietwat morbide plaats:

het bivakkeerde bij het kerkhof in de dorpscentrum. De meeste vielen waar ze stonden en dommelen snel in.

De kerk te Haacht eind jaren ’90. Net als de rest van de dorpskom werd ze zwaar beschadigd tijdens de gevechten in augustus 1914 (verz. F. Huijbrechts)

Enkelen vonden het echter hun plicht om eerst hun gesneuvelde strijdmakkers een laatste rustplaats te bezorgen.

's Avonds stuurde generaal-majoor Daufresne de la Chevalerie, bevelhebber van de 6de gemengde brigade, een verslag naar de aanvoerder van de 2de legerdivisie waarin de gebeurtenissen van deze dramatische dag werden samengevat. Hoewel het 25ste organiek eigenlijk géén deel uitmaakte van zijn brigade, besteedde Daufresne veel aandacht aan hun optreden:

> *"De groepering van de 6de gemengde brigade en het 25ste linieregiment zijn er niet in geslaagd zich meester te maken van de brug te Kampenhout. De brug werd door sterke Duitse infanterieafdelingen verdedigd, ondersteund door artillerie en machinegeweren. Het 25ste linieregiment werd eerst alleen ingezet, zonder artilleriesteun. Het was reeds laat op de avond als onze kanonnen (een batterij van het 2de regiment Artillerie) in actie traden, gevolgd door de groep artillerie van de 6de Gemende Brigade. De beschieting heeft weinig effect gehad, daar het terrein niet geschikt is voor het gebruik van artillerie. Een bataljon van het 25ste Linieregiment (de voorhoede) heeft de aanval ingeleid met de Haachtsesteenweg als as. Een tweede bataljon heeft zich later aan de rechterzijde van het eerste ontplooid. Het overgebleven derde bataljon bleef in reserve. Bij de tussenkomst van het 26ste Linieregiment heeft een bataljon zich ontplooid op de linkerflank van het III/25 Li, dat het zwaarbeproefde I/25 Li vervangen had. Een tweede bataljon van het 26ste Linieregiment werd in reserve gehouden. Kort daarna is de duisternis ingevallen en hebben we het gevecht moeten afbreken. De*

tegenstander bezet loopgraven tussen het station en de Vaart. De troepen van het 25ste Linieregiment zijn erg vermoeid en weinig geschikt voor een nieuwe inspanning."

Ondanks de verwoede gevechten was de 2de divisie er dus niet in geslaagd een bruggenhoofd over de Leuvense Vaart te vestigen of aansluiting te krijgen met troepen die verderop aan beide zijden van het kanaal opereerden, maar niet alleen zij waren die dag op hardnekkige Duitse tegenstand gestuit. Pas door het invallen van de duisternis was de strijd geluwd over het ganse front. Op de linkerflank had de cavaleriedivisie echter meer succes geboekt. De karabiniers-wielrijders, die de bijnaam Zwarte Duivels kregen, wisten de Duitsers volkomen te verrassen. Onder andere de bruggen bij Werchter vielen daardoor onbeschadigd in Belgische handen. Onderdelen van de *27ste Landwehrbrigade* trokken zich in grote verwarring terug in de richting van Leuven en de kanonnade bij Haacht maakte de paniek alleen maar erger.

Leuven zou de volgende dag, 26 augustus, de Duitse toorn aan den lijve ondervinden. Op bevel gingen ontelbare gebouwen, waaronder de Sint-Pieterskerk en de universiteitsbibliotheek, in de vlammen op. Dolgedraaide Duitsers namen duizenden Leuvenaars gevangen als gijzelaars en 173 van hen werden doodgeschoten. Intussen was de Belgische uitbraak grotendeels vastgelopen in het Duitse artillerievuur en dat ondanks de moed van onze piotten. Er zat niks anders op dan de actie af te breken.

Voor Maurits Coene en zijn kameraden van het 25ste linie was het zeker géén aangenaam ontwaken geworden. Bij het krieken van de dag op de 26ste werd de omgeving van het station van Haacht hevig bestookt en van bij de vooruitgeschven posities klonk onheilspellend geweervuur.

Bataljons van het 6de en 26ste hadden vanaf 5 uur het offensief naar Kampenhout-Sas hervat. Ditmaal werden de Belgische piotten in de mate van het mogelijke ondersteund door de eigen artillerie, maar de actie verliep niet bepaald zoals gepland. Het ging bovendien snel van kwaad naar erger. Het 3de bataljon van het 25ste was er als eerste versterking bijgehaald, maar het zou niet lang duren voor het ganse regiment opnieuw in actie moest komen.

Terwijl het 6de linie volop bezig was met de frontale aanval op de omgeving van het station, besloot men tegelijkertijd druk uit te oefenen op de vijandelijke flank. Het III/25 linie van majoor Beving ging dus opnieuw op weg naar de spoorweg ten zuiden van Haacht. Rond 7 uur stak de 2de en 4de compagnie de spoorlijn over, 700 meter ten oosten van het fel omstreden stationsgebouw. Maurits Coene stond ditmaal dus helemaal in de spits. Ondanks vijandelijk vuur uit de omliggende huizen, ontplooide zijn 2de compagnie en de 4de zich met een grote zwaai in de richting van de weg Haacht-Kampenhout. Kolonel Picquoy van de 6de linie zag door deze actie van III/25 de kans schoon om de vijandelijke stellingen ten zuiden van het station op te rollen en hij vroeg – en kreeg – versterking van twee compagnies van het 26ste linie. Toen deze echter op hun beurt de Leibeek overstaken, kwamen ze terecht in een erg wanordelijke terugtocht van het 6de linieregiment. Ook ten westen van de weg naar Kampenhout heerste de grootste verwarring en luitenant-generaal Dossin moest dringend verse troepen ter beschikking stellen om de situatie enigszins te herstellen. De eenheden ten oosten van het station hielden echter wel stand. Maurits en zijn strijdmakkers waren met hun flankbeweging intussen zelfs tot op 350 meter van de Duitse posities genaderd, weliswaar met zware verliezen. Deze verbeten opmars betekende echter ook dat ze geïsoleerd dreigden te raken

van de rest van de afdeling en uitgerekend op dat moment werden ze getroffen door het noodlot. De Belgische artillerie had immers bevel gekregen ondersteunend vuur af te geven, maar de eerste salvo's vielen duidelijk te kort en sloegen in tussen de eigen troepen. Het is niet verwonderlijk dat de overlevenden van de 2de en 4de compagnie het zekere voor het onzekere namen en zich eveneens terugtrokken ten noorden van de spoorweg.

De omgeving van het omstreden station bij Haacht op het einde van de 20ste eeuw (verz. F. Huijbrechts)

Reeds vroeg op de dag had de Belgische legerleiding in de gaten gekregen dat de uitval diende te worden afgebroken. De vijand had immers aanzienlijke versterkingen aangevoerd en de eigen troepen waren volkomen uitgeput. Bovendien bleek dat de bondgenoten in het Frans-Belgisch grensgebied overal in een defesief waren gedrongen en dat men van daaruit niet snel meer op hulp kon rekenen. De dag zou dus worden afgesloten met

een algemene aftocht van het Belgisch leger. Die verliep evenwel verre van vlekkeloos omdat er op verschillende plaatsen nog steeds gevechtscontact was met de Duitsers. De weinige beschikbare troepen werden in de strijd geworpen om de aftocht te dekken van de aangeslagen overige eenheden. De kroniekschrijver van het 5de en 25ste linieregiment vervolgt met deze benarde episode:

"*Het 25e loopt te wapen, snel ter hulp maar stuit onmiddellijk op de reeds sterk verdedigde huizen.*

Ondertusschen regent het schroot over onze troepen, de mitrailleusen zaaien dood en vernieling in onze rangen. Brancardiers, meest allen priesters, komen toegesneld en geven bewijzen van koelbloedige zelfopoffering.

Heel het 25e is slaags; het geweervuur neemt steeds toe, maar het ontbreekt ons aan mitrailleusen. Wat vermogen de onzen, spijts hun wonderdaden, tegen de overwegende massa automatische wapens van den vijand!

Eindelijk komt de artillerie van de 6e brigade te voorschijn. Een stuk namelijk, onder bevel van Commandant Van Bever, wordt door de kanonniers zelf voortgeduwd, en vlug in batterij geplaatst. Het verricht wonderwerk. Zijn granaten springen te pletter in de bezette huizen op 300 m. de toestand verbetert haast ogenblikkelijk.

Het 26e wordt opnieuw in den strijd geworpen. Het opgestoken vaandel herzamelt onder zijn plooien talrijke verspreide soldaten, die de gelederen van het

25e komen aanvullen. Met vereenigde krachten wordt de vijand, trots zijn helsch tegenvuur, stop gezet.

Niettemin komt het bevel naar Haecht terug te wijken. Deze beweging verloopt tamelijk glad van stapel onder de hoede van enkele eenheden, die zich nadien met moeite zullen kunnen onttrekken. De Duitschers, die het manoeuver hebben opgemerkt, stellen alles in het werk om de mislukking ervan te bewerkstelligen.

De gekwetsten worden in de mate van het mogelijke naar het dorp overgebracht, waar men ook reeds met artillerievuur af te rekenen heeft.
Ons geschut verdwijnt in galop; de infanterie versnelt haar marsch.

Eens buiten Haecht trekt de colonne noordwaarts langs den weg naar Tremeloo. In haar gelederen strompelen vele gekwetsten mede, die door makkers worden ondersteund."

Het gros van het 25ste linie trok zich, in tegenstelling tot de richtlijnen, terug over de Hansbrug te Keerbergen. Aan de oevers van de Dijle ontaarde de aftocht trouwens al gauw in één grote chaos. Bij de Hansbrug bevonden zich immers niet alleen de eenheden van de 6de gemengde brigade, maar ook het 25ste linie en de cavalerieafdeling die ten noorden van de brug was afgestegen en de weg versperde. In een later rapport gaf luitenant-generaal Dossin trouwens toe dat zijn 2de legerafdeling enkel aan een ramp was ontkomen omdat de vijand géén krachtdadige achtervolging had ingezet. In de buurt van de Watermolenhoek te Rijmenam sloot het 25ste linieregiment weer aan bij de rest van de 5de gemengde brigade.

Typerend voor de rommelige aftocht is het wedervaren van de 1ste en 3de comapgnie van III/25 linie. Zij hadden het bevel tot terugtocht klaarblijkelijk nooit ontvangen, maar ze werden zich snel bewust van hun netelige positie. Vechtend trokken de twee compagnies zich terug naar de Dijlebrug te Rijmenam. Toen ze daar aankwamen, zagen ze dat de brug was vernield, maar er waren nog Belgische troepen ter plaatse. Een onderofficier van de genie liet de piotten met een boot overzetten. Toen er echter vijandelijke ruiters op het toneel verschenen, bracht de genie, tamelijk voorbarig, het vaartuig tot zinken. Een 30-tal soldaten van het 25ste die zich nog op de zuidelijke oever bevonden wierpen zich dan maar in het water en spartelden naar de overkant. Daar hielpen hun kameraden hen weer aan land.

Deze foto toont een door paarden getrokken veldambulance van het Belgische leger in augustus 1914. Dit kraaknette en duidelijk geposeerde tafereeltje heeft weinig gemeen met de smerige en hartverscheurende realiteit na een bloedig treffen. Let ook op de twee jonge priesters die dienst deden als ambulanciers. (verz. F. Huijbrechts)

Nadat ze ternauwernood uit het heetst van de strijd waren ontkomen, trokken de moegestreden regimenten terug naar hun kantonnementen bij Lier. Twee dagen strijd hadden aan de 5de brigade 88 doden, 23 vermisten en meer dan 300 gewonden gekost. Men telde in totaal overigens 4000 doden en gewonden in de Belgische rangen. Uit de hele operatie bleek dat het Belgisch leger in feite helemaal niet was uitgerust voor een bewegingsoorlog. Er heerste onder meer een schrijnend tekort aan munitie en zware ondersteuningswapens en men had duidelijk nood aan een degelijke omkadering, moderne verbindingsmiddelen en een uitgebouwde medische dienst.

Zoals we verder in één van zijn brieven kunnen lezen, had Maurits Coene de dood meermaals in de ogen gezien. Bij de gewonden van de verwoede gevechten vond men trouwen zijn vriend **Claes**, die vlak naast Maurits door een kogel in de schouder werd getroffen, mogelijk na het oversteken van de spoorlijn op de 26ste. Samen met een kameraad kon hij de ongelukkige achteruit brengen. Toen ze echter op hun stappen terugkeerden, kwamen ze midden in de overhaaste aftocht terecht en konden ze nauwelijks aan krijgsgevangenschap ontkomen, overigens met achterlating van hun ransels. Na deze keiharde confrontatie met het krijgsgebeuren, kan men slechts gissen wat er door z'n hoofd speelde terwijl onze Zeelse gemeenteklerk via Onze-Lieve-Vrouw-Waver weer naar het noorden afmarcheerde[6].

[6] In de nacht na het beëindigen van de eerste uitval had de stad Antwerpen voor het eerst een luchtaanval te verduren gekregen, overigens één van de eersten in de militaire geschiedenis. Een Zeppelin had op verschillende plaatsen bommetjes gedropt die enkele slachtoffers hadden gemaakt, ondermeer op de Stadswaag. Het is niet verwonderlijk dat het optimisme en het patriottisme van de Sinjoren daarna op een lager pitje kwam te staan.

Men kan zich afvragen of Claes het eigenlijk heeft gehaald. Het valt op dat Maurits hem nooit meer vermeldt in zijn brieven. Kreeg hij niet meer de gelegenheid zijn gewonde kameraad te bezoeken of wilde hij zijn moeder de ware toedracht besparen om hem niet nog ongeruster te maken?

Nog ver van de oorlogsgruwel stuurden Marie en Margueritte Coene op de 26ste een kaartje naar oorlogsvrijwilliger **Firmin Tanghe** met de groeten uit Zele *"… ook aan de West-Vlaamsche makkers en onze broeder"*. Firmin, Jules en de rest van de vrijwilligers van het 5de regiment hebben die echter nooit aangekregen aangezien hun groep al bijna een week voordien uit de Leopold-kazerne te Gent was vertrokken. Eind augustus waren ze trouwens behoorlijk op de dool.

Blijkbaar ontving de familie op 27 augustus een bereicht van Maurits, maar die is niet meer voorhanden? Of kreeg zij zelf bezoek op zijn inkwartieringsadres? Het lijkt waarschijnlijker dat hij de gelegenheid vond om een telegram te sturen om te melden dat alles nog in orde was na zijn vuurdoop.

Op 30 augustus kwam er een ietwat vreemd telegram aan bij de familie Coene in Zele. Ditmaal vanwege Jules, opgesteld in het Frans en mogelijk verstuurd te Bornem "*impossible rentré ces oir notre train supprimé*". Blijkbaar waren Jules en zijn makkers na een avontuurlijke tocht door Frankrijk ingescheept in het Normandische Le Havre en via Oostende en Zeebrugge terug in Vlaanderen aangekomen. Kreeg hij daarop verlof en heeft hij een – vergeefse – poging ondernomen om zijn familie thuis een bezoekje te brengen? Wat er ook van zij… Jules vond op 1 september toch tijd voor een briefje naar zijn oom en tante in Antwerpen:

Na een dolle terugtoht door Noord-Frankrijk komen Belgische troepen per boot aan te Oostende. Als we de jeugdige gezichten rechts bekijken lijken er een aantal oorlogsvrijwilligers tussen te zitten. Mogelijk was ook Jules Coene aan boord. (Collecties Koninklijk Legermuseum Brussel B1.782)

"Liefste nonkel en tante,

Ik kon niet eerder schrijven. Wij rusten uit van de ronde van Frankrijk in 8 dagen Huilluin, Rijsel, Calais, Boulaogne-sur-Mer, Reims, Rouen, Havre en 1,5 dag op zee. Nu zit ik hier in Eeclo met een gezondheid die ik u allen wensch. Dat zal hier nen verjaardag zijn die ik niet gauw zal vergeten.

Beste groeten aan allen van Jules (5de Linie – 3de compagnie vrijwilligers – 1ste peleton)"

Op vrijdag 4 september 1914 werd oorlogsvrijwilliger Jules Coene net 18 jaar jong …

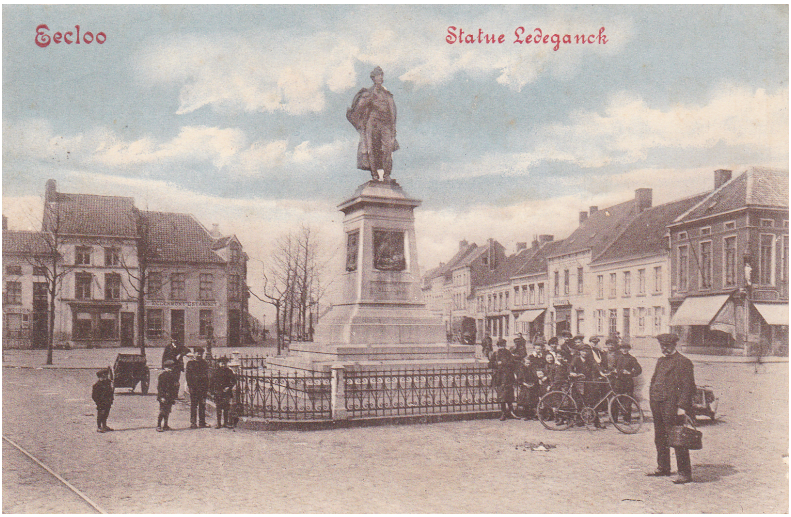

Eeklo (verz. F. Coene)

2.3 Het Land van Dendermonde in de branding

Intussen kwam de oorlog plots heel wat dichterbij voor de geboortestreek van de gebroeders Coene. Tijdens de voorgaande weken was er afgezien van de opwinding onder de bevolking en de militaire opeisingen weinig te merken geweest van de oorlog in deze sluimerende grote gemeente. Naargelang de Duitsers steeds meer Belgisch grondgebied onder de voet liepen, trokken echter geregeld groepen vluchtelingen door Zele, onder andere mensen uit de geteisterde Aarschot. Hun haveloze verschijning en de verhalen die ze meebrachten over Duitse gruweldaden waren natuurlijk niet bevorderlijk voor het kalmeren van de gemoederen. Het werd er zeker niet beter op toen er geruchten opdoken over al dan niet vermeende Duitse patrouilles in de regio. Zo zouden er op 22 augustus reeds

ulanen verschenen zijn in Overmere. Deze waren de Schelde blijkbaar overgestoken te Schoonaarde.

Toen het Belgisch veldleger zich binnen Antwerpen had verschanst, zag het opperbevel er op toe dat de verbindingen naar het westen, van waar men de bondgenoten verwachtte, niet in gedrang kwamen. Het vrij uitgebreide wegen- en spoorwegnetwerk door het Waasland moest kost wat kost gevrijwaard worden. Het is niet verwonderlijk dat de Schelde hierbij de zuidelijke flank moest beschermen en speciale aandacht ging uit naar de weinigs talrijke oeververbindingen. Het vestingsstadje Dendermonde kreeg een sleutelrol toegewezen in deze stelling als bruggenhoofd op de rechteroever van de Schelde. De bolwerken rond Dendermonde waren echter grotendeels ontmanteld of verouderd. Men kon op het einde van augustus 1914 bovendien weinig actieve militairen missen en daarom werd er aan de Scheldeboorden gepatrouilleerd door oudere soldaten van de vestingstroepen, leden van de *Garde Civique d'Ixelles*, territoriale rijkswachters en later ook door de ongetrainde oorlogsvrijwilligers.

Zele, in de achterhoede van bruggenhoofd Dendermonde, kreeg die weken eveneens de nodige troepen-verplaatsingen en inkwartieringen te verwerken. Rond 25 augustus verschenen er honderden leden van de Garde Civique en kampeerde een detachement rijkswachters op de Zandberg. De burgerwachters maakten het zich gemakkelijk op hun inkwartieringsadressen en gingen over tot allerlei opeisingen, wat niet altijd in goede aarde viel bij de inwoners en het gemeentebestuur. De Coenes hadden er die dagen weinig problemen mee om af en toe een Belgische piot onderdak te moeten bieden. Zij hadden immers zelf familieleden onder wapens en hoopten waarschijnlijk dat ook hun jongens het zouden treffen.

Bovendien was deze doorstroming van militairen zeker een goede zaak voor hun tabakswinkel.

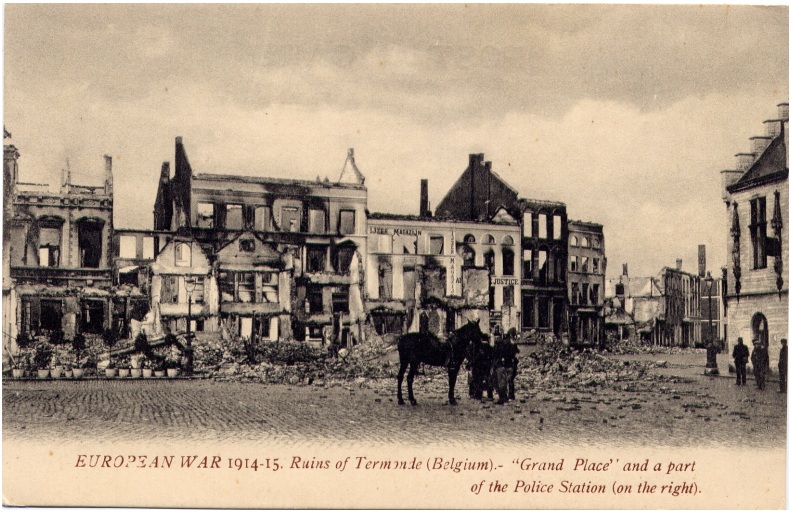

Belgische militairen op de zwaar toegetakelde markt van Dendermonde (verz. F. Coene)

De Zelenaars voelden zich mogelijk voldoende beschermd door de Schelde, maar beseften niet dat zelfs zo'n rivier nauwelijks een modern leger kon ophouden. Toch bleef het nog vrij rustig in de sector Dendermonde. Op vrijdag 28 augustus hoorde men weliswaar voor het eerst het verre gerommel van artillerie uit de omgeving van Mechelen, maar er kwamen weinig berichten door over de "*grote veldslag*" die had gewoed. Het opperbevel nam intussen blijkbaar géén risico's, want op 29 augustus werden door de genietroepen van het leger aan de Schelde-oevers een aantal schepen opgeblazen. Men wilde beletten dat de vaartuigen gebruikt zouden worden door de vijand om bij verrassing de stroom over te steken.

Begin september veranderde de situatie snel. Op 2 september werd er een hernieuwde Duitse opmars gemeld en het kwam tot korte, maar krachtige schermutselingen. Lebbeke en later ook Sint-Gillis kwamen in de vuurlijn te liggen. Op 4 september rukten troepen van het IX Korps van het reserveleger van generaal von Böhm via Aalst op naar Dendermonde. Het detachement vestingtroepen week daar in zeven haasten voor de Duitse overmacht en de Schelde- en Denderbrug vielen onbeschadigd in vijandelijke handen. Terwijl er patrouilles werden uitgestuurd naar plaatsen op de linkeroever van de Schelde, zelfs tot bij Lokeren, staken Duitse pioniers tientallen huizen in Dendermonde in brand. De Belgische 1ste legerafdeling snelde ter hulp. De Duitsers hadden de actie echter enkel opgezet als een schijnaanval en hadden zich alweer teruggetrokken. Op 9 september marcheerden onze piotten ongehinderd binnen in het geteisterde Dendermonde. Aangezien er géén onmiddellijk gevaar meer was vertrok het gros van de 1ste divisie naar het Waasland. In Dendermonde bleef enkel een detachement onder bevel van generaal Scheere, gevormd met elementen van de 4de gemengde brigade.

Het anders zo vreedzame Zele werd in die dagen op een brutale manier geconfronteerd met de oorlog. Eerst was er op 4 september het onheilspellende gebulder geweest van het geschut rond Dendermonde, gevolgd door de massale en trieste uittocht van de bevolking aldaar. Volgens een verslag van de Zeelse gemeenteraad waren er maar liefst 3.000 inwoners van Dendermonde die een tijdelijk onderkomen zochten te Zele. Die avond werd de lugubere aanblik van het brandend vestingsstadje diep in het collectieve geheugen gegrift. Er was in die periode trouwens ook al een Zelenaar die deelde in de brokken: houthandelaar Eugeen Burm die op de Dijk woonde. Door het Duitse geschut werd zijn hangar bij de Dendermondse

brug te Grembergen vernield. Daarbij was ook de voorraad hout verloren gegaan. Eugeen Burm diende achteraf een schadeclaim in voor maar liefts 6858,38 frank. Twee dagen eerder had de *Garde Civique* trouwens met veel wapengekletter zijn auto, een Benz uit 1912, ingepikt. De burgerwachters hadden op 4 september eveneens ijlings hun biezen gepakt, waarbij "*den automobile*" van Burm hen waarschijnlijk niet echt van pas is gekomen aangezien zijn chauffeur de sleutels had achtergehouden.

De 5de september kwam het in Zele zelf tot een tragisch voorval toen een Duitse cavaleriepatrouille via de spoorlijn vanuit Dendermonde bij de gemeente verscheen. Ook leden van de familie Coene vingen een glimp op van de gevreesde ruiters. Aan het station botsten deze vijandelijke verkenners op een Belgisch automitrailleur die onmiddellijk het vuur opende. Er werden géén Duitsers getroffen, maar de Belgische kogels raakten wel enkele burgers die, heel onvoorzichtig, een kijkje waren komen nemen. De 21-jarige **Alfred Verbeeck** werd dodelijk getroffen en overleed in de loop van de nacht; het eerste burgerslachtoffer voor Zele, maar jammer genoeg lang niet het laatste…

Margriet Coene had op 7 september 1914 dus meer dan voldoende om naar haar jongste broer te schrijven:

"Besten Jules,

Armand is naar u komen zien in Eecloo maar gij waart al weg, in Belgaershoek heeft hem ook geweest en daar waart gij ook al vertrokken, maar alla 't moet wel eens een anderen keer passen. Gij stelt het toch nog altijd goed zeker. Nieuws van Maurice hebben wij niet meer sedert den 27e maar de correspondentie is moeilijk tegenwoordig : treinen rijden er hier niet

meer, den tram doet hier nog regelmatig dienst. 't Is met den tram dat ik deze kaart denk mede te geven.

De garde civique is hier lang al weg. Hier is alles nog rustig als dan eens een troep Duitschers van 40 tot 60. Zoo hebben wij al verschillige .ruiters gehad. Ik heb nog maar eenen gezien. Alfred Verbeeck is gedood door een mitrailleuse. Er kwamen een vijftigtal Duitschers op de statie af. Eene wachtte hem op het plein af, schoot en de geheele lading kwam op hem terecht. Hij was geheel en gans doorboord. Ge ziet wel dat men geen soldaat moet zijn om gedood te worden, die hadden nu drie valiede mannen waarvan geenen moest soldaat worden en wij zullen misschien wel van de eerste eenen zoon missen.

Houd u goed Jules en tot zoo gauw mogelijk

Marguerite

Kaart voor: Jules Coene/Vrijwilliger/5e Ligne/3e Comp/1e Battaillon"

Dit kaartje keerde evenwel op 29 oktober 1914 terug bij de afzender, na een echte ronde van Vlaanderen. Op 8 september was het te Gent afgestempeld, op 18 september te Tielt en te Deinze. Daarna dook het op in de Kempen en werd het op 24 september afgestempeld in Hoogstraten en een dag later in Turnhout.

Ondertussen had moeder Coene een brief ontvangen die Maurits op 6 september had geschreven in Oelegem, onder meer in verband met de hachelijke eerste uitval uit de vesting Antwerpen:

“Beste mama,

't Is al een heel tijdje geleden dat ik er nog den moed toe had U iets te schrijven, aangezien ik vrees dat mijne correspondentie u niet geword. 'k Kan het nochtans niet eeuwig blijven uitstellen en nu we eens een namiddag helemaal vrij zijn profiteer ik ervan. Komt mijn brief niet toe 't maar tot daar. Uwe kaarten krijg ik nog al regelmatig met een dag drie of vier vertraging.

Sedert ik het bezoek heb ontvangen in Schilde is er voor ons al heel wat voorgevallen : twee dagen gevochten in Haecht, Wezembeek(?) , Campenhout. Claes werd er erg gekwetst, een kogel in den schouder. Ik, met nog een andere maat, heb hem achteruit gedragen en de eerste zorgen toegediend. 'k Verloor bij dit geval mijn ransel met heel de provisie die ik kreeg bij uw bezoek. Nog al wel dat ik er Gabriël (Matthijs)[7] *goed van meegedeeld had zodoende was alles niet verloren. Zeg maar aan Jan dat de Duitschers zijn pak chocolat in dank hebben aangenomen. 'k Heb er wel spijt van gehad natuurlijk, maar toch had ik nog een goede reden van tevredenheid. 'k Behield mijn vel, 't geen met menige mijner makkers, spijtig genoeg 't geval niet was. En zeggen dat de eerste dag strijd ons zoo gunstig was. Hadden we dien dag vroeger kunnen beginnen, we zouden den laatsten Duitscher op ons bayonet hebben gerijgd. Dien dag hebben we de Duitschers hooren huilen dat het misselijk was om te hooren. Onze kanonniers maakten er ook allerpuikst werk. 'k*

7 Matthijs Gabriël, soldaat en vriend uit Lokeren

Meende dat de grond achter ons openscheurde van 't geweld der kanons, die schot op schot losten. We zagen de huizen, door de Duitschers bezet, instorten lijk kaartenhuisjes. Geloof mij vrij dat is een avond die ik in gansch mijn leven niet kan vergeten.

Ongelukkiglijk hebben we dan niet meer vooruitgekunnen door de duisternis en kregen de Duitschers dien nacht versterking. 's Anderdaags bleef 't voordeel aan onzen kant tot 7u30. Daarna keerden de kansen en hebben we ons rond den middag moeten terugtrekken op O-L-V-Waver.

Nu zijn we in den ring der forten en zullen er denkelijk niet zoo gauw weer uitkomen. Ja toch we hebben op weg geweest naar Dendermonde over Zele.

Ongelukkiglijk kwam er over dat 't niet meer noodig was; we zijn dan op Kiel blijven vernachten. 'k Heb bij Marie geslapen met Gabriël. Ge hebt zeker met schrik gezeten als de Duitschers Dendermonde aan vielen. Ik kan het mij voorstellen. Zijt ge niet gaan vluchten ? Schrijf me eens wat oorlogsnieuws uit de streek ! Ik denk dat er langs daar niet gauw iets zal gebeuren tenminste zoolang de Duitschers in België geen versterking krijgen. 't Geen ver van te verwachten is. Alles gaat goed met ons, met u allen ook hoop ik.

Vele groeten van uw liefhebbende

Maurits"

Het regiment van Maurits was op 5 september inderhaast eveneens op mars gesteld naar het belaagde

Dendermonde. Bij hun doortocht in Antwerpen werden de troepen geestdriftig toegejuicht door de Sinjoren en vreedzaam bestookt met mondvoorraad, lekkernijen en tabak. Jammer genoeg voor Maurits waren de orders gewijzigd voor hij naar zijn eigen regio kon oversteken. Het 25ste linie werd afgeleid naar 't Kiel, waar hij en z'n vriend Gabriël de nacht konden doorbrengen bij een nicht, Maria Massot. De volgende dag keerden ze terug naar de omgeving van Ranst. Maurits en zijn kameraden zouden echter snel genoeg weer in actie treden.

2.4 De tweede uitval uit Antwerpen

In de namiddag van 8 september kregen de piotten een extra reserverantsoen uitgereikt, een teken dat er weer iets op til was. Het Belgisch opperbevel maakte zich immers op voor een tweede grootschalige uitbraak uit de vesting Antwerpen, ter ondersteuning van de grote veldslag bij de Marne. Nog op de 8ste, rond 9 uur 's avonds, werd de 5de gemengde brigade opgetrommeld. In het holst van de nacht werden de compagnies in opgevorderde treinen geladen. Waar zou deze reis hen brengen?

In het pikkedonker bereikte men het station van Heist-op-den-Berg. Marscolonnes werden in de ochtend van 9 september geformeerd en de 5de brigade trok via Schriek op naar het plaatsje Grootlo. Daar kregen de twee eerste bataljons van het 25ste linie de ondersteuningswapens van de brigade toegewezen en onder leiding van kolonel Cuvelier ging men op weg naar Tremelo. Die kleine gemeente gaf een lugubere indruk aangezien ze op 19 augustus door de Duitsers grotendeels was geplunderd en platgebrand. Dit was gebeurd nadat een achterhoede van het 5de linie er de vijand aanzienlijke verliezen had toegebracht bij de terugtocht naar Antwerpen. Er was

nergens een levende ziel te bespeuren en de Duitsers hadden op verschillende plaatsen bomen geveld om wegen te versperren. Het IIIe bataljon – met Maurits Coene – nam in eerste instantie posities in bij Baal om de verbinding te verzekeren met de onderdelen die verder oostwaarts opteerden.

Onder meer door een nauwe samenwerking met de cavaleriedivisie van generaal De Witte wist de 2de legerdivisie in de aanvangsfase enkele opmerkelijke successen te behalen. De 7de gemengde brigade en Belgische lansiers vielen de Duitse stellingen langs de Demer aan vanuit drie richtingen. Het 7de linieregiment stak de rivier over bij Betekom en de ruiterij maakte een omtrekkende beweging via Testelt. In het centrum werd het geteisterde Aarschot heroverd door het 27ste linie, waarbij 350 Duitsers worden krijgsgevangen gemaakt. De rest van het garnizoen ging er vandoor en probeerde posities in te nemen ten zuiden van de stad. Meer naar het westen, stak de 6de brigade eveneens de Demer over en de manschapppen rukten op naar Wezemaal. De 5de brigade kreeg Werchter, waar de Demer in de Dijle uitmondt, als doel aangewezen. Luitenant-Generaal Dossin kwam kort na 9 uur in de buurt van Schriek persoonlijk zijn orders voor de brigade vervolledigen: *"De groepering Tremeloo zal, zonder zich te veel bloot te stellen, de verdedigers van Werchter aanklampen, om alzoo te beletten dat een deel ervan zou kunnen optreden tegen onze ruiterijdivisie, welke langs Betekom Aarschot aanvalt."*

Hoewel de actie van hun brigade dus in feite slechts ee afleidingsmanoeuver vormde, ging het 25ste linie er in de namiddag stevig tegenaan. Toen ze bij hun opmars naar Werchter op Duitse tegenstand stuitten, stelden de compagnies zich op in tirailleurslinie en dienden de vijand duchtig van repliek. Daar zou het echter niet bij blijven.

Het III/5de dat hen als reserve was gevolgd, arriveerde net op tijd om toe te zien hoe het hele 25ste linieregiment na het signaal voor de stormloop als één man oprees en een genadelozen aanval inzette. Onder luid geschreeuw en met de bajonet op het geweer werd de dorpskom van Werchter in een oogwenk gezuiverd. De Duitsers wisten zich echter op de andere Dijle-oever te herpakken en toen de eerste Belgische soldaten zich op de brug waagden, ging deze de lucht in. Verschillende piotten werden gewond en/of verdronken onverbiddelijk in de rivier. De aanval stokte maar het 25ste linie had zijn werk gedaan en dat met relatief lichte verliezen. Terwijl Maurits en z'n makkers een bivak betrokken rond Werchter probeerde het 5de linie ten noorden van het dorp alsnog over de Dijle te geraken. 's Avonds beschikte de 2de legerdivisie zowel over bruggenhoofden aan de Dijle als over de Demer van waaruit de volgende dag een aanval kon worden uitgevoerd op het Leuvense.

Reeds vroeg in de morgen van 10 september bereikte een Belgische cavaleriepatrouille de rand van de toegetakelde universiteitsstad. De vooruitgeschoven ruiters vernamen dat de Duitsers op grote schaal versterkingen aanvoerden. Deze wierpen ze trouwens onmiddellijk in de strijd, onder meer troepen van het Duitse marinekorps die als landrotten werden ingezet. Rond 10 uur werd Pellenberg bereikt, van waaruit het station van Leuven onder vuur kon worden genomen. De 7de gemengde brigade drong zelfs door tot Kessel-Lo. De 22-jarige Zelenaar **Bernardus Roosendans** sneuvelde daarbij in het "*Kloosterbosch*" als soldaat van het 7de linieregiment. De twee overige brigades probeerden onder meer via Rotselaar en Wezemaal door te stoten naar het gebied ten noorden van Leuven. Het II/5 en III/25 kregen bij hun opmars van Wezemaal naar Putkapel rond 14 uur overigens het gezelschap van generaal De Brauwere, de brigade-

commandant. Verschillende van zijn bataljons kwamen evenwel terecht in een uitermate verwarde situatie. De Duitsers hadden namelijk een krachtige tegenaanval ingezet en de 6de brigade werd achteruitgedreven. Ook de piotten van het 25ste raakten al snel slaags met de oprukkende vijand. De superieure Duitse kanonnen openden een waar spervuur, zodat de 2de divisie zich op verschillende plaatsen inderhaast diende terug te plooien. In de omgeving van het station van Rotselaar wist de 5de brigade zich alsnog te hergroeperen rond luitenant Colette die met het ontplooide vaandel van het 5de linie een opvallend verzamelpunt vormde. De nacht dienden de soldaten door te brengen bij Betekom, ten noorden van de Demer.

De Dijlebrug te Molen/Rotselaar eind jaren '90
(Verz. F. Huijbrechts)

Op 11 september werd de 5de gemengde brigade opnieuw over de rivier geloodst om de frontlijn te bezetten bij Rotselaar, Heikant en Wezemaal.

De volgende ochtend, 12 september, beloofde het zowel letterlijk als figuurlijk een warme dag te worden. Ditmaal moest het 5de linie de spits afbijten tijdens een aanval op het kanaal naar Leuven in de sector Wijgmaal. Na het overschrijden van de Dijle bij het Rotselaarse gehucht Molen kwam het regiment in grote moeilijkheden. Geholpen door het gesloten terrein en hun uitstekende artillerie wisten militairen van het Duitse marinekorps de Belgische opmars tot staan te brengen en het 5de linie leed erg zware verliezen.

Frank Coene bij het monument voor het gevecht van het 5de en 25ste linieregiment te Rotselaar-Molen. De steen vermeldt 300 militairen "die vielen op den morgen van 12 september 1914" (verz. F. Huijbrechts)

Rond half tien vernam ook het 25ste linie iets over het wespennest waarin haar zusterregiment was terechtgekomen. Gelukkig voor Maurits bleef het 3de bataljon in reserve terwijl de twee andere bataljons van het 25ste onder hevig vuur eveneens over de Dijlebrug van Molen trokken. Eenmaal op de andere oever leek het Laatste Oordeel aangebroken toen de Duitsers een verpletterende tegenaanval inzetten. De Belgische troepen die zich niet tijdig over de Dijle konden terugtrekken werden in de pan gehakt en ondanks talrijke, veelal naamloos gebleven staaltjes van moed.

Op bevel van de brigadecommandant nam het aangeslagen 25ste linieregiment posities in ten noordwesten van Wezemaal, terwijl de schamele restanten van het 5de linie naar het noorden terugstroomden. Het 25ste kreeg van luitenant-generaal Dossin later eveneens toelating om zich terug te plooien. Langs de loopbrug bij Heikant werd ook de Demer overgestoken terwijl 2 compagnies van het 3de bataljon de achterhoede vormden. Om 14u20 was de evacuatie van het bruggenhoofd ten zuiden van de Demer een feit. Voor Maurits Coene zat de tweede aanval erop…

Het gros van de 5de brigade bracht de nacht door bij Heist-op-den-Berg. 's Anderendaags, 13 september, trok men verder naar Lier. Het 25ste linie kantonneerde daarop te Wommelgem en het 5de te Ranst. De aangeslagen overlevenden van de bittere strijd kregen een paar dagen zuurverdiende rust.

Honderden gesneuvelden waren achtergebleven op het slagveld als stille getuigen van de zware gevechten. De meeste gewonden moesten eveneens aan hun lot overgelaten worden en kenden een vreselijke doodstrijd bij gebrek aan verzorging; zonder drinken of voedsel, onder een brandende zon of in het kletterend onweer dat

op zaterdag de streek teisterde. Toen op maandag de eerste, opgeëiste burgers door de Duitsers werden toegelaten op het fel omstreden terrein was het voor velen hopeloos te laat. Alleen al bij Rotselaar werden naar verluidt 324 lijken begraven na de slag. Vijf dagen van strijd had de 5de brigade maar liefst 88 doden, 490 gewonden en 416 vermisten gekost, maar ook de vijandelijke verliezen waren niet te onderschatten.

Het uitgedunde Belgische leger diende zich overal opnieuw op de vesting Antwerpen terug te plooien, maar door de uitvallen hadden de Duitsers zich verplicht gezien bijna 100.000 man achter te laten in ons land; 100.000 soldaten die ze eigenlijk dringend nodig hadden voor de campagne in Frankrijk. Tijdens de terugtocht in de stromende regen kregen de vermoeide Belgische piotten trouwens goed nieuws te horen. Door een paar Duitse misrekeningen en een gigantische krachtsinspanning hadden Brits-Franse troepen immers de vijandelijke opmars bij de Marne ten oosten van Parijs een halt toegeroepen. De soldaten van Kaiser Wilhelm II dienden zich zelfs een heel stuk terug te trekken, maar dit betekende niet dat ze definitief waren uitgeteld, wel integendeel.

Op 14 september stuurde Maurits Coene een telegram, gevolgd door een brief, waarin hij zijn indrukken over de tweede uitval weergeeft. Vooral de confrontatie met de verwoestingen in de streek van Tremelo schijnen indruk te hebben gemaakt op de jonge Zelenaar, maar ook het hoopvolle nieuws over de succesvolle geallieerde tegenaanval in Frankrijk bleef niet onvermeld:

"Lieve moeder, enz

We zijn dus weeral eens uit den slag terug gelijk ik u bij depëche heb laten weten. 5 dagen lang hebben we

weg geweest en 'k verzeker U dat we 't kwaad hebben voorgehad. Stel u maar voor: alle dagen vechten of in 't gevaar, marcheren door regen en wind, voor eten niets anders dan sardienen en brood en logeren in open lucht of in een verlaten huis op den blooten vloer. Nochtans ben ik nog altijd frisch en gezond. Als ik hier van dezen morgend aankwam vond ik twee brieven en drie kaarten van u, een bewijs dat ik van u inlichtingen krijg. Ik moet u wel niet zeggen dat ze mij veel plezier doen. Niet min dat ik mag vernemen dat ge het allen goed stelt en moed houd. Ik ook ben vol betrouwen op een goede afloop. De kuisch die in Frankrijk aan den gang is gegaan zal denkelijk wel blijven voortduren. Dan zal het de beurt worden aan België, dus nog eenige kwade dagen en we zijn er van verlost. 't Wordt ook tijd zulle want die kerels hebben hier in ons België al vreselijk te werk gegaan.

Wij die al die ongelukkige streken doorkruist hebben, hebben de verwoestingen 't allenkante kunnen bestatigen. Tremelo bijvoorbeeld, een klein dorp in de streek van Aerschot gaf ons 206 huizen te zien welke die allen tot de grond waren afgebrand. De menschen slapen daar in kuilen die ze in den grond hebben gemaakt. Alles zijn ze kwijt, gelukkiglijk, zeggen ze, dat de aardappels goed gelukt zijn. Nu hebben ze toch te eten. Het vee loopt er in 't wilde rond zoo lang er gevaar is. Als den vijand weg is komen de menschen terug om het eten te geven en dan weeral ervan uit te trekken als 't gaat nijpen. Ongelukkig hé.

Nu wat anders. Zou het niet mogelijk zijn mij hier eens te komen bezoeken, Armand of Eugeen of Jan. Ziet ge, ik zou wel eens willen wat frisch lijnwaad krijgen : een

lijveken (van die lichte), een hemd, een paar kousen. Verders wat poen. Ik kan wel nog wat voort maar 't begint toch te krimpen. Ik denk wel dat we hier nog eenige dagen zullen blijven. Ik logeer hier te Wommelgem bij den wagenmaker. Dus als 't zijn kan. Tot nu toe rijdt de tram naar Wommelgem nog alle dagen. 't Is overigens maar anderhalf uur van 't stad. Een pakje tabak of twee moogt ge er ook wel bijvoegen. Insgelijk 2 pakjes cigaretten (Hoedt u voor de overdrijvingen, ge hebt gezien hoe het afloopt). Verders een goed sluitend doosje vet voor op mijn brood (niet te groot aub). Maak u niet in als 't niet gaat om tot bij mij te komen. Ik zal mijn plan wel trekken en ik heb toch ook mijn solde voor 't allernoodigste.

Zeg eens aan Meneer Odilon dat ik toevallig Van Mingeroet, de vriend van Firmin, heb gezien. Die is ook bij 't 25ste. Hij zie dat 't hem speet dat Firmin bij onze divisie niet is, 'k zou wel gauw in 't hospitaal liggen zei hij. 't Zie er mij ook maar een flauw oorlogsman uit zulle.

Hebt ge gelezen van het Duitse vliegmachien dat beneden moest komen eergister. 't Zijn wij (onze kompanie) die het beschoten hebben en het tot dalen hebben genoopt.

Meer nieuws vertel ik mondelings. Vele groeten aan U allen en tot weerziens.

Uw liefhebbende

Maurits"

Maria Coene kon amper wachten om een *update* over hun soldaten te sturen naar de familie Longerstay in Antwerpen:

"Liefste familie,

Lang wachten komt toch hé. Eerst en vooral moet ik u vertellen dat we heden morgen een telegram uit Wommelghem hebben ontvangen van Maurice. Hij kwam behouden terug uit de slag boven Brussel. God dank om die gunst. Ware het u niet mogelijk hem daar eens te gaan vinden. Misschien zou het voor u gemakkelijker zijn dan voor ons. Daar we nooit niet zeker zijn nog te kunnen terug naar huis komen. Ik zou daar niet van spreken maar ik vrees dat hij 't een en 't ander zou kunnen noodig hebben daar hij in den voorigen slag over veertien dagen omtrent (in 't begin der maand) zijn ransel heeft moeten achterlaten. Claes, zijn vriend waar we u laatst van spraken werd door een kogel getroffen in den schouder, juist nevens Maurice. Onzen broerman heeft hem van 't slagveld weggedragen met een andere jongen en in 'trugkomen het retraite geblazen zijnde, moest hij zelf zoo goed hij kon trachten uit de voeten te komen zonder nog naar ransel of fusiel te mogen omzien. Zoo vertelde ons een Zeelsche priester die bij 't rood kruis is en bij dien slag van Sempst en omliggende aanwezig was.

Gisteren is Eugène bij Juul geweest in Balgerhoeke tegen Eecloo. Ik weet niet of we het u reeds melden maar die heeft al heel Frankrijk doorgereisd en 18 uren zee gedaan. Die kan ook al een beetje meeklappen zulle. Nu maken zij zich voorgoed gereed om den slag mede te maken. Hij heeft er nog altijd veel moed op zulle en zegt zelfs tevreden te zijn dat er

spraak is van misschien binnen 2 à 3 dagen met het ander leger op te rukken. Ziedaar nu zijn we weer voor eenige dagen gerust gesteld over onze soldaten.

Hoe is het nog met u allen ? Die bommen hé, waar zooveel schade en ongelukken uit voortspruiten, wij willen toch hopen dat ge allen met evenveel hoop en moed voortleeft als vroeger. Aan den toestand is immers niets te veranderen

Hier gaat nu weer alles zijnen gewonen gang. Briefwisseling als vroeger 't is te zeggen met vertraging, dus hopen wij van u nu en dan een woordje te ontvangen.

Over Dendermonde moeten wij u zeker niet veel meer vertellen. 't Is er waarlijk hakelig. Van de 1500 huizen staan er nu nog 63. 't Tellen niet weert hé. De groote kerk is blijven staan,ook het stadhuis, maar van abdij met kerk en al, banken, collegie, enz geen spoor meer te vinden. Wat zegt ge daarvan ? Rond de 2000 vluchtelingen hier in zele die allen zonder dak zijn, dan nog 600 Garde Civile en nu en dan Belgische troepen. Den verkoop gaat daardoor extra goed. Zooveel tabac cigaren en cigaretten verkoopen dat wij ons niet bijtijds kunnen aanschaffen.

En wat is er zooal bij U. Is Bertha nu al aangang voor naad of rood kruis ? Had ik maar tijd om zoo 't een en ander te naaien of kousen te breiden. 'k zou niet wachten maar dien bureau hé. We hebben hier andere bijna dagelijks een soldaat 't zij voor te eten of te slapen. Soms wel meer ook zulle. Wij zijn in elk geval tevreden ook iets voor die dapperen te kunnen doen.

Nu beste mannen houdt u goed, bidden voor zooveel we tijd hebben en anders geenen moed verloren, zoo wensen wij het toch.

Dag allemaal, ons meest innige groeten en kussen in afwachting ons gezond terug te zien.

Uw innig verkleefde.

Maria

PS Zoo ge bij Maurice zoudt geraken doet hem dan onze groeten. Duizendmaal."

Moeder Coene kon gerust zijn. De familie in Antwerpen spaarde blijkbaar kosten noch moeite voor hun twee neven in krijgsdienst, zoals blijkt uit een brief van haar zus Firmine Van Brussel:

"Antwerpen 16 september 1914

Beste zuster en familie

Gisteren is Antoine Maurice een bezoek gaan brengen naar Wommelgem en er hem in goede gezondheid gevonden,. ook Matthijs. En heden, woensdag is Papa, Bertha, Laura en Josepha er naartoe geweest en hem al het mooie bezorgt dus moet gij u hoegenaamd over niets bekommeren en volkomen gerust zijn over hem. Weet gij iets van Jules en hoe maakt die het ook goed hopen wij. Weet gij waar hij tegenwoordig is, zijn laatste kaart was hij in Eecloo. Hij had dan een groote reis gedaan in Frankrijk enz. 'k Heb hem dan direct geantwoord indien hij daar nog was iets mocht

ontbreken hij zou gaan en hem bekend maken bij Leonie De Backer is geweet wel, zuster tis die woont immers in Eecloo. Haar heb ik terzelves tijd ook geschreven en haar Jules aanbevolen indien hij hem bij haar presenteerde en haar goed zijn portret opgegeven om geen missing te begaan. Ik weet nu niet of die beiden schriften op hun adres zijn aangekomen maar op beide had ik langs achter ons adres gezet en heb toch niets terug gekregen. Dus denk ik niet dat het zal terecht gekomen zijn. Het adres van Leonie De Backer is :

Mr Edw. Houtappel-De Backer
Vischhandel
Boulaert
Eecloo

Zoé van Beveren is verleden week maandag met de 3 meiskens bij nonkel Isidoor naar Eecloo vertrokken bij Cordule en denken daar te verblijven voor eenige tijd. Dus daar is hij daar nog dan waar dat nog eene kans om hem te bezorgen dat hij mogt noodig hebben. Ik schrijf dit maar voor inlichtingen.

Hoe maakt gij het hier allen, goed hopen wij natuurlijk volgens de omstandigheden. Indien mogelijk een woordje aub. Hier is alles opperbest en zullen met geduld de omstandigheden afwachten. Daar het komen naar huis moeilijk valt moet ge u niet derangeren voor Maurice want gezoud som wijlen komen en eene reis voor niets doen, wat dan toch spijtig zou zijn. Want ze zijn nooit geen dag zeker en voor ons is het eene kleinigheid. Dus wees daar volkomen voor gerust. We hebben hem gezegd als hij

terugkwam van een tocht buiten van eenige dagen hij ons een telegram moest sturen. Prosper Van den Abeele hebben ze daar ook gezien. Hier in 't gasthuis Stuyvenberg ligt als gekwetst Van Acker de Zele, art 6e bimische 24e bat. Kent ge die ook en Joseph Christiaens, 11e Linie ambulancier. Van den Nest, Blindestraat. Verders hebben ik nog geen van Zele in de gazet gezien. Hopen wij dat het zich bij die twee bepalen ?

Weet gij iets van Tante Mathilde en familie ? Wij niets. Over 8 dagen heeft Maurice en Matthijs een nacht bij Marie geslapen. Ze waren op 't Kiel, maar dat weet ge misschien al.

Van onze volontiare Mr Buyssens weten wij ook nog niets tenzij dat hij in Dendermonde en Wetteren geweest heeft. Hij maakt deel van 't 8e Linie.

Met haast dees gekrappel is het wedrom nog nen dag later voor ge 't krijgt. En hartelijken kus van verre allen, in afwachting dat wij elkander in goede gezondheid mogen terugzien.

Uw toegenegen zuster en tante.

Met moed vooruit en na den strijd de overwinning."

2.5 Het beleg van Antwerpen

Op papier was de versterkte vesting Antwerpen zonder meer indrukwekkend. Er was dan ook decennialang aan gewerkt, de verschillende projecten hadden een fortuin

gekost en ze hadden regelmatig voor heel wat (politieke) beroering gezorgd. De vesting Antwerpen omvatte in 1914 een eerste gordel van 16 forten op de rechteroever van de Schelde en 2 op de linkeroever, op een onderlinge afstand van 5 kilometer. De linie begon in het noorden bij het fort van Berendrecht en liep met een wijde boog om Antwerpen over Schoten, Lier en Bornem tot aan het fort van Haasdonk. In de tussenliggende ruimten waren verschillende veldschansen aangebracht en de eerste oorlogsweken werden er inderhaast rudimentaire loopgraven aangelegd en versperringen opgericht. Ook de rivieren, zoals de Nete, speelden een rol bij de verdediging. Een tweede ring, binnenin, werd gevormd door 13, meestal oudere forten. De aanleg van de zogenaamde buitenlinie was begonnen in 1879, maar tegen 1914 waren alle bolwerken hopeloos verouderd, zelfs nog voor ze voltooid waren en zowel de bezetting als de bewapening waren ontoereikend en gebrekkig. Het is duidelijk dat het Belgisch opperbevel alle hoop stelde op de aanwezigheid van het veldleger en de beloofde geallieerde hulp… die nog steeds op zich liet wachten.

Men had trouwens ook andere zorgen. Het is immers niet verwonderlijk dat de vesting Antwerpen als een magneet werkte op de massale vluchtelingenstromen die door de oorlog waren veroorzaakt, zeker na de val van de hoofdstad. Zoals we reeds zagen, kwam het in de driehoek Antwerpen-Aarschot-Dendermonde regelmatig tot hevige gevechten en Duitse terreurdaden. Het is dus niet vreemd dat er te Antwerpen vanuit de ruime regio duizenden haveloze vluchtelingen toekwamen. De toevloed van al deze "*nutteloze monden*" in een stad die zich opmaakte voor een beleg stond natuurlijk lijnrecht tegenover de militaire logica. Ondanks grote inspanningen door overheidsdiensten en privé-personen dreigde het tekort aan levensmiddelen en opvangmogelijkheden op een

enorme chaos uit te draaien. Men probeerde dan ook de vluchtelingen zo veel mogelijk door te sluizen naar andere oorden: Gent, Nederland of Verenigd Koninkrijk.

Op militair vlak bleef het rond de vesting Antwerpen een tijdje relatief rustig, afgezien van sporadische beschietingen en botsingen tussen patrouilles. Het Duitse opperbevel diende zich na de tegenvallers in Frankrijk immers te bezinnen over hun verdere strategie. De stafchef, van Moltke, was niet in staat gebleken om de broodnodige snelle overwinning in het Westen te behalen en hij werd vervangen door Erich von Falkenhayn, de minister van Oorlog. Geleidelijk ontwikkelde er zich een bloedig kat-en-muis-spel op grote schaal tussen de kille von Falkenhayn en de onverstoorbare Franse opperbevelhebber Joffre, waarbij hun respectievelijke legerkorpsen steeds meer opgeschoven naar het Frans-Vlaamse industriebekken, het Heuvelland en de Belgische kustpolders. Voor de vesting Antwerpen zou dit alles slechts uitstel van executie betekenen.

Op 19 september 1914 vond Maurits Coene de tijd voor een brief van uit Wommelgem:

"Lieve moeder,

We liggen nog altijd met rust te Wommelgem. Hoelang zal dit nog mogen duren ? We weten het niet, we kunnen alle dagen, alle oogenblikken moeten vertrekken. In gods naam 't moet anders niet aangenaam zijn met zoo'n weer, 't houd niet op met regenen. Op nen heelen dag we worden het hier langzamerhand gewend. We zijn veranderd van compagnie. Ik ben nu in 't eerste bataljon, derde compagnie. We zijn ook verhuisd en liggen nu in de

meisjesschool in een luchtige klas van 't eerste verdiep, warm en goed verzorgd.

Wat wil nen mensch meer in onze omstandigheden. We hebben het al een heel deel slechter voor gehad, geloof mij vrij. Daarbij laat men ons tamelijk met vrede (dank aan 't weer). We hebben hier ook goede gelegenheid om onze plichten te kwijten en heel de week al ben ik 's morgens kunnen naar de mis en te communie gaan. Verder 's avonds naar den rozenkrans. Ge ziet dat we onze schade wat kunnen inhalen. 't Was ook noodig want op den tijd dat we binnen zijn hebben we al 6 zondagen gemarcheerd en dus in de onmogelijkheid naar de mis te gaan. We zijn ook al met 15 die beloofd hebben naar Scherpenheuvel te gaan na de oorlog. Gabriel is natuurlijk ook van 't geheel. De ingangsteker daarvan is een Aaltersche vrijwilliger, een zekere Jules, zijn achternaam ontsnapt mij. 't Is een derde ouderling, oud 34 jaar, gehuwd en vader van 8 kinderen, zijne vrouw, (ze komt hem hier dikwijls bezoeken) moet een dochter zijn van Peer Daens. Vraag eens aan E.H. Van Caelenbergh of hij dien kent. Waarom hij zich in die omstandigheden heeft ingelijfd weet ik niet. 't Is in alle geval een doodbrave jongen. Er is ook een sergeant bij, verschillige korporaals, waaronder Korperaal Bombeke wiens zuster Bertha heel goed kent in de vestaire. Ge ziet dat dien kant niet verwaarloosd wordt. Als ge aan Jules schrijft zeg hem dat hij schriftelijk kan bijtreden aan onze belofte. Hij verplicht zich enkel aan een klein gebed elken avond ter eere van O.L.V. van Scherpenheuvel en later de bedevaart.

't Doet mij groot genoegen in uw brief te vinden dat gij allen en ook de camaraden in dienst het nog allen welstellen. Wat zal dat toch een vreugde zijn als we ooit thuis geraken na die vervloekten oorlog. Wie weet hoelang duurt hij nog voort. 'k Geloof waarlijk dat we ons niet meer zullen bekennen in de streek.

'k Krijg daar juist bezoek van de dochter van "moe Krukke". Die is haar man komen bezoeken, een zekere Van Geeteruyen. Zoo geraakt nen mensch nog aan wat nieuws van huis. Die wist mij te zeggen dat over 't algemeen alles nog wel ging te Zele, 't geen me natuurlijk grootelijks verheugd. Dat men in de buurt belang stelt in mij doet mij een groot genoegen. Zeg aan iedereen een goeden dag van mij en druk hen mijn hoop uit welhaast midden hen te zijn. Voor 't geval mijn laatste schrijven u nog niet gewerd, laat ik u hierbij weten dat ik bezoek gehad heb van nonkel, Bertha, Laura en Josepha, ook van Antoine. Die hebben mij voorzien van alles wat ik noodig had, dus heb ik voor het oogenblik geen bezoek van noode. 't Is overigens te moeilijk om tot hier te geraken. Gabriel heeft bezoek gehad van zijn zuster en van Michel, die hebben mij beloofd u mondelings van mijnen 't wege te komen groeten.

Mijn brief is weeral vol. Tot eene latere gelegenheid. Vele groeten aan u allen van uw liefhebbende.

Maurits

PS Prosp. Van den Abbeele zie ik dikwijls. Hij ziet er goed uit. Mr Temmerman is achter mij komen zoeken.

Hij heeft mij niet gevonden, maar mij toch doen groeten."

Uit de brief van Maurits blijkt dat er na 6 weken strijd in het Belgisch leger – en zeker in de 2de legerdivisie – heel wat herschikkingen nodig waren omwille van de geleden verliezen. Maurits was daarbij overgeplaatst naar de 3de compagnie van het 1ste bataljon (3/I/25) en mogelijk werd hij die dagen eveneens tot (dienstdoend) korporaal bevorderd. Er waren immers door de gevechten van de afgelopen weken grote gaten gevallen, vooral bij het kader van het regiment en die gevaarlijke leemte moest op één of andere manier opgevuld worden. De meeste keuronderofficieren werden tot onderluitenant bevorderd, wat verdienstelijke militairen van lagere rang kans gaf om hogerop te komen. Bovendien kwamen in de loop van de volgende dagen de eerste contingenten oorlogsvrijwilligers toe om te worden ingezet als nauwelijks getraind kanonnenvlees. Van de relatieve rustperiode binnen de vesting Antwerpen werd overigens gebruik gemaakt om door middel van oefeningen en parades de discipline te herstellen in de geïmproviseerde nieuwe compagnies.

Af en toe klonk reeds de ontgoocheling door over de levensomstandigheden en de aanslepende oorlog. Het is trouwens niet verwonderlijk dat Maurits en z'n makkers in deze droevige dagen kracht probeerden te putten uit hun geloof. Vlaanderen anno 1914 was immers een katholiek bolwerk. Ook de brieven van het thuisfront en de bezoekjes van de familie uit Antwerpen staken een hart onder de riem.

Op 21 september verstuurde zijn zus Marie een brief waarin ze ons een idee geeft van de moeilijkheden die men kon ondervinden omwille van de oorlogsomstandigheden.

“Liefste Familie,

Eerst en vooral duizendmaal dank voor uw bezoek aan Maurits. Van Michel Matthijs hebben wij vernomen dat nonkel zoo goed had geweest Maurits te gaan vinden en hun terzelvertijd van alles hadt mede gebracht, nogmaals dank zulle mannen. Wanneer wij nog eens 't geluk hebben elkander te ontmoeten, zullen wij onze rekening vereffenen. Om u eens te zeggen hoe moeilijk wij kunnen tot in Antwerpen geraken. Matthijs was in Lokeren vertrokken om 5 uren. Op zijnen trein werden 2 spioenen aangehouden en zoo kwam het dat hij slechts om 11u30 's nachts in Antwerpen aankwam. 't Is nog al plezierig niet waar zoo eene reis.

Maurits hadt ons in zijnen laatsten brief nog gevraagd hem te gaan vinden in Wommelgem om hem wat gerief te bezorgen, maar nu heeft hij met Michel Matthijs laten zeggen dat wij niet moesten komen gezien nonkel hem van alles heeft voorzien. Volgens gij ziet, nu ben ik Gent, ik ben hier op zoek naar cigaretten en tabac gezoudt tegenwoordig "hoorens" krijgen om u zulke artikelen aan te schaffen. Of ge het gelooft of niet, ik ben zoo moe als duizend bijna geene straten die ik niet heb doorkruist en nog heb ik niet alles kunnen vinden à la guerre comme à la guerre. Die niet tevreden is met hetgeen we hebben kan elder gaan zoeken, hé !

Hoe is het nu nog in Antwerpen, nog geene grote veranderingen zeker ? Hier blijft het zoo al 't zelfde, ik denk dat wij ook troepen zullen gaan krijgen bij ons. Ze spraken toch van eenige duizenden. Tot nu toe hebben wij nog altijd. G. C. Den verkoop gaat ook

heel goed, wij zouden straks wel moeten opst... om te bestellen. Dat is zoo geene kleine bedrijvigheid zulle ! Ik geloof dat wij het gewoon leven weerom zullen aardig vinden. God geve dat wij weldra van die "Duitschen" mogen verlost worden en wij verders als nu met rust gelaten worden. Meer vragen we niet. Tot nu toe hebben wij toch zienlijk hulp gehad daar de Heer tot nog toe onze twee piotten heeft gespaard. Ik hope wel dat het zoo moge voortgaan.

Wat is nu uw gedacht over den oorlog nog altijd veel moed, die ontbreekt ons nu toch ook niet zulle.

Waar zit Bertha tegenwoordig ? Geen enkel oogenbliksken tijd om een woordje te schrijven. Rap zulle laat u ook eens hooren en vertel ons 't een en 't ander. Zijt ge nu al ziekendienster of breidt ge koussen t'huis. Ge kunt niet gelooven welk spijt ik heb omdat we niet meer tijd hebben, maar eene bedrijvigheid als nu hebben wij nog nooit in onzen winkel gezien.

Nu liefste schei ik uit zulle. Mijn tram zal gaan vertrekken. Ik zal mijn extra brief in Zele moeten in den post draaien, daar ik hier geen boîte zie.

Dag mannen allemaal, onze beste groeten en duizend kussen van verre, in de hoop ons weldra terug te zien. Komt nonkel langs onze streek niet meer ? Anders mag hij dan toch niet nalaten eens tot bij ons te komen.

Uwe verkleefde

Maria"

Op 24 september stuur Maurits een brief uit Wommelgem, in verband met een weinig succesvolle gevechtspatrouille en de mogelijke aflossing van een regiment in de frontlijn:

"Beste Oom en Tante,

Gelijk ik het voorzien had, zijn we 's anderdaags na uw bezoek opgetrokken. We zijn tot in Kessel geweest. 't Gold een uitval tegen de Patroeljen rond Heist-op-den-Berg. Enkelijk tegen onze verwachtingen in kwamen we 's avonds terug zonder iets te hebben verricht. Nu zijn we verwittigd ons gereed te houden tegen morgen om 't zevende te gaan vervangen op de voorposten in dezelfde streek. Dit voor enkele dagen. Als we terugkeren naar hier of in den omtrek zal ik u trachten te verwittigen. Ik dank U hier.bij nogmaals voor uw vriendelijk bezoek en ook in naam van Gabriel (Matthijs) en zend u mijne genegen groeten.

Maurits"

Zijn regiment ging echter niet op weg naar de stellingen aan de Nete. De 5de brigade werd in haar geheel verplaatst naar Aartselaar. Het Belgisch opperbevel koesterde plannen voor een derde uitval, maar ditmaal zou er niet veel van in huis komen.

Ook bij de oorlogsvrijwilligers begonnen er geruchten te circuleren dat ze weldra tot actie zouden overgaan. Jules was misschien ook daarom vrij spaarzaam in de brief die hij op de 24ste verstuurde vanuit Balgerhoeke bij Adegem.

Liefste moeder,

Ik heb zoo lang gewacht om te schrijven omdat wij hier alle dagen kunnen vertrekken. Alle twee dagen de wacht op en dat is geen plezierig sport als 't regent in den nacht. Als ik dan in mijn schuur kom dan heb ik maar weinig goesting meer om te schrijven. Als ik van adres zal verandert zijn, zal ik al gauw schrijven en dan moet ge maar afkomen met een pak van alles ... want 't zal niet lang meer duren of 't zal erop zijn.

Gelief een postkaarten op te sturen, die geraak ik hier gemakkelijk kwijt. Slaap wel en tot in betere tijden.

Jules"

Op 26 september kreeg ook het 25ste linieregiment een eerste groep van 40 onervaren recruten toegewezen, maar Jules Coene was niet van de partij.

Dezelfde dag waren er overigens twee mannen uit Zele die de hoogste prijs betaalden. **Remi Bracke**, een 21-jarige soldaat bij het 8ste linie, sneuvelde toen zijn patrouille in een hinderlaag liep in de buurt van de molen van Oudegem bij Dendermonde. Eerste soldaat **Frans Gossey**, van het 10de linie werd dezelfde dag in Lebbeke neergeschoten toen hij een gewonde makker wilde helpen. Volgens ooggetuigen werd de Zelenaar daarop door de Duitsers afgemaakt met hun geweerkolven. Kort ervoor had Frans onverwachts bezoek gekregen van zijn vrouw, Stephanie Beirens. Deze had hem verteld dat ze in verwachting was van hun eerste kindje, de latere dokter Frans Gossey.

Het Belgisch opperbevel dacht op aandringen van de Fransen aan een nieuwe offensieve actie uit de vesting

Antwerpen. Ook de Duitsers begonnen zich te roeren en daardoor was het onder meer rond het reeds geteisterde Dendermonde opnieuw tot gevechten gekomen. De 4de legerafdeling, waartoe de twee eerder vernoemde Zelenaars behoorden, had aanvankelijk enkele successen geboekt bij een opmars in de richting van Sint-Gillis en Lebbeke, maar de Duitsers beten flink van zich af. Het werd duidelijk dat het grote vijandelijk offensief tegen Antwerpen elk ogenblik kon beginnen en de Belgische legertop diende de geplande uitval af te blazen voor hij echt uit de startblokken was gekomen.

2.6 In het nauw gedreven

Terwijl de 5de gemengde brigade op zondag 27 september op weg ging naar de omgeving van Mechelen, begon onder bevel van de 64-jarige generaal Hans von Beseler, de langverwachte aanval op Antwerpen. Omdat hij niet over voldoende middelen beschikte om de vesting helemaal te omsingelen, besloot de Duitse aanvoerder alleen de zuidoostelijke sector van de verdedigingswerken aan te pakken. Hierdoor kon hij zijn troepen en artillerie concentreren op een relatief smalle strook, altijd een voordeel voor de aanvaller. Generaal von Beseler koos de frontlijn tussen Mechelen en Lier uit. Hij hoopte door middel van een systematische beschieting van de forten en veldwerken bij Walem, Sint-Katelijne-Waver, Koningshooikt en Lier een bres te slaan, waarna zijn soldaten het Belgisch leger onder de voet zouden kunnen lopen. Bij de uitvoering van deze plannen zouden Maurits Coene en zijn strijdmakkers van de 2de legerdivisie op de eerste rij komen te zitten of ze nu wilden of niet!

In de voormiddag kwam het tot de eerste confrontaties met de voorposten van de 1ste en 2de Legerdivisie tussen de

Dijle en de Nete. Putte en Heist-op-den-Berg vielen daarbij definitief in Duitse handen en via de spoorlijn ging de *26ste Landwehrbrigade* op weg naar Lier. Dit alles belette Maurits en zijn makkers echter niet een tamelijk korte, maar rustige nacht door te brengen in bivakken te Walem, iets ten noorden van Mechelen.

De 28ste waren ze reeds om 3 uur 's morgens weer allemaal present en na een korte maaltijd ging de 5de brigade op weg naar Mechelen, dat in een soort niemandsland lag. De Duitse artillerie die al de hele veldtocht een doorslaggevende rol speelde, was echter eveneens van de partij. De kroniekschrijver van het regiment aan het woord:

> *"De dag is nauwelijks aan de lucht als shrapnels reeds boven Mechelen openspetteren. Enkele burgers vluchten naar Waelhem, naar hun ballingschap. Mechelen ligt verlaten. Zware granaten, op zoek naar St; Rombauts, ontploffen rond de kathedraal en vullen de straten met neerstortend puin. De compagnies sluipen er door in uitgerekte rijen en behoeden zich zoo goed mogelijk, tegen de projectielen. Er zijn nochtans gekwetsten."*

Het 5de linie ging op weg naar het arsenaal en de Leuvensesteenweg, het 25ste trok intussen voorzichtig op naar het station en het kanaal. Gelukkig werden er door beide regimenten verkenners vooruitgestuurd. Toen deze verdachte schaduwen in de huizenblokken bemerkten en het vuur openden, lokten ze onmiddellijk een felle reactie uit bij de Duitse troepen die zich in hinderlaag hadden gelegd. Aldus werden slechts enkele soldaten van de voorhoede gedood en kwam het gros er goed vanaf.

De 5de brigade werd kort daarop in zijn geheel teruggeroepen naar de omgeving van het fort van Walem, dat het de komende dagen erge zwaar te verduren zou krijgen. Bij de terugtocht door Mechelen kregen de bataljons overigens nog een hevig bombardement te verwerken, maar dat zou slechts een voorproefje zijn. Vanaf 28 september ging immers ook de zwaarste Duitse artillerie een duchtig woordje meespreken. De reusachtige vuurmonden waren opnieuw beschikbaar nadat ze achtereenvolgens Luik en de Franse grensvesting Maubeuge tot overgave hadden gedwongen. Nu zouden de bolwerken rond Antwerpen er aan moeten geloven. Met een moordende regelmaat beukten kanonnen van 305 en 420 mm dagenlang de forten van Sint-Katelijne-Waver en Walem aan flarden. In de regimentskroniek wordt treffend weergegeven hoe de piotten van het 25ste de eerste confrontatie met deze stalen monsters ervaarden:

"*De soldaten bezetten de pas opgegraven loopgraaf. Eensklaps rolt een ontzettend gedruisch door het ruim en doorscheurt letterlijk de lucht. De echo weerkaatst het gedonder van een ontploffing , die de aarde doet beven. Zou het fort gesprongen zijn? Officieren en gegradeerden bekijken elkander verschrikt aan. Nog zijn zij hun verbazing niet te boven of een tweede gerommel weergalmt door de lucht, gevolgd door een geweldige ontploffing, achter het fort thans. Een soldaat, om het geluid dezer voorbijsuizende projectielen te omschrijven, merkt nuchter op : "'n bloktrein".*

Daar heeft het dan ook veel van weg. Het woord gaat van mond tot mond tot groot vermaak van deze groote kinderen die, het gevaar vergetend, het lawaai der losbrandingen beluisteren en de aankomst van de

"bloktreinen" afloeren. Men telt de schoten. Weinigen zijn er van bewust dat die mokerslagen het fort zullen verpletteren; allen trouwens gelooven in de onverdelgbaarheid der forten."

De liniesoldaten zouden echter bedrogen uitkomen. De kanonnen van de vestingsartillerie probeerden te riposteren, maar ze waren niet bij machte de Duitse operaties ernstig te hinderen. Het zou dus slechts een kwestie van tijd zijn eer ook de forten rond Antwerpen zouden vallen.

Bij Walem diende de 5de brigade op haar hoede te blijven. De beide regimenten lagen op 28 september opgesteld achter de Vrouwe Vliet, ten zuiden van het fort, dat onophoudelijk werd gebombardeerd. Om 16 uur werd een vijandelijke opmars opgemerkt, maar de aanval kan afgeslagen worden met weinig verliezen voor de verdedigers. 's Avonds werden de troepen afgelost door het 3de linieregiment en de 5de brigade ging op zoek naar logementen voor één nacht in Duffel.

Een brand in het kruitmagazijn van het fort van Sint-Katelijne-Waver dwong op 29 september het garnizoen aldaar tot de (tijdelijke) ontruiming van het bolwerk. Een afgedwaald peloton van het 5de linie was een tijdlang ooggetuige geweest van de doodstrijd van het fort. Het fort van Walem kreeg soms tot 10 voltreffers per minuut te verwerken. Het garnizoen verloor alleen al op die 29ste september 9 doden en 60 gewonden en daarbij konden nog niet de militairen worden bijgeteld die bedolven lagen onder het zand in de ingestorte delen. Voor de liniesoldaten in het open terrein tussen de bolwerken was het natuurlijk niet veel beter. Het waren overigens niet alleen militaire doelwitten die een vuurwals te verduren kregen. Rond het middaguur begonnen de Duitsers immers

met de systematische beschieting van Lier. Na Luik, Aarschot, Dinant, Namen, Leuven, Mechelen, Dendermonde en Aalst kwam de Pallieterstad eveneens op de lijst te staan van zwaar getroffen steden.

Die dag werd het 25ste linie in eerste linie ingezet tussen het fort van Koningshooikt en de schans van Tallaert. De twee volgende dagen bleef het tamelijk rustig, maar de soldaten kregen nauwelijks te eten. Voor Antwerpen werd de situatie ondertussen steeds dramatischer. Steeds meer forten en veldwerken kregen het zwaar te verduren en moesten worden opgegeven. De mensen uit de regio sloegen massaal op de vlucht voor het oorlogsgeweld, meestal naar het neutrale Nederland.

Bijna een eeuw na de slag zijn de sporen van de strijd nog duidelijk te zien op het fort van Koningshooikt, dat er overigens vrij goed vanaf kwam. (verz. F. Huijbrechts)

Bij het Belgisch opperbevel had men ook in de gaten gekregen dat Antwerpen verloren was. Het kwam er enkel op aan om zoveel mogelijk munitie, uitrusting, voorraden en troepen uit het Nationaal Bolwerk af te voeren. Heel vervelend natuurlijk dat men omwille van de Nederlandse neutraliteit nauwelijk gebruik kon maken van de haven omdat militaire transporten door de Scheldemonding verboden waren. Dit betekende tevens dat men tijd moest zien te winnen. Het veldleger moest dus zo lang mogelijk bij de verdediging van Antwerpen betrokken blijven, tot een daadwerkelijke omsingeling dreigde en daarna zouden de garnizoenstroepen er alleen voor komen te staan. De regering besloot in eerste instantie uit te wijken naar Oostende. Uiteindelijk zouden ze terechtkomen in Normandië. Koning Albert richtte ondertussen een dringende oproep tot daadwerkelijke hulp aan de Britse en de Franse legerstaven. Indien Antwerpen zou vallen mocht het contact met het gros van de geallieerde legers in Noord-Frankrijk niet verloren gaan. Er werd bij de bondgenoten op hoog niveau gedacht aan hulpverlening, maar de Belgische piotten zouden het nog een paar dagen zonder moeten stellen.

In de nacht van 1 en 2 oktober werd groot alarm gegeven voor de 5de gemengde brigade. De mannen moesten op hun hoede blijven, met op de achtergrond het gebulder van de artillerie. Dat de toestand steeds chaotischer werd blijkt uit volgende anekdote in de kroniek:

> *"Het commando is zonder nieuws, zonder verbinding en maakt zich bezorgd over den toestand naar links, te Lier. Een patrouille wordt in het holst van de nacht uitgezonden. Zij dringt het verlaten stadje binnen en staat plotseling te midden van Belgische gendarmen, die haar naar een staf opleidt. Zij kent het jongste wachtwoord niet en wordt dus als*

verdacht beschouwd. Het woord "fusilleeren" gaat zelfs over de lippen. Gelukkig herkent de bewoner van het huis waar den staf ondergebracht is, een streekgenoot in den eerste van de patrouille."

Op 2 oktober besloot de militaire overheid de weerstand ten zuiden van de Nete op te geven. In de namiddag trok ook de 5de brigade zich terug naar de andere oever.

Op 4 oktober zag Maurits Coene kans enkele berichten te sturen vanuit Boechout tijdens een adempauze bij de zware gevechten om de vesting Antwerpen. Het begon eveneens tekenen van oorlogsmoeheid te vertonen, maar dat is niet verwonderlijk na dagenlang bestookt te zijn geweest door de monsterlijke Duitse artilleriestukken. Eerst kwam een geruststellend telegram door:

"Gabriel en ik in goede gezondheid te Bouchout.

Maurits"

Ook een heuse brief bereikte het thuisfront. Het zou de laatste zijn:

"Lieve moeder,

Nu we weer eens uit 't kanongebulder en 't geweervuur uit zijn maak ik van de gelegenheid gebruik om u eenige woorden te sturen.

Hoelang gaat dien verwenschten oorlog nog wel duren ! Geloof me vrij dat hij reeds lang mijn keel uithangt. Deze laatste dagen ook zijn er van die soort die men zich zijn leven lang moet herinneren. Wij hebben vijf dagen en vijf nachten gedurig onder 't

kanonvuur geweest der Duitschers. Eerst in Mechelen, dan voor Waelhem en eindelijk bezijden 't fort van Konings-Hoyckt. Was me dat daar een leven. De eerste dagen was ik er waarlijk ziek van, niet zoozeer van 't lawaai maar meer nog van de stooten in den grond. Telkens zoo'n helsche bom ontploft en ze vielen er dik zulle !. Daar men zich op 't einde van 't spel aan alles gewend liet ook dit onafgebroken kanonneeren zoowel van Duitsche als van Belgischen kant geen indruk meer op mij. We hebben ook een nachtaanval te doorstaan gehad. Daarvoor had ik geen vrees goed gedoken lijk we waren in onze loopgrachten. Dien dag ook heb ik eene patroelje gekommandeerd tot onderzoek van het terrein voor onze tranchées. We onderzochten de huizen en boschen die voor ons lagen, brachten nog een volle lading sappige peren mee en zie, we waren noch niet terug of de Duitschers staken het huis met de peren achter onzen rug in brand en zonden ons op den hoop toe noch wat geweerkogels en schrapnels achterna. We hadden toch de peren ziet ge!

Nu hebben we onze tranchées verlaten en rusten uit te Bouchout. We zagen hier vandaag de eerste Engelschen optrekken naar 't front. Naar men zegt rukken er naar toe langs alle kanten. Een Antwerpsche automobielvervoerder zegt dat er duizenden nog in Antwerpen zijn. Ze voeren ook zware kanons mede die ons natuurlijk bijzonder zullen van pas komen. We zagen hier gisteren ook 4 Fransche kanons. Daarmee mogen we hopen dat er nu toch waarlijk voor ons hulp opdaagt. We hebben gisteren 25 volontairen bijgekregen. Jules niet gezien (ze kenden hem ook niet).

Hoe gaat het nog te Zele. en hoe ziet het eruit met den 1e kermisdag. Hopen wij dat we hem welhaast zullen mogen vieren als dien verwenschten geesel van ons land zal weg zijn.

Altijd vol moed

Uw liefhebbende

Maurits"

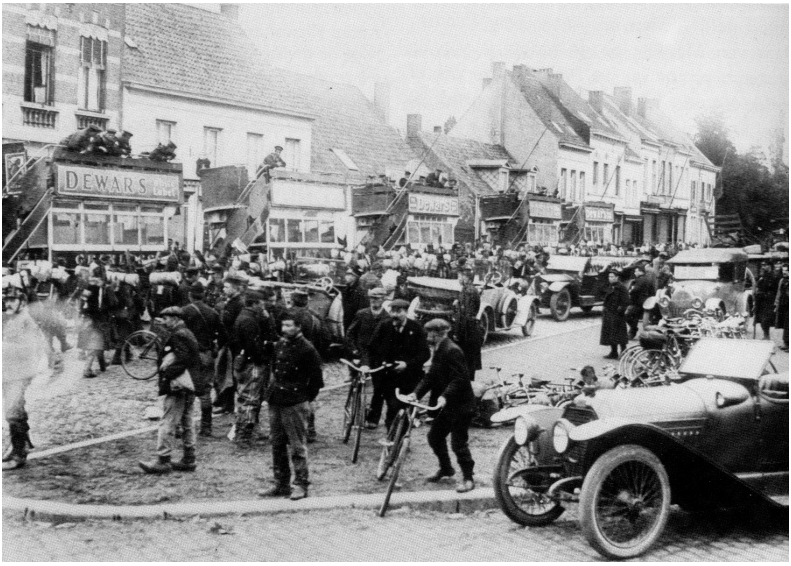

Britse en Belgische troepen an de Steenweg op Lier te Oude-God (Koninklijk Legermuseum Brussel B1.79.38)

Het stak Maurits en zijn kameraden blijkbaar toch een hart onder de riem dat de geallieerden hen eindelijk een handje kwamen toesteken. Terwijl een Britse brigade langs de steenweg naar Lier voorbijtrok, kwamen de

haveloze Belgische piotten van het 25ste waarschijnlijk onder de indruk van de fonkelnieuwe uniformen, de moderne uitrusting en het hoge moreel van hun bondgenoten. De kroniekschrijver heeft het over: *"gelukkige kerels die nog lachen en zingen en wonderbaar, allemaal een scheermes op zich dragen"*.

Het ontging de Belgen mogelijk dat deze troepen voornamelijk bestonden uit al wat oudere, nauwelijks getrainde reservisten en jonge vrijwilligers die nog maar amper een geweer hadden vastgehad. Het waren onderdelen van de *Royal Naval Division*, die op verzoek van de minister van Marine, Winston Churchill, naar de vesting Antwerpen waren gezonden nadat ze aan de kust aan land waren gezet. Deze mariniers waren de enige troepen die het Verenigd Koninkrijk op dat moment kon missen omdat het gros van haar kleine, maar uitstekende beroepsleger in Noord-Frankrijk bijkwam van een aantal moordende veldslagen en de rest was ingezet als garnizoenen in de verste uithoeken van het *British Empire*. Het sturen van de marine-reservisten was een eerder symbolische geste en in feite rijkelijk laat, maar andere troepen – ook Franse mariniers, infanteristen en cavaleristen – waren onderweg. Churchill dacht aan de concentratie van een geallieerde strijdmacht bij Gent in de hoop dat dit de Duitse druk op Antwerpen wat zou dien afnemen. De strijd ging echter onverminderd verder.

Op het moment dat Maurits Coene deze brief neerpende kwam ook zjn geboortestreek weer in het gedrang. De Duitsers ondernamen immers nieuwe pogingen om de Schelde over te steken, ditmaal bij Schoonaarde. Het artillerievuur moet makkelijk tot in Zele hoorbaar geweest zijn. Het 1ste lansiers, een cavalerieregiment dat op dat ogenblik in de gemeente gelegerd was, stuurde eskadrons uit om de zaak mee in de gaten te houden. De Zelenaars

waren getuige van de troepenverplaatsingen en ze zagen ook tientallen miserabele gewonden aanvoeren vanuit het omstreden gebied.

De Belgische 5de brigade bij Antwerpen werd ook nauwelijks rust gegund. In de loop van de nacht kwamen Duitse granaten terecht in de omgeving van Boechout en voor dag en dauw op de 5de oktober stonden de compagnies opgesteld voor een nieuwe opdracht. Men ging op weg naar het fort van Broechem ten noordwesten van Lier. Naargelang de zon aan de horizon klom werd het snel heel wat "*warmer*" voor de voortsnellende colonnes. Een verre Duitse kabelballon hield elke beweging scherp in de gaten en de troepen kregen geregeld vijandelijke granaten te verwerken. Bij het fort aangekomen begonnen de soldaten voor de zoveelste maal aan het uitgraven van een nieuwe stelling. Er was haast geboden want het Duitse geschut nam hun posities duchtig op de korrel. De kanonnen waren weliswaar niet van het kaliber van vorige beschietingen, maar hun scherven bleven gevaarlijk. Een sfeerbeeld:

> *"Een der getroffene soldaten springt op, begint als een dolle rond te draaien, met de armen te zwaaien, te dansen, te zingen: zinneloos! Men wil hem vastgrijpen; niet mogelijk. Het toneel is hartverscheurend. Tussen het gekraak der granaten schijnt de ongelukkige stakker onkwetsbaar. Er moet een eind aan gemaakt worden, want anderen nog zouden de prooi van een zenuwcrisis kunnen worden. Men slaagt er ten slotte in hem weg te leiden, de oogen verwilderd en het schuim op de lippen. En heel den dag door duurt het bombardement dat eerder ontmoedigend dan moorddadig is*".

Maurits en zijn kameraden van het 25ste linie brachten de nacht van 5 op 6 oktober door in de loopgraven, terwijl het 5de bivakken betrok in een bos ten westen van Emblem.

Op 5 oktober had een landbouwer in Oppuurs-Heide overigens het levenloze lichaam gevonden van karabinier **Charles Van Cauteren**, een 26-jarige Zelenaar. Hij was er dus niet meer bij toen zijn legerafdeling de volgende dag vanuit Klein-Brabant werd overgeplaatst ter versterking van de groepering die de Schelde bij Berlare moest beschermen. Karabiniers en grenadiers staken via de spoorbrug te Temse over naar de linkeroever van de Schelde en onderdelen van de 6de legerafdeling marcheerden daarop via Tielrode op naar de regio Zele.

Britse en Belgische troepen wisten in de vroege uurtjes van 6 oktober bij Lier alsnog een oversteek van de Nete te voorkomen, maar stroomafwaarts geraakten vier Beierse bataljons toch aan de overkant. Een verwarde Belgische tegenaanval kon hier niet meer aan verhelpen en het besef groeide dat de Nete-stelling in feite verloren was. De mannen van de Royal Naval Division plooiden zich daarop terug om de verdediging van de oude, binnenste fortengordel op zich te nemen. De 5de gemengde brigade werd opgetrommeld om de Britse terugtocht te dekken. Het viel de Belgen op dat het niet meer de kraaknette soldaten waren van enkele dagen voordien… "*zij ook hebben den vuurdoop gekend*".

De brigade kreeg rond 9 uur 's ochtends bevel zich naar het plaatsje Donk te begeven. Iets voor de middag diende de brigade posities in te nemen tussen de hoeve "*Het Schansken*" en de spoorweg naar Lier. Aanvankelijk was het daar opvallend rustig, zelfs de granaten bleven achterwege. Bij het verschijnen van een patrouille brak de

hel weer los en vielen er gewonden in de rangen. Op de linkerflank waagde de 7de brigade zelfs een stoutmoedige tegenaanval, die echter jammerlijk mislukte omdat de vijand zich goed had verschanst. Geleidelijk nam het vuren af en in de loop van de nacht ontruimden de Belgische troepen het terrein.

De nacht van 6 op 7 oktober verbleven Maurits en zijn makkers in kantonnementen rond Veldkant, een gehucht ten noorden van Boechout. De ontmoediging was groot. Op dat ogenblik wisten zij nog niet dat het Belgisch opperbevel bezig was het gros van het veldleger naar de linkeroever van de Schelde over te brengen. De vesting Antwerpen werd in wezen opgegeven en de Britten en de piotten van de Belgische 2de divisie moesten de aftocht zo lang mogelijk beschermen. Zeker geen fraai toekomstbeeld voor deze vermoeide strijders:

"*Honderden mannen hebben hun intrek in een klooster genomen. Zij, die binnen geen plaats hebben kunnen vinden, willen zich onder den blooten hemel in den hof neerleggen; maar het vriest en zij hebben geen dekens. Zij trappelen den ganschen nacht rond om zich eenigzins te verwarmen. De mannen zijn ten einde krachten: acht dagen hebben zij gestreden, zoo bij dag als bij nacht; om te eten kon geen tijd gevonden worden. Hun uniformen hangen aan flarden, sedert een maand is hun ondergoed niet meer verfrischt; hun schoenen versleten tot op het bovenleer. Zij hebben daarbij de bittere ondervinding opgedaan dat het geweer niets vermag tegen de kanonnen, die hen van verre bestoken, en tegen de moorddadige mitrailleusen.*

Antwerpen ligt slechts nog op 5 Km.; de betonnen forten zijn vermorzeld; alleen deze van de tweede lijn

zijn nog onaangetast, maar niemand gelooft nog in hun weerstandsvermogen.

Heel vroeg al marcheert de brigade naar het Kiel. In het voorbijgaan kijken de mannen met bittere tronie naar den ouden fortengordel, naar de ouderwetsche kanonnen die majestatisch te pronken staan achter de gapende schietgaten.

Als de brigade de metropool doortrekt, vindt zij deze zoveel als verlaten. Groepen menschen vluchten naar het Noorden toe, naar de wegen die naar Holland leiden.

Het gerucht doet de ronde dat de 2e divisie, de divisie van Antwerpen, zich moet opofferen om de andere Divisies te dekken in hun aftocht langs den overkant van de Schelde, naar de verbondene legers. Granaten vallen op de stad. In dit weinig rooskleurig vooruitzicht loopt de dag traag ten einde. "

Wat een contrast met de vorige keer, nog géén maand geleden, toen de "*Antwerpse*" divisie in de grootstad voorbijtrok, op weg naar het belaagde Dendermonde, en daarbij luidruchtig werd toegejuicht door de Sinjoren.

Die 7de oktober was het in de regio Antwerpen overigens gekomen tot de meest dramatische exodus uit onze recente geschiedenis. Door middel van affiches had de militaire gouverneur de bevolking gewaarschuwd voor de nakende beschieting en hij had iedereen die kon aangeraden de metropool te verlaten. Dit sloeg in als een bom. De wegen zaten in een mum van tijd propvol. Te voet, met pak en zak, met overladen kinderwagens, kruiwagens of ineengekorpen op natiewagens… Velen

stuikten kilometers verder ineen. Uitgeput, hongerig brachten duizenden de nacht door ergens onder de blote hemel. Duizenden anderen drumden samen aan de Scheldekaaien in de hoop een plaatsje te kunnen bemachtigen op een boot. Het kwam overal tot de onvoorstelbare en schrijnende taferelen die wij recent regelmatig te zien kregen in onze knusse huiskamer vanuit Afghanistan, Irak, Soedan, Congo… In 1914 waren het echter onze eigen voorouders die massaal en radeloos op de vlucht gingen naar een onbekende bestemming. Velen weken uit naar onze noorderburen. Die deden wat ze konden, maar hoe vang je in godsnaam op enkele dagen tijd één miljoen vluchtelingen op in een land dat op dat ogenblik zelf slechts 6,3 miljoen inwoners telde?! Anderen gingen op weg naar Gent en Oostende, vaak in de hoop Frankrijk of Engeland te bereiken. Deze vluchtelingen-stroom naar het westen liep natuurlijk voortdurend in de weg bij de aftocht van het Belgische veldleger die volop aan de gang was. De afgestompte, vermoeide soldaten hadden mogelijk zelf nauwelijks nog oog voor de ellende van de burgerbevolking. Maurits Coene ontmoette echter wel bekend volk te Kiel; zijn nicht Maria Massot die ondertussen blijkbaar in de steek was gelaten door haar echtgenoot, een Antwerpse politieagent, en die eveneens aanstalten maakte om te vertrekken. Ook Maurits moet gevreesd hebben dat de 2de legerdivisie en de Britse marinetroepen in feite aan hun lot waren overgelaten.

Zoals reeds vermeld deden de Duitsers al enkele dagen pogingen om massaal de Schelde over te steken en het net van wegen en spoorwegen door het Waasland af te snijden. Geholpen door de mist slaagden ze er in de vroege uurtjes van 7 oktober in een bruggenhoofd te vestigen over de rivier te Schoonaarde. Tegenaanvallen haalden niet veel uit. De aanwezige Belgische troepen konden enkel de vijand nog wat proberen af te remmen. Eenheden van de

6de divisie werden er als versterking bijgehaald. De 4de divisie zag zich genoodzaakt opnieuw de regio Dendermonde te ontruimen. De 21-jarige **Julius Van den Abbeele** kwam vlakbij huis om het leven. Hij sneuvelde immers te Grembergen, als soldaat van het 8ste linieregiment. De Duitsers hadden overigens niet echt haast. Generaal von Besseler had op dat ogenblik niet in de gaten dat zijn belangrijke prooi, het Belgisch veldleger door de mazen van het net glipte.

Terwijl de aftocht uit Antwerpen in volle gans was, overleed op 8 oktober nog een Zeelse militair te Borgerhout. Het was de 23-jarige **Emile Ediers** van het 4de regiment artillerie die vermoedelijk in een veldhospitaal bezweek aan verwondingen. Hij werd begraven op het O.L.V.-kerkhof te Silsburg.

Donderdag 8 oktober kroop tergend langzaam voorbij voor de achterblijvers van de 5de gemengde brigade, terwijl de lucht werd verduisterd door onheilspellend zwarte rookwolken. Men had immers de grote petroleumtanks in Hoboken in brand gestoken, liever dan deze voorraden in vijandelijke handen te laten vallen. Zeker niet bevorderlijk voor de gemoedsrust van Maurits Coene en zijn kameraden.

Diezelfde 8ste oktober stuurde de familie Longerstay nog een kort telegram naar Zele. Mogelijk hadden deze ze een laatste ontmoeting gehad met hun neef Maurits ofwel ontvingen ze van hem wat nieuws. Kort daarna sloegen in ieder geval ook zij op de vlucht naar Nederland. Uiteindelijk kwamen de Longerstays terecht in Roosendaal:

> *"Maurits goed Bouchout rust hier hulp Engelsche cig besteld bastos niet. Longerstay Antwerpen"*

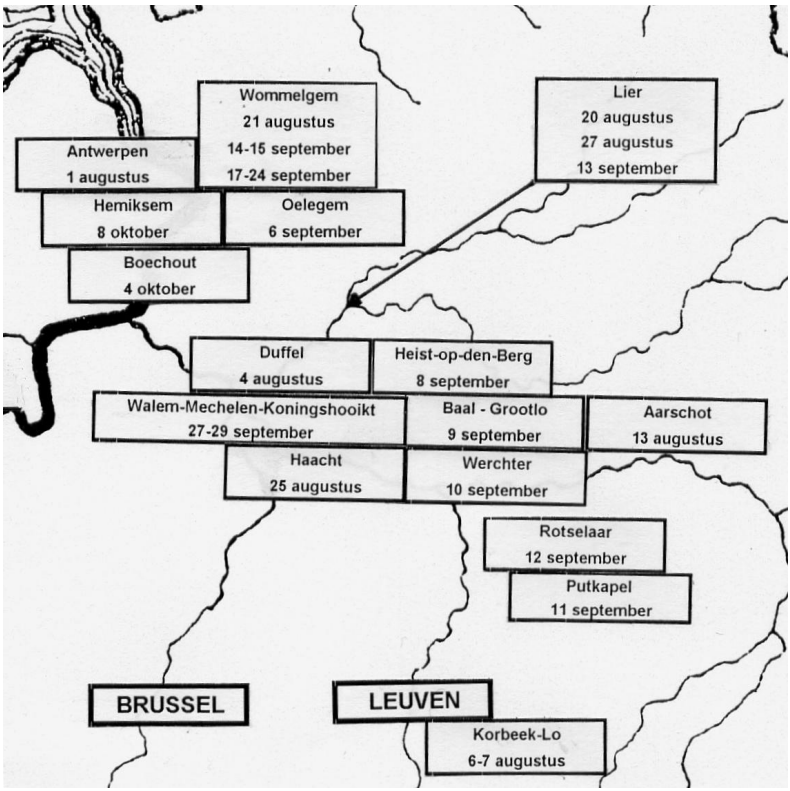

Overzicht van de campagne van Maurits Coene

2.7 Ook Zele bezet

Op het moment dat dit laatste berichtje naar zijn familie werd opgestuurd, zag het er voor Maurits' geboortestreek niet rooskleurig uit. De 37ste brigade van de Duitse Landwehr vertrok vanuit haar bruggenhoofd over de Schelde richting Waasland en verdreef daarbij het 1ste karabiniers uit de streek van Berlare en Zele. De laatste Belgische eenheden hadden zich in Zele in de nacht van 7

en 8 oktober uit de voeten gemaakt. De volgende dag overleed er kapitein-commandant Cohy van het 1ste karabiniers. Mogelijk was hij één van de 300 gewonden die de vorige dagen waren aangevoerd en die in het hospitaal waren verpleegd. Intussen kwam het in Zele eveneens tot een massale, dramatische uittocht van de bevolking. De burgers sloegen op de vlucht naar Lokeren, Gent of de Nederlandse grens… ook moeder Coene, haar dochter Elvire en haar 3 kleinkinderen.

De invalide Marie Coene, haar jongste zus Margriet en hun schoonbroer Eugène Famelaer, waren bij de enigen die in Zele achterbleven. De Duitsers lieten niet lang op zich wachten en het waren – zoals vaker – de angstaanjagende ulanen die op 8 oktober rond 11 uur als eersten hun opwachting maakten op de Dorpsplaats. Naar verluidt probeerde de 19-jarige Margriet nog met een: *"Are you English?"*, maar een bars: *"Nein, Deutsch!"*, maakte snel een eind aan haar illusies. Een Duitser te paard zou zelfs de winkel van de familie Coene zijn binnen gereden en hij stootte met zijn degen enkele sigarendoosjes om. Hij kwam echter van een kale reis terug want de gegeerde rookwaren bleken verdwenen, mogelijk als lang uitverkocht of "*ondergedoken*" om niet in vijandelijke handen te vallen.

Rond 14 uur werd het nog even spannend toen Belgische kanonnen een korte, maar krachtige beschieting uitvoerden, mogelijk om de Duitse opmars zo veel mogelijk af te remmen. De fabriek van de gebroeders Goossens op de Kouter stond in een mum van tijd in lichterlaaie. Enkele andere gebouwen kwamen er met lichtere schade vanaf. Er werden voor dit bombardement later onder meer schadeclaims ingediend door Ernest De Smet van de Kouter, Florentia De Ridder, August D'haese, Petrus D'heer, Lodewijk Goossens, de wezen Goossens en

Alfons Roels van de Heikant, Jan Hornikx, de kinderen Hornikx, Karel Lenaerts van het gehucht Bos en Camile Pensaert uit Veldeken. Meestal beperkte de schade zich tot een paar gebroken ruiten en dakpannen. Bij Frans D'hollander uit Meerskant was het echter veel erger gesteld. Zijn "*hofstede*" was afgebrand, maar er staat niet bij vermeld wat de precieze oorzaak was. Bovendien was er heel wat stro en haver verloren gegaan. In totaal gaf Frans 5115,80 frank schade op.

De Duitsers namen bij hun intocht géén risico's. Burgemeester Armand Rubbens, de oude secretaris Julien De Meulder, schepen Albert Meeus en brouwer Petrus De Smedt werden in de namiddag als gijzelaars opgesloten om mogelijk verzet in de kiem te smoren. Deze notabelen werden echter correct behandeld en reeds de volgende morgen weer in vrijheid gesteld.

Over het algemeen gedroegen de eerste Duitse troepen zich behoorlijk. Dit kon echter niet beletten dat er later een hele waslijst aan schadeclaims, opeisingen of regelrechte plunderingen werd opgesteld. Deze "*Aanmeldingslijst*" werd opgemaakt door het gemeentebestuur en telde 296 gedupeerden. De opeisingen kwamen allemaal voor rekening van de 37ste Brigade Landwehr. Het is trouwens twijfelachtig of er ooit vergoedingen effectief werden uitgekeerd en het is tevens niet eens zeker of alle verdwenen voorwerpen werden meegenomen door vijandelijke troepen. Er waren immers genoeg opportunisten die misbruik maakten van de heersende chaos. Bij de gestolen of opgeëiste voorwerpen vond men de meest uiteenlopende zaken: rijwielen, spaden, emmers, potten en pannen, dekens, lakens, ondergoed, voedsel en vooral geestrijke drank… Tot dusver vrij normaal, maar er verdwenen ondermeer ook 113 paar "*vrouwensloefen*", een "*werkhond*" en 500 postkaarten

van Zele! Wilden deze Teutonen soms aan het thuisfront tonen welke gemeenten ze persoonlijk hadden veroverd?!?

3. HET KAN VERKEREN…

3.1 Een dramatische aftocht

Om halfacht 's avonds op de 8ste oktober kwam het verlossende bevel in Antwerpen ook voor Maurits Coene en de andere manschappen van de 5de gemengde brigade. Opgejaagd in een spookstad die bovendien zwaar werd bestookt door de Duitse artillerie. De kroniekschrijver van het regiment aan het woord:

> *"Nooit werd een verzameling vlugger uitgevoerd; in een oogwenk waren de scholen, die tot logement hadden gediend, ontruimd.*
>
> *De compagnies verdwijnen snel door pikdonkere strate. Het rooken en spreken is aan de manschappen streng verboden. Men marcheert in de richting van Hemixem, wat bij velen doet vermoeden dat men een stelling rond de forten van de 2de lijn gaat bezetten. Maar nauwelijks 2 Km. Verder, roept een tegenbevel de brigade terug naar de stad.*
>
> *De 2de Divisie verlaat Antwerpen en zal trachten zich bij het gros van het veldleger aan te sluiten. De Zuiderwijken zijn vlug achter de rug. De granaten huilen, huizen gaan in vlammen op en hullen de verlaten straten in een akeligen gloed. Men krijgt de indruk dat gansch de stad door vlammen vernield wordt.*

De brigade bereikt de Scheldekaaien, maar moet wachten. De artillerie wordt eerst overgezet, dan volgen de andere brigaden en ten slotte het 5de. Gebruik makende van de duisternis en de betrekkelijke veiligheid van deze wijk – geen enkele granaat valt er neer – zijn plunderaars zoo schaamteloos aan het werke gegaan, dat patrouilles, onder leiding van officieren, worden ingericht om gendarmen in hun dienst bij te staan.

De brigade krijgt eindelijk beurt om den linkeroever op een schipbrug te bereiken. Die overtocht loopt goed van stapel.

Op den linkeroever gekomen, keeren velen zich om en werpen een laatsten blik op de mooie handelsstad, die zieltoogt in een loeiende vlammenzee. Granaten ontploffen in de buurt van de kathedraal en een helle vuurgloed belicht bijwijlen den slanken toren…"

Maurits en de resten van de 2de legerdivisie hadden waarschijnlijk nauwelijks tijd voor dergelijke overpeinzingen. Ze ontsnapten immers ternauwernood uit de Duitse wurggreep. Over de Schelde, via de vlotbrug bij het Steen, naar Zwijndrecht en dan op snelheid door het Waasland. Het einddoel was het kanaal Gent-Terneuzen waar het Belgisch veldleger werd samengetrokken.

De wegen zaten evenwel propvol met vluchtelingen en de soldaten konden zich enkel met grote moeite een weg banen. Via Beveren kwamen ze aan in Vrasene waar er even kon gerust worden. Enige reorganisatie van hoognodig. De grens met het neutrale Nederland zorgde voor een meegenomen flankdekking voor de 2de divisie, maar oefende tevens veel aantrekkingskracht uit op hen

die het voorbekeken hielden. Theo Fleischman schetste het in “L’aventure” aldus:

“Verwarde geluiden stijgen op – geronk van motoren, geroep van officieren, dof gedruisch der voetstappen, wapengekletter, klachten van afgetobde manschappen… meteen onverwachte stilstanden, dan onmiddellijk vertrek, geloop om zich bij den vorigen rang aan te sluiten en de versnelde marsch gaat voort. Er zijn er die ophouden, en zich laten neervallen aan den boord der beken, ineengezakt, afgebeuld.

Men jaagt ze op. Men moet marcheeren, en men marcheert. Men grint, men mort, met holle hoofd, met unifom kleverig van zweet, met gloeiende voeten. En daar gaat aanhoudend de kwellende kreet: Voorwaarts! Voorwaarts!

Zware, pikdonkere nacht. Wij gissen aan onze zijden de kille diepten der grachten, de uitgestrektheid der velden waar de zwijgende vluchtelingen woelen. Er zijn er overal; in de voor iedere openstaande huizen, in de herbergen, in de leeggeplunderde schuren. Velen volgen ons op, machteloos, dieper den nacht in, onder het dof gedruisch van voorbijtrekkende legers.

Het verwacht bevel doet de mannen neervallen daar waar ze ophouden, op de straatstenen, in het stof der wegen, in het gras der weiden. Zonderlinge slaap, zwaar van vage beelden.

Achter de bomen knallen, nagenoeg regelmatig, de geweerschoten van schildwachten loerende op de heen- en weersluipende, onrustwekkende schimmen

van den nacht. Voor de dag aanbreekt overstelpen de troepen de wegen, trekken door de droeve dorpen waar vroeger het lied van de klompenmaker weerklonk.

Hier Vracene, St. Gillis met zijn lage huizen, met zijn stallen; en verder, gehuchten en hetzelfde landschap dat zich tusschen de ordelijke populierenrijen ontrolt."

Oorlogsartiest James Thiriar maakte een krachtige tekening van de aftocht uit Antwerpen, waarbij haveloze militairen en radeloze burgers zij aan zij liepen.

In de vroege ochtenduren van 9 oktober marcheerden Maurits Coene en zijn kameraden verder, over Sint-Gillis-Waas en Stekene naar Moerbeke. Mogelijk door een

gelukkig toeval vonden moeder Coene en haar dochter, Maurits terug in de chaos rond Stekene. Hun soldaat zal er niet veel beter aan toe zijn geweest als zijn onfortuinlijke strijdmakkers: ongewassen, ongeschoren, met lompen aan de voeten, hongerig, dorstig en doodop. Maar ze moesten weer verder omdat de Duitsers vlakbij waren. Wat zal het afscheid hen toen zwaar gevallen zijn!

Bij de doortocht van Moerbeke werd de langgerekte marsformatie van de 2de divisie plots onder vuur genomen door vijandelijke artillerie. Waren ze ingehaald? Het 5de liniregiment, aan de kop van de colonne, stapte stug verder. De achteropkomende eenheden aarzelen, tot officieren, rechtop in de stijgbeugels, hen toesnauwen om uit te wijken en ten noorden van de gemeente verder te trekken. Gelukkig gingen de tweederangseenheden van de Duitse *Landwehr* voorzichtig en traag te werk. Ze bereikten Lokeren pas tegen de middag. Moerbeke werd laat in de avond ingenomen.

Een deel van de Britse *Royal Naval Division* viel overigens in vijandelijke handen – toen een troepentransport bij Moerbeke door de Duitsers werd onderschept – of trok over de grens met Zeeland om de rest van de oorlog in Hollandse interneringskampen door te brengen. Dit lot was trouwens ook tienduizenden Belgische soldaten beschoren die zich in die tragische dagen op Hollandse bodem hadden begeven vanuit de vesting Antwerpen, de Kempen of het Waasland.

De afgematte manschappen van de Belgische 5de brigade konden het tempo niet laten slabakken want Zelzate moest bereikt worden voor de kanaalbrug aldaar zou worden opgeblazen. ’s Avonds bevonden ze zich echter in relatieve veiligheid achter het kanaal Gent-Terneuzen, na een geforceerde mars van meer dan 30 kilometer. Een

ongelooflijke prestatie voor deze armzalige piotten die reeds dagenlang vrijwel onafgebroken waren ingezet.

Op 10 oktober gaven de laatste verdedigers van de vesting Antwerpen zich over in zeer verwarde omstandigheden. Een opdoffer van formaat. De ravage was groot en niet alleen op materieel vlak. De geestdrift en het optimisme van de zomer ruimden plaats voor een wanhopige en verbitterde herfst.

De uitgeputte militairen van de 2de divisie waren nauwelijks bij de rest van het leger aangekomen of er werd reeds een nieuwe terugtocht bevolen. Ondanks het feit dat er zich op dat ogenblik bijna 135.000 Belgische en geallieerde troepen bevonden in de driehoek Zelzate-Gent-Brugge, gaf een erg ontmoedigde koning Albert het bevel tot een aftocht in zuidwestelijke richting, dus richting Frans-Vlaanderen. Jules Coene en zijn oorlogsvrijwilligers verdwenen waarschijnlijk eveneens opnieuw naar Frankrijk, maar zijn broer en diens strijdmakkerszouden proberen vast te houden aan het laatste stukje Vlaanderen dat nog niet onder de voet was gelopen. Dit was trouwens niet het gevolg van één of andere symbolische beslissingom stug vast te houden aan de "*vaderlandse bodem*". Koning Albert had persoonlijk gehoopt in de regio Calais-Duinkerke gelegenheid te vinden manschappen en materiaal weer wat in orde te krijgen, maar de Franse opperbevelhebber Joffre bleef sterk aandringen op een laatste poging tot standhouden op Belgisch grondgebied in samenhang met de geplande, offensieve operaties van de geallieerden.

Maurits en zijn kameraden konden nauwelijks de blaren op hun voeten rust gunnen, want rond 10 of 11 oktober ging de 5de gemengde brigade op weg naar Eeklo… "*een volle dag van marschen met slechts nu en dan een korte*

rustpauze; een dag van zwaren slaap en groote ontmoediging".

De volgende dagen brachten eindelijk respijt. Met een boemeltreintje ging het dwars door "*de Vlaanders*". Naar verluidt was de 2de divisie als eerste op weg gezet naar Frankrijk. Zouden Maurits en zijn kameraden eindelijk kans krijgen om op adem te komen? Dat marsbevel werd echter op de valreep ingetrokken. Niet Calais maar Adinkerke bij Veurne werd de eindbestemming. Op 13 oktober, rond een uur of zes in de avond, stapten de piotten van het 5de linie uit de wagons. Het perron en de treinstellen waren in een dichte mist gehuld. Mogelijk voor het eerste proefden velen zilte zeelucht. Eveneens voor velen zouden de kustpolders en de duinenrij een kil graf worden.

3.2 De slag aan de Ijzer

Zoals gezegd was het eerder een Frans dan een Belgisch idee om te proberen de Duitsers nog op eigen grondgebied tot staan te brengen. Het toegetakelde veldleger had daar evenwel een duidelijk te houden frontlijn voor nodig en eerder toevallig werd dat de rivier de IJzer. Op 15 oktober vaardigde het opperbevel een order uit dat de IJzerlinie, van Nieuwpoort over Diksmuide naar Boezinge, als laatste verdedigingsstelling in België, tegen elke prijs zou moeten standhouden. Stoere taal, maar de ontmoediging was erg groot. De uitgeputte soldaten hadden op rust gehoopt, ook als was dat dan "*in den vreemde*" maar dat leek er niet meer van te komen.

In feite was de gevechtwaarde van het Belgisch leger, nog zo'n 70.000 man, tot een absoluut dieptepunt gehaald. De Frans bevelhebbers hoopten dat de Belgen in eerste instantie nog 48 uur zouden volhouden tegen de Duitse

overmacht. Er was immers hulp onderweg en de eerste geallieerde versterkingen waren reeds daadwerkelijk ingezet, Bretoense mariniers. Franse infanteristen en cavaleristen en schuiten van de *Royal Navy*. Ten zuiden van IJzer en Ieperlee, bij de heuvels rond Ieper, betrokken ondertussen verschillende Britse en Franse divisies stellingen die ze vier jaar lang met wisselend succes, maar steeds met de nodige verbetenheid, zouden verdedigen. Dat was echter een toekomstbeeld dat toen nog niemand kon of wilde voorzien.

De onderdelen van de Belgische 2de divisie kregen posities toegewezen op de uiterste linkerflank, bij de Noordzee, om het havenstadje Nieuwpoort en de IJzermonding te dekken. Ze stelden zich op tussen het strand en de Uniebrug over de IJzer bij het plaatsje Sint-Joris. Bruggenhoofden zouden door de divisie worden ingericht bij Lombardsijde en Mannekensvere. In de stromende regen, op 14 oktober, waren de soldaten van de 5de brigade langsheen de vaart van Veurne naar hun nieuw sector gemarcheerd. De rest van de dag werd besteed aan het aanleggen van de onvermijdelijke loopgraven in het vlakke polderlandschap. Vette klei bleef voortdurend aan de spaden kleven en het snel opborrelende grondwater maakte diepe stellingen onmogelijk. Hoe kon er in zo'n moeilijk terrein lang standgehouden worden? 's Avonds zochten de soldaten een bivakplaats in Sint-Pieteskapelle. Er kon geen vers voedsel worden aangevoerd zodat men opnieuw terug moest vallen op een half reserverantsoen.

Op 15 oktober 1914 bezette de 5de gemengde brigade een vrij goed omschreven bruggenhoofd over de IJzermonding tussen de Noordzee en de vaart van Nieuwpoort en Plassendale, die parallel aan de kustlijn was uitgegraven. Midden door deze sector van een 4-tal kilometer breedte liep de baan Veurne-Nieuwpoort-Oostende. Op dat

ogenblik waren trouwens reeds de eerste Duitse troepen in de "*Koningin der Badsteden*" verschenen. Toevallig waren het oude bekenden voor de 5de brigade, namelijk de divisies van het 3de reservelegerkorps van generaal von Besseler en de daarbij ingedeelde onderdelen van het marinekorps onderleiding van admiraal Schröder.

Net als de rest van het Belgisch leger was de 5de gemengde brigade danig toegetakeld door de wekenlange inzet. Men besloot de resten van het 5de en 25ste linie samen te smelten tot 1 regiment met 3 bataljons van elk 4 compagnies. Maurits en zijn overgebleven kameraden van 3/I/25 werden zeer waarschijnlijk opgenomen in de rangen van het eerste bataljon van het "nieuwe" 5de linieregiment. De commandant was kolonel Larmoyer met luitenant-kolonel Cuvelier als tweede in bevel. Bataljon I/5 kreeg majoor Bouhon als aanvoerder en men liet er geen gras over groeien. Terwijl de rest van het regiment de versmelting kon doorvoeren in kantonnementen rond Ramskapelle vertrok I/5 reeds rond de middag naar posities bij Lombardsijde. De regimentsgeschiedenis schetst het aldus:

> *"Voor de poorten van Nieuwpoort, op den rechteroever van den IJzer, naar Westende, ligt een lief dorpje: Lombaertzijde. Roode daken, witte muren, zware en waakzame toren, groen gebladerte, magere overhellende bomen…"*

Het oeroude en pittoreske kustplaatsje, gelegen aan de grote baan Oostende-Nieuwpoort, zou al snel de volle furie van de Duitse aanval ondergaan.
Hoewel het overal aan het IJzerfront en ook rond Ieper tot grootschalige en erg verbitterde gevechten zou komen, zetten we de schijnwerpers vooral op de kuststrook omdat daar Maurits Coene in het heetst van de strijd zou komen

te staan. Voor het laatst weliswaar. Omdat zijn bataljon vanaf 15 oktober de voorposten tussen Lombardsijde en Westende bezet hield, moesten zij zich als eersten klaarmaken voor de te verwachten Duitse vloedgolf. Hun geduld zou niet lang op de proef worden gesteld. Immers, lange vijandelijke collones trokken vanuit Brugge en Oostende op naar de IJzer.

Terwijl Maurits Coene en het 1ste bataljon druk bezig waren met het innemen van hun posities kregen hun kameraden in de twee andere bataljons eindelijk verse proviand. Twee uur later kon er zelfs een warm drankje vanaf. Ook een andere soort versterking verscheen op het toneel:

> *"Een contingent oorlogsvrijwilligers komt onze rangen vergrooten. Er zijn er van allen ouderdom: van 18 tot 40 jaar, maar sommigen, om toch kunnen aanvaard te worden, hebben, laat onze zeggen, de waarheid verzwegen; zij tellen nauwelijks 16 jaar. Zij zijn aandoenlijk. Eenigen steken in een jagersuniform en dragen daarbij een infanteriemuts; anderen hebben weer een karabiniersmuts op.*
>
> *Zij kijken hun ouderen met ongegrensde bewondering aan, stellen vragen en meer, branden van strijdlust. Het Mausergeweer schijnt hun als een wonderwapen waarmede zij onoverwinnelijk zullen zijn. De meesten zijn trouwens met den Gras-geweer gewapend."*

Het lijkt vanzelfsprekend dat Maurits, als hij die nieuwelingen te zien kreeg, even zal gedacht hebben aan zijn kleine broer waarvan hij waarschijnlijk al geruime tijd niets meer had vernomen.

Reeds de volgende dag, vrijdag 16 oktober, kwam het rond Sint-Pieterskapelle en voor Diksmuide tot botsingen met de vijandelijke voorhoede. Die 16de oktober trok tevens de *4de Ersatzdivision* binnen in Middelkerke. Die Duitsers bevonden zich om dat moment nog slechts een 7-tal kilometer van Nieuwpoort en de IJzermonding. Natuurlijk wordt in de regimentsgeschiedenis van het 5de linie nogal wat aandacht besteed aan de belangrijke gevechten voor Nieuwpoort. Darom zal ik er opnieuw ruimschoots uit putten:

"Het I/5 (Majoor Bouhon) was spoedigmet den vijand slaags voor Lombaertzijde, waar het sedert den 15de opgesteld lag.

Zijn Groote wachten, eerst door zwakke verkenningen gepolst, werden weldra het doelwit van machtige bestormingen door artillerie krachtig voorbereid en gesteund.

De bezetting van Lombaertzijde, oorspronkelijk beschouwd als vooruitgeschoven post, wordt eerlang tot bruggehoofd omgezet met opdracht het tot den dood te verdedigen: het I/5 zal met eigen krachten tot op 18 October weerstaan; alhoewel zijn front een groote uitgestrektheid omvat (van de zee tot Rattevalle).

Noch de beschietingen, noch de herhaalde aanvallen zullen over zijn moed en hardnekkigheid zegevieren; Zijn majesteit, de Koning, zal dan ook later, in Maart 1915, bij een plechtigheid, hierom gelukwenschen."

Het is overigens niet verwonderlijk dat Lombardsijde zo koppige werd verdedigd. Allereerst was het een bastion voor de verdediging van Nieuwpoort, de IJzermonding en

het vitale sluizensysteem aldaar dat het waterpeil in de drassige polders controleerde. Ten tweede vormden de duinentoppen er één van de enige plaatsen in de kale, vlakke kuststrook waar men een overzicht kon krijgen over de regio. Tenslotte beschikte de 5de brigade er over relatief veilige flanken – nooit te versmaden – met aan de linkerzijde de Noordzee en rechts het kanaal naar Plassendale.

Om de Belgische posities in de kuststreek stormklaar te maken openden Duitse batterijen op 17 oktober het vuur. Vanuit Slijpe werd vooral het gehucht Rattevalle bij de vaart, op de rechterflank van I/5, danig op de korrel genomen waarbij de windmolen in brand werd geschoten. Voor de intussen tot veteranen uitgegroeide soldaten van het samengesmolten 5de linieregiment zal dit echter nog weinig indruk gemaakt hebben. Wel voelde iedereen, van hoog tot laag, dat er iets op til was. Waar haalden ze overigens de energie en de moed vandaan om opnieuw het hoofd te bieden aan een vijandelijke overmacht? Tijdens de nacht van 17 op 18 oktober kreeg I/5 alsnog de mitrailleurs van de 5de gemengde brigade als versterking toegewezen.

Het was niets te vroeg, want op 18 oktober ontketenden de Duitsers hun grootscheepse offensief over het hele front, van Nieuwpoort tot het Frans-Vlaamse La Bassee. De doelen daarbij waren de havens aan het Kanaal, onder andere Duinkerke, Calais en Boulogne, waarlangs het Britse expeditiekorps haar voorraden en versterkingen betrok. Die dag kwamen de Duitsers in Vlaanderen bij Keiem, Schore en Mannekensvere trouwens reeds gevaarlijk dicht bij de IJzer. De posities van I/5 hielden evenwel stand, maar omdat de eenheid op hun rechterflank, het 6de linieregiment, werd verdreven uit bepaalde posities, zagen ook de mannen van het 5de zich

genoodzaakt een stuk terug te trekken. Enkele stellingen rond Rattevalle werden ontruimd en de piotten van de 5de brigade plooiden terug naar de omgeving van de Grote Bamburg, een eeuwenoud hoevecomplex dat een tijdlang als een ware vesting zou worden gebruikt.

De geallieerden zagen in dat het zwaar beproefde Belgische leger op de linkerflank een sleutelstelling innam en dat het dringend hulp kon gebruiken. In de sector Nieuwpoort kregen de Belgen onder meer ondersteuning door een kleine vlooteskader onder leiding van de Britse vice-admiraal Horace Hood, dat net op tijd voor onze kust verscheen. Dit smaldeel omvatte een drietal omgebouwde platbodems die eigenlijk waren voorzien voor het Amazone-gebied! In allerijl waren deze rivierschuiten in Engeland voorzien van 6-inch kanonnen en 4.7 houwitsers. Bij hun eerste inzet op 18 oktober kregen de Duitse troepen rond Middelkerke plots nogal wat zware granaten te verwerken vanuit zee. Deze drijvende artillerie zou ook de volgende dagen een steun zijn voor het belaagde Belgische leger omdat hun projectielen kilometers landinwaarts dood en verderf zaaiden in de Duitse rangen.

In de namiddag van de 18de oktober kreeg I/5 eindelijk hulp in de voorposten rond Lombardsijde. Het 2de bataljon van het 5de linie nam meteen de helft van de sector over en bezette de posities tussen de baan naar Westende en Rattevalle. Maurits Coene en zijn strijdmakkers van I/5 concentreerden zich volledig op het duinengebied tussen Lombardsijde en Westende. Mogelijk kregen ze tijd voor een snelle maaltijd, of bleven ze – zoals vaker – met knagende honger zitten?! Veel rust zat er niet in. Het werd immers een woelige nacht met voortdurende beschietingen.

Op 19 oktober 1914 werden reeds voor de tweede keer in evenveel dagen tijd Belgische militairen op een drafje ter dood veroordeeld en terechtgesteld, waarschijnlijk enkel om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen. Dit keer ging het om twee soldaten van het 6de linieregiment, dus uit de divisie van Maurits, die in Nieuwpoort-Bad werden gefusilleerd. Twee van dertien executies in het Belgische leger tijdens de eerste oorlogsmaanden. Dramatische tijden vragen mogelijk drastische maatregelen, maar zijn deze altijd gerechtvaardigd?!

Diezelfde 19de oktober rond 4 uurs 's morgens sloegen de infanteristen van II/5 bij Lombardsijde een onverhoedse Duitse aanval met succes af. Daarna was het woord opnieuw aan de artillerie, maar die kon de opbouw van de Duitse aanvalsmacht blijkbaar nauwelijks verhinderen:

> *"Het Engelsche vlootje bestookt opnieuw de bosschen van Schuddebeurze en de Duitse batterijen. Onze batterijen komen ook in werking, maar het gaat zo traag, alsof elk schot geteld ware. De waarnemer in de toren van Lombaertzijde komt tot de vaststelling dat deze beschieting geen einde stelt aan het indringen in Schuddebeurze van nieuwe Duitse troepen; hij bemerkt ook dat onophoudelijk andere vijandelijke batterijen worden opgesteld. Het overwicht van den vijand in manschappen en geschut wordt verpletterend; het dorp, de duinen en onze infanterielijnen verkeeren gestadig onder zijn vuur.*
>
> *In de duinen heeft men het steeds zeer druk met de patrouilles en de gepantserde auto's; na hun vruchteloze poging hebben de Duitschers niet meer aangedrongen, maar wachten tot al hun*

strijdkrachten zijn bijgekomen om ons te overrompelen."

In de namiddag werd ook het 3de en laatste bataljon van het 5de linieregiment op weg gestuurd naar het bruggenhoofd over de IJzermonding. Bij hun doortocht van Nieuwpoort kregen ze regelmatig Duitse salvo's te verwerken. Vooral de omgeving van de brug werd geviseerd. In kleine groepjes probeerde men snel verder te trekken en de compagnies werden aan de overzijde weer gegroepeerd. Spijtig genoeg vielen er opnieuw enkele slachtoffers. De restanten van het 5de linie waren nu volledig samengetrokken in het bruggenhoofd over de IJzer. Ze hielden er een front van 4,5 kilometer, met bataljons in lijn (I e III) en een derde (II) in reserve ten westen van het dorp. De mitrailleurs van de 5de gemengde brigade werden verdekt opgesteld bij de Boterdijk op de rechterflank. Generaal-majoor De Brauwere nam in het bruggenhoofd de leiding over van wat er restte van zijn brigade. Ze kon nog slechts 12 mitrailleurs en een 1400 geweren inzetten.

Piotten die reeds urenlang, soms dagenlang, in het kleine bruggenhoofd verbleven konden toen even uit de eerste linie worden gehaald. Was Maurits Coene bij de gelukkigen? We hebben er het raden naar; Ze bleven evenwel in de buurt. Geen enkele valide militair kon immers zonder geldige reden naar de achterhoede:

"De aflossing verloopt snel; de afgeloste mannen hebben haast om te vertrekken; zij mompelen, vloeken en denken, de ongelukkigen, dat hun makkers bevoorraad en zij… vergeten zijn. Zijn gaan op bivak in de duinen. De slimmerds onder hen vinden een onderkomen in de kleine hoeven. Evenals de makkers op de vuurlijn, zullen allen op de

bevoorrading moeten wachten, die steeds uitblijft. Gedurende twee maanden bestond vervolgens het hoofdgerecht uit sardijnen; men was er afkerig van geworden.

Vrijwilligerspatrouilles sluipen naar den vijand toe om het terrein te verkennen; zij ondervinden dat zijn stelling nader bij is dan men zich had ingebeeld, dat hij zijn verdedigingswerken opgraaft. Bijwijlen wordt de duisternis hier en daar door branden opgelaaid.

De kleederen zijn doornat, de mannen bibberen van de kou, hoesten. Het is betrekkelijk kalm. Nu en dan breekt een onverwacht geweervuur los, kogels fluiten, dan wordt alles weer stil.

Door vermoeienis overmand, vallen mannen in slaap, en worden plotseling weer gewekt door een heftig vuur of de bijtende kou. Er komt geen eind aan de nacht, 't is een eindeloos wachten op den dag, op den dag die misschien den aanval meebrengen zal"

Deze impressie uit de regimentskroniek beschrijft één van de laatste nachten voor verschillende manschappen van het 5de linie en waarschijnlijk ook voor onze Zelenaar. Jammer dat we niet meer weten wat er die dramatische uren in Maurits Coene omging. Als hij al tijd en zin had gevonden om een brief te schrijven dan is deze in ieder geval niet bewaard gebleven.

Kort voor het aanbreken van de dag op 20 oktober worden Lombardsijde en de Belgische posities aldaar zeer zwaar bestookt, de onmiskenbare voorbereiding voor een grootscheepse aanval. Over naar de actie in de regimentshistoriek:

"De kerktoren is geraakt. Een huis gaat in de vlammen op; in de straten valt een regen van verbrijzelde dakpannen en ruiten. De kanonnen van de Engelse marine zwijgen, onze artillerie is stom. Een vlaag van kogels vaagt rakelings langsheen het terrein. De Belgen wachten. Dan meteen breekt het los. Schuddebeurze krioelt van Duitschers. Daar komen zij vooruit, anderen volgen, een looppas van een vijftal meter en… ze vallen neer. Uit gans de Belgische linie ontvlamt een vreeselijk vuur, salvo's eerst, dan naar believen, zonder zelfs het nauwkeurig mikken af te wachten.

De aanloop van den vijand is gebroken, maar zijn tirailleurs, ondanks de verschrikkelijke verliezen, kruipen nog steeds vooruit naar de Belgische linie. De vijandelijke mitrailleusen zaaien, als het ware, een gewelf van kogels boven de 5de brigade, waartussen shrapnels laag nabij den grond openspatten. De soldaten, die gedurende drie maanden veldtocht, een degelijke ervaring hebben opgedaan, weten de enkele dekkingen, die het terrein aanbiedt, ten nutte te maken, verschansen zich achter de wilgen om rechtstaande te schieten. Aan de vrijwilligers, met het geweer Gras gewapend, wordt, na de eerste schoten, het stilzwijgen opgelegd. De door hen afgevuurde patronen maken een oordoovend geluid en verspreiden daarbij een dichte rookwolk, die de andere schutters hindert. Zij moeten wachten tot een Mauser van een gevallen of gekwetsen makker beschikbaar komt. Lang duurt het ook niet, want de verliezen worden aanzienlijk".

Ook het bataljon van Maurits, tussen de dorpskom en het strand, ontsprong de dans niet toen een schijnbaar onstuitbare Duitse overmacht vanuit Westende kwam

aanzetten. Al snel liet zich een tekort aan kogels en artilleriegranaten voelen. Mogelijk grepen de piotten dan maar naar spade en bajonet. Brave huisvaders en herrieschoppers, fabrieksarbeiders en klerken, studenten of boerenzonen vochten wanhopig en moorddadig om het vege lijf:

"In de duinen wordt het 1ste bataljon erg handgemeen, maar de vijand drijft er nochtans zijn aanval niet door. Zijn voornaamste krachten zijn gericht tegen het IIIe bataljon en in het bijzonder tegen Bamburg.

De tegnen den steenweg op Westende aanliggende compagnies, de een van het IIIe, en de andere van het Ie, zien in de verte Duitsche collones per vier voortuitkomen, op pas marcheerend met begeleiding van pijpers. Ons hevig onderhouden geweervuur vermindert hun getal niet. Hoe meer er vallen, hoe meer er bij springen.

Daar weergalmt eindelijk opnieuw het zoo bekend geluid der vlootkanonnen die Westende en Schuddebeurze beschieten. De bosschen verdwijnen in een rookwolk van ontploffende projectielen. Onze artillerie zet ook het hare bij. Deze hulp beurt onze soldaten op, hoewel de strijd zich nog zeer ongelijk voordoet. Jammer genoeg kan onze artillerie haar volle werking niet ten uitvoer laten komen, daar haar bevoorrading ten zeerste beperkt is. Het geweervuur neemt af, want de patroontasschen geraken ledig met razend tirailleren.

De gekwetsten, die zich nog kunnen behelpen, trachten, langsheen de grachten, het dorp te bereiken; de zwaar getroffenen, helaas, zijn

veroordeeld ter plaatse te blijven. Door hun weeklachten ten diepste ontroerd, stellen eenige moedige jongens alles in 't werk om deze ongelukkigen makkers weg te dragen. Dit gaat niet zonder zich bloot te stellen, en, zij bezitten geen armbanden van het Roode Kruis. Zij zijn dan ook het mikpunt der Duitschers, die woedend op hen te werk gaan; meer dan één betaalt zijn zelfverloochening met het leven.

De schietvoorraad vermindert snel, men ledigt de patroontassen der gesneuvelden en gekwetsten. Mannen van goeden wil worden naar het dorp gezonden, maar weinigen komen terug met de kostbare patronen."

Rond de middag raakte het hele 5de linieregiment, of wat er van reste, slaags met de vijand. Ook het 2de bataljon, tot dan toe in reserve, werd immers als versterking opgeroepen. Op weg naar de vuurlinie vielen er ook bij hen reeds doden en gewonden, maar snakkend naar adem bereikte het gros van het bataljon de kameraden in de vuurlijn. Deze troepen brachten gelukkig extra "*schietvoorraad*" mee. Toch viel, meestal door munitie-gebrek, de ene stelling na de andere in Duitse handen, onder meer de omstreden hoeve Bamburg. Tegenaanvallen door het 5de linie om deze sterke positie te heroveren draaiden op niets uit. Ook de Belgische artillerie kon onvoldoende steun geven omwille van een tekort aan granaten.
Brigadecommandant De Brauwere stuurde zelfs een dappere motorrijder met zijspan achteruit om munitie op te halen. Deze kwam op topsnelheid terug en de troepen rond Lombardsijde konden weer even voort. Een druppel op een hete plaat? Er moest duidelijk iets ingrijpender gebeuren. Het 9de linieregiment, op dat ogenblik in de

legerreserve, werd er bij gehaald en trok dwars door het Duitse vuur het bruggenhoofd binnen. Was op dat moment Jean Van Beveren nog van de partij?

> *"Te Lombaertzijde valt het onder eene verschrikkelijke beschieting, die het dorp teister, en ondergaat in enkele oogenblikken zware verliezen. Het werpt zich in de grachten langsheen den grooten steenweg. Gelukkig weerstaan de troepen van het 5de voor het dorp en in de duinen; zij zijn opnieuw bevoorraad en schieten geduchtig op den uitgang van Westende, die met Duitsche lijken bestrooid ligt.*
>
> *Sedert den vooravond hebben deze compagnies geen verpozing meer gekend; de magazijnen der geweren hebben zij even vlug geledigd als gevuld; honderden patronen hebben zij afgevuurd; de loopen der wapens zijn brandend heet, het smeer knettert in de mantels, gesmolten door de hitte; de geweren beginnen te haperen. Maar deze der gekwetsten en gesneuvelden zijn zoveel wisselwapens die, helaas, zeer talrijk bij de hand liggen, want de verliezen zijn zeer zwaar."*

De Grote Bamburghoeve werd nog bereikt door een handvol soldaten van het 9de linie, maar lang konden ze er niet standhouden. Op een bepaald moment kwamen zelfs enkele tientallen Britse mariniers aanzetten, van het vlooteskader voor de kust. Ze hadden mitrailleurs bij, maar wanneer ze die bij de Boterdijk in het volle zicht van de vijand wilden opstellen, werden ze door geconcentreerd vuur in een mum van tijd uitgeschakeld. Het mocht allemaal niet meer baten. Ook de Grote Bamburg viel weer in Duitse handen.

In de namiddag stond het front ten zuidoosten van Lombardsijde, bij de Boterdijk, op het punt helemaal te begeven. De hardnekkige verdedigers van het dorp en de duinengordel, onder andere het bataljon van Maurits Coene, zouden daardoor worden afgesneden van hun enige aftochtroute naar de bruggen bij Nieuwpoort. Als de Duitsers voor hen het bruggenhoofd Palingbrug bereikten, een afstand van een 600-tal meter, dan zouden ook de mannen van I/5 ingesloten zitten met de rug tegen de IJzermonding en de zee en restte hen enkel Duitse krijgsgevangenschap. Men kon slechts op het nippertje vermijden dat het uitdraaide op een "*sauve qui peut*". Zelfs in de regimentshistoriek steekt men de wanhoop en de wanorde van dat dramatische moment niet onder stoelen of banken:

> *"Men stuurt in der haast een looper tot majoor Bouhon met het bevel van aftocht naar de bruggen. Dit komt gelukkig toe. Terwijl de compagnies, die den weg op Westende bewaken, de beweging in de hand werken, maken de troepen zich met veel moeite in de duinen los en wijken naar het dorp. De Duitschers evenwel hebben de beweging opgemerkt en zenden een regen van granaten en shrapnels op het dorp. Hierdoor ontstaat groote verwarring in de gelederen der manschappen, die aan de verplettering trachten te ontsnappen. De ontsteltenis grijpt eveneens de troepen van het 9e aan, die in de grachten van den steenweg liggen opgesteld, doch er wordt onmiddellijk ingegrepen. Nadat de compagies van den weg op Westende, op hun beurt, het gevaar hebben ontweken, zakt het regiment, of wat er nog van overblijft, af naar de bruggen, langsheen de grachten, die als een soort natuurlijke verbindings-loopgraaf kunnen benuttigd worden.*

Generaal De Brauwere treedt op dit ogenblik op het voorplan, houdt de troepen op voor de beschoten bruggen, gebiedt de herverzameling der compagnies en, met het oog zoowel op het herstel der orde als op het eerbewijs dat de troepen toekomt, want zij hebben hun opdracht vervuld, trekt hij stapsgewijze en defileerend Nieuwpoort binnen."

A. Bastien schilderde het panorama van de slag om de IJzer. Op deze postkaart ziet u een gedeelte bij Nieuwpoort. Enkele piotten helpen een gewonde makker over een wankele pontonbrug en op de voorgrond liggen enkele gedode paarden bij een getroffen ambulance. (verz. F. Huijbrechts)

Na 13 uur van strijd hadden de Duitsers de puinhopen van Lombardsijde eindelijk ingenomen, maar zij geraakten niet verder. Nieuwpoort en de IJzermonding bleven in geallieerde handen en onderdelen van de 2de legerafdeling behielden zelfs een klein bruggenhoofd op de rechteroever bij Palingbrug. Tegen de avond van 20 oktober 1914 was wat er overbleef van het 5de linieregiment evenwel achter

de IJzer teruggetrokken. Onze Zeelse gemeenteklerk, Maurits Coene was er echter niet meer bij…

3.3 De dood van Maurits Coene

Het is niet verwonderlijk dat er rond de laatste uren van Maurits uiteenlopende versies circuleren. De meeste ooggetuigen overleefden zelf amper de slachting rond Lombardsijde, die trouwens nog een aantal weken zou aanslepen. Bovendien waren de gevechten véél te verward en uitputtend om duidelijke herinneringen na te laten. Wat we weten is dus doorgaans "*van horen zeggen*" in de bronnen terechtgekomen. Tenslotte is er intussen meer dan 90 jaar overheen gegaan.

Dienstdoend korporaal Maurits Coene bleef naar verluidt hulpeloos op het terrein liggen nadat hij bij één van de vele vinnige schermutselingen in de duinen te Lombardsijde was gewond geraakt. Waarschijnlijk werd hij op 20 oktober 1914 in de buikstreek getroffen. Of het ging om een schotwonde of een granaatscherf is niet bekend, maar een dergelijke verwonding liep in die dagen veelal fataal af. Blijkbaar konden zijn makkers hem niet meer ophalen in het niemandsland en was hij niet meer in staat om zichzelf in veiligheid te brengen.

Maurits werd na verloop van tijd, mogelijk pas na twee volle dagen, door Duitse soldaten gevonden. Hij werd in zorgwekkende toestand naar een veldhospitaal in Middelkerke afgevoerd. Hij kwam terecht in het Duitse *Lazarett* dat inderhaast was opgericht in het sanatorium dat op het eind van de 19de eeuw in Middelkerke was gesticht door een legaat van Roger de Grimberghe. Het werd in 1884 gebouwd naar een ontwerp van de bekende architect Hendrik Beyaert en was bedoeld voor de

behandeling van kinderen met beenderziekten. Het is niet verwondelijk dat dit voor zijn tijd moderne ziekenhuis ook door de Duitse troepen in gebruik werd genomen voor de verzorging van gewonden. De 67 patiëntjes en hun verpleegsters moesten inpakken en verhuisden naar Gent.

Een onderdeel van de Duitse medische dienst in actie 1914

Na de eerste vloedgolf in oktober 1914 zou het nabijgelegen IJzerfront overigens de hele oorlog voor een regelmatige aanvoer van gewonden zorgen. Zij die het niet haalden kregen een laatste rustplaats in de moestuin achter het hospitaal. Na de oorlog werden hier enkele honderden Duitse soldatengraven aangetroffen. Het ziekenhuis deelde trouwens zelf in de klappen. In de eerste weken kreeg het zo vanuit zee een Engelse voltreffer binnen en tegen 1918 was het hospice helemaal in puin geschoten.

Terug naar Maurits Coene in oktober 1914. De zwaargewonde Zelenaar was er slecht aan toe toen hij door de Duitse hospikken werd binnengebracht. Hij overleed kort daarop aan zijn verwondingen, mogelijk zonder nog bij bewustzijn te zijn gekomen. Het is echter niet makkelijk zijn precieze overlijdensdatum te bepalen. Dit is ten dele te verklaren door het feit dat er nauwelijks Belgische ooggetuigen in het hospitaal aanwezig waren en Duitse documenten over deze periode liggen zeker niet voor de hand. Waarschijnlijk was de enige burger in het veldhospitaal de pastoor van Middelkerke die de stervenden blijkbaar mocht bijstaan in hun laatste ogenblikken. Ging het misschien om katholieke, Beierse troepen? Ondanks ons verzoek kregen we trouwens geen inzage in de *Liber Memorialis* van de toenmalige dorpsherder. Spijtig, want dit document had mogelijk meer klaarheid kunnen brengen in deze zaak.

Jaren na de oorlog, in 1923, werd door een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde de overlijdensdatum voor Mauritius Augustus Franciscus Coene officieel vastgesteld op dinsdag 20 oktober 1914. Ook bij de "*Centrale dienst van het stamboek*" van het Ministerie van Landsverdediging kan men deze datum terugvinden. Het bidprentje vermeldt echter 21 oktober, terwijl op de grafzerk te Middelkerke dan weer 24 oktober werd aangebracht! Om het raadsel helemaal compleet te maken vindt men op een schrijven van het "*Stedelijk Inlichtingskantoor*" van Gent aan "*Den heer burgermeester van Zele*" de mededeling dat Maurits Coene werd gewond aan de buik op 20 oktober en in gevangenschap overleed op 23 oktober 1914 in het hospitaal "*Grimbergen*". In het Belgisch Staatsblad van 27 april 1923, tenslotte, spreekt men van "*vermoedelijk overleden te Middelkerke, einde Oktober/begin November 1914.*"

Deze koperplaat van het 5de linieregiment bevond zich voor-aan op de sjako. De sjako is een stijf, hoog, van een klep voorzien militair hoofddeksel in de vorm van een afgeknotte kegel. Deze sjakoplaat behoorde toe aan Maurits Coene. (verz. F. Coene)

Het samengesmolten 5de linie verloor bij de gevechten te Lombardsijde overigens maar liefst 96 doden. Zo'n 140 gewonden konden nog worden afgevoerd over de IJzer, maar heel wat anderen dienden te worden achtergelaten in vijandelijke handen. Onder de 88 vermisten telde men dus ook de Zeelse gemeentebediende.

Kapitein-commandant Juvenel-Jozef Gauthier. Hij was in de 5de linieregiment de militair met de hoogste rang die sneuvelde op de dag dat Maurits Coene vermoedelijk dodelijk werd gewond.

3.4 Erop of eronder

Voor Maurits Coene was de strijd gestreden, maar dat gold nog lang niet voor zijn strijdmakkers. De slag aan de IJzer kwam in feite net op gang en zou – officieel – tot 31 oktober aanslepen.

Het waren echter een handvol burgers die het verschil maakten. Immers, in de periode dat Maurits Coene werd vermist, wees een plaatselijke heemkundige er luitenant-generaal Dossin van de 2de divisie op dat hij een eeuwenoud wapen kon inschakelen bij de verdediging van zijn belaagde sector, namelijk het water. Hadden de Spanjolen amper 300 jaar voordien op die manier zelfs niet een veldheer van het kaliber van prins Maurits van Oranje gedwongen het beleg van Nieuwpoort op te geven? Door een overstroming te bewerkstellingen in de kreek van Nieuwendamme hoopte men nu het bruggenhoofd van Palingbrug en het vitale sluizensysteem bij de IJzermonding gedeeltelijk veilig te stellen. Een andere burger, de oude schipper Hendrik Geeraert, slaagde er in, bijgestaand door enkele militairen, de schuifdeuren van de

Oude Ijzer te openen. Bij het ochtendgloren van 22 oktober stond hierdoor een oppervlakte van vier vierkante kilometer onder water, al bij al een tegenvallend resultaat. De Duitse voorhoede werd echter ter plaatse onaangenaam verrast en diende haar opmars af te remmen. Zij dachten mogelijk dat deze overstroming te wijten was aan de aanhoudende regen en kapotgeschoten dijken of sluizen en zagen niet het opzet.

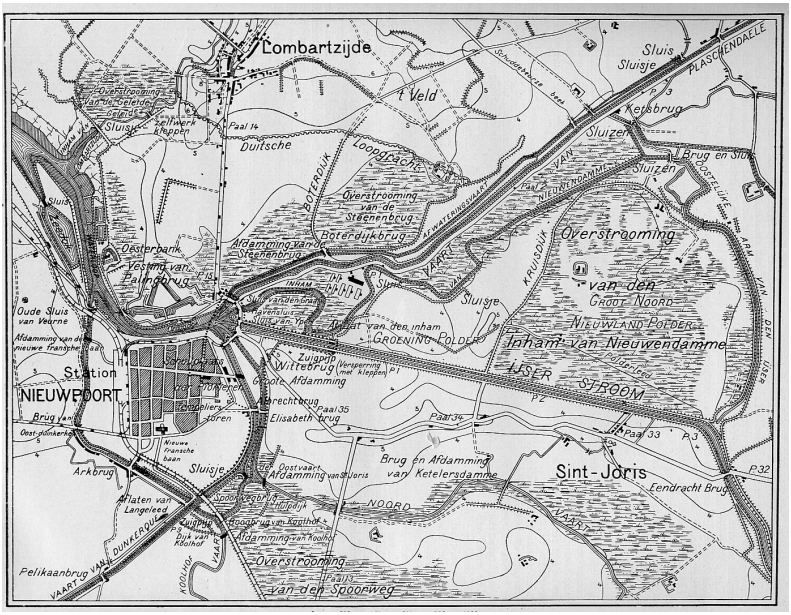

Aan de rest van het Belgische front bleef het ondertussen spannen. Diskmuide, met een belangrijke IJzerbrug, stond voortdurend onder zware Duitse druk, terwijl de vijand ter hoogte van de bocht tussen Tervaete en Schoorbakke zelfs over de rivier geraakte. De hele Belgische frontlijn kwam hierdoor in gevaar en de Belgen en hun bondgenoten trachten met de moed der wanhoop het tij te keren. Bij de talloze slachtoffers van de – mislukte – aanvallen tegen het

Duitse bruggenhoofd op 22 oktober waren twee Zelenaars: de 21-jarige **Gustaaf Pannekoek**, soldaat bij het 8ste linie, die sneuvelde bij Stuivekenskerke en de jeugdige **Joseph Rubbens**, die overleed te Pervijze, dat van die dag voor het eerst door Duitse granaten werd geteisterd. Joseph Rubbens was nog maar 17 jaar oud en diende als oorlogsvrijwilliger bij het 2de linie.

De Fransen bleven ondertussen halsstarrig vasthouden aan hun – kostbare – offensieve doctrine. Daarom wilde generaal D'Urbal, de aanvoerder van het nieuwe opgerichte "*Détachement d'Armée de Belgique*", tegenvallen lanceren vanuit de kleine bruggenhoofden bij Nieuwpoort en Diksmuide. Koning Albert achtte dit plan onuitvoerbaar. Het Belgische opperbevel scheen iets beter te beseffen dat de geallieerden slechts met de grootste moeite de Duitse druk konden weerstaan. Desalniettemin wilde D'Urbal één van zijn pas gearriveerde divisies, de 42ste van generaal Grossetti, laten oprukken vanuit Nieuwpoort. Die sector was relatief rustig en de Britse vlooteenheden hielden er een oogje in het zeil. Het beproefde Belgische 9de linieregiment van de brigade Jacquet, beet daarbij de spits af en wist zelfs Lombardsijde te heroveren.

Op 23 oktober kon de brigade Jacquet lang genoeg standhouden in Lombardsijde tot de Fransen hen vervoegden, ondanks zwaar artillerievuur en aanvallen door de 13de en 23ste *Ersatzbrigaden*. De wens om ook nog Westende te bereiken zagen de geallieerden echter in rook opgaan. Intussen beet opnieuw een Zelenaar in het zand. Bij Pervijze sneuvelde de 24-jarige **Gustavus Van Wezemael**, soldaat bij het 4de regiment Jagers te voet.
Ondanks de nabijheid van het front werd diezelfde 23ste oktober te Middelkerke een plechtige lijkdienst gehouden voor Maurits Coene. Heel toevallig waren daar inwoners

van Zele bij aanwezig, namelijk enkele nonnetjes van het klooster van de Kouter die naar de kuststreek waren gevlucht. Het stoffelijk overschot werd waarschijnlijk begraven op de begraafplaats rond de dorpskern. Vele jaren later werd dit kerkhof echter opgeofferd aan het meedogenloze kusttoerisme omdat het plaats moest ruimen voor parkeerplaatsen. Het lichaam van Maurits werd daarbij ontgraven en overgebracht naar een nieuw rustplaats, op een paar honderd meter van de drukke kustweg. Hier rust hij nog steeds, omgeven door tientallen plaatselijke oud-strijders.

Francis Huijbrechts op 11 november 2004 tegen het vallen van de avond bij de laatste rustplaats van Maurits Coene. De steen draagt de vermelding "oudstrijder 14-18" wat eigenlijk niet correct is. Bovendien is zijn portretfot op een of andere manier op het graf van zijn buurman terechtgekomen. (verz. F. Huijbrechts)

Op deze begraafplaats vindt men overigens ook enkele tientallen gesneuvelde militairen uit het Gemenebest die omkwamen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De Duitsers slaagden erin tijdens de nacht noodbruggen over de IJzer te werpen bij Tervaete en er werd op een mum van tijd een volledige divisie overgebracht. Het is niet verwonderlijk dat de wankele Belgische posities dreigden te worden weggespoeld door de Duitse vloedgolf.

Kort na de dood van Maurits Coene, op zaterdag 24 oktober, leek ook de 2de divisie te zullen bezwijken. Lombardsijde-dorp kwam weer in Duitse handen en bij Ramskappelle bedreigden ze de spoorlijn Diksmuide-Nieuwpoort. De hoge spoorwegberm vormde op dat moment één van de enige obstakels van betekenis in het kale en vlakke polderlandschap en deze moest dus kost wat kost behouden blijven.

Op 25 oktober kwam hierbij Zelenaar **Emilius Christiaens** om het leven in het fel omstreden Pervijze. Hij diende bij het 3de jagers te voet. Tijdens het moeizaam afgrendelen van het vijandelijke bruggenhoofd bij Schoorbakke sneuvelde **Maurits De Picker**, soldaat van het 2de linieregiment. De 26-jarige Maurits was gehuwd met Marie Dhooge.

Gelukkig lasten de Duitsers de volgende dagen een adempauze in. Ze dachten dat hun uitvalsbasis op de linkeroever van de IJzer stevig genoeg was en dat ze best even op krachten konden komen voor de laatste akte. De Belgische opperbevel ging ondertussen echter over tot een geleidelijke maar grootschalige innundatie van de IJzervlakte tot aan de spoorberm. Op advies van sluiswachter Karel Cogge en met de onverschrokken hulp van schipper Hendrik Geeraert werden bepaalde sluizen ten gepaste tijde geopend of gesloten.

Toen de Duitsers op 30 oktober om 4 uur 's morgens hun offensief hervatten, kregen ze Pervijze in handen, maar ze kwamen al snel in moeilijkeden door het wassende water en de resulterende terreinmoeilijkheden. Generaal von Besseler zag zich verplicht nog dezelfde dag een haastige terugtocht te gelasten. Op 31 oktober kreeg het Belgische leger de spoorwegbedding, na 8 uur van harde gevechten, opnieuw volledig in handen. Bij Ramskapelle sneuvelde hierbij de 21-jarige **Leo Frans Blancquaert** uit Zele, soldaat van het 6de linie. Bij Lombardsijde werd opnieuw een – weliswaar klein – geallieerd bruggenhoofd gevestigd ten oosten van de IJzermonding.

Officieel zat de slag aan de IJzer er eind oktober 1914 op. Voor het Belgisch leger zeker niets te vroeg. Dit recente bloedbad had 3.500 militairen het leven gekost en 15.000 waren gewond of ziek afgevoerd. In deze laatste categorie vond men waarschijnlijk ook **Gabriël Matthijs**. De overgebleven 52.000 piotten vormden inmiddels een zeer armzalig zootje. Door de succesvolle inundatie kon de toestand zich evenwel aan het IJzerfront stabiliseren en daar zou uiteindelijk vier jaar lang weinig verandering in komen. Het kwam er gelukkig zelden tot grootschalige gevechten en slachtpartijen zoals in andere sectoren van de uitgestrekte frontlijn, maar de ontberingen waren er zeker niet minder om.

Ook bij het 5de linie werd op 1 november 1914 de trieste balans opgemaakt van de moordende IJzerslag. De restanten van het regiment verbleven die dag in kantonnementen rond Wulpen en men telde nog slechts 28 officieren en 1254 manschappen. Dit betekende dat meer dan de helft van de militairen die drie maanden eerder vol goed moed uit de Antwerpse kazernes waren opgemarheerd, was verdwenen uit de rangen…

Hoewel de gevechten aan de IJzerboorden na drie weken waren geluwd en het strijdtoneel zich meer naar het zuidoosten – de regio Ieper – had verlegd, bleef de dodentol voor het Belgisch leger nog een tijdje stijgen omdat de pogingen om de posities plaatselijk te verbeteren slachtoffers bleven eisen en heel wat gewonden van de grote IJzerslag alsnog bezweken achter het front. Eén van hen, Zelenaar **Frans Verlaeckt**, was een 1ste soldaat bij het 7de linie en hij overleed bij het station van het Franse Bray Dunes op 5 november 1914, waarschijnlijk tijdens zijn transport naar een hospitaal.

3.5 Slecht nieuws

Het duurde vrij lang eer de ongeluksmare over hun Maurits de familie Coene in Zele bereikte. De geruststellende brieven, telegrammen of postkaarten bleven uit, maar dat was misschien alleen maar een gevolg van een aanhoudende gevechten of het feit dat Zele en het gros van het land ondertussen in vijandelijke handen was gevallen. Toch groeide de onderzekerheid. Allereerst was er een onrustwekkende brief van Gabriël Matthijs die ondertussen zelf in een Engels hospitaal was opgenomen. Dit werd al snel gevolgd door een erg somber gerucht dat werd verspreid door de inmiddels van hun vlucht teruggekeerde nonnetjes van de Zeelse Kouter.

Op 13 december 1914 besloot Maria Coene de Longerstays in Antwerpen te verwittigen:

"Liefste familie

Ik heb zoo lang gewacht eens eenig nieuws te zenden omdat we alhoewel nog niet heel zeker, toch zelf

geen goed nieuws hebben ontvangen over onze soldaten.
Gabriel Matthijs heeft aan zijne ouders geschreven dat onzen Maurice zoude moeten gekwetst zijn over een zevental weken. Waar of hoe zegde hij niet en zelfs vroeg hij of ze bij hem te huis er niets meer van wisten. Ware het nu maar dit nieuws alleen dan zouden wij al tevreden zijn, dan ware dien sukkelaar voorzeker toch al gedurende een tijd uit het gevaar. Wij hebben nu zelf Gabriel geschreven om hem te vragen of hij zou willen zeggen op welke datum en waar onzen liefsten broeder zoude gevallen zijn. Wij zijn ten zeerste in onrust en verdriet.

De zusters hier uit den Heikant die naar Middelkerke gevlucht waren hebben ons door tusschenkomst van andere personen nog wreeder nieuws gebracht. 't Is waarlijk te wreed , dat wij het zouden kunnen geloven en nochtans ? Die zusters hebben hier in Zele komen vertellen dat zij op de begrafenis hebben geweest van Maurice Coene, Corporaal Zele. Zou onzen lieven Heer onze zulke ramp over ons hoofd zenden. Onze liefsten broeder zoude dus ook al in den hemel zijn. Zie liefsten, op zekere oogenblikken is het mij te veel dat ik nog leef dat ware nu toch de kroon op onze ongelukken hé. Volgens 't vertellen van die babbelachtige zusters zou Maurice gekwetst zijn in de slag van Westende en twee dagen in de tranchée's gelegen hebben zonder hulp, dan zou die sukkelaar door de Duitschen opgeraapt zijn en zou zonder nog te hebben kunnen spreken in eene kliniek in Middelkerke gestorven zijn, waar hij dan ook zou begraven zijn. Moeten wij dit droevig nieuws voor waar aannemen of zou dit maar eene voorbijgaande beproeving zijn ? Dit laatste ware te hopen niet waar. In elk geval de burgemeester en kommissaris

ook Eugène (Famelaer) en Armand (Coene) hebben persoonlijk bij die zusters geweest en wat ons weinig hoop laat, is dat zij niet altijd gelijk vertellen. Wij verwachten nu met ongeduld het antwoord van Matthijs, die ook gekwetst is in Engeland, af. Zoo haast wij beter nieuws hebben zullen wij het u laten weten.

Van Juul, dien jongen, hebben wij ook geen nieuws ontvangen sedert hij overgegaan is naar Frankrijk. God weet wat er ons nog te wachten staat hé.

Nu komen er hier al veel brieven toe van den Konsuul van Nederland en Gent van krijgsgevangenen en ook van de soldaten in werkelijken dienst. Tot nu toe nog geen enkel woord voor ons. Zoo'n droeven tijd hé en dat wij nog niet aan het einde zijn niet waar. Nu kunt ge u een weinig voorstellen hoe het hier gaat. Alle dagen tusschen hoop en vrees, den eenen dag kan men dat wat beter verkroppen dan den anderen, maar allessins is het hier ver van plezierig te zijn. Wij hopen dat gij het allen wel stelt en dat gij in geen geval onze liefsten broeders in uwe gebeden zult vergeten.

Mr Firmin De Veirman zou ook moeten gesneuveld zijn.
Dat ware nu toch wel eens eene vreugde dat wij van onzen jongens zelf nog een woord konden ontvangen hé. Zoudt gij inde stad geen renseignementen kunnen nemen, ik zal hier achter nog eens hun volledig adres opgeven. Heb dan ook nog maar een weinig hoop met ons misschien. Zal onzen lieven Heer nog alles ten beste schikken.
Mag ik U eens vragen om dezen brief eens op zijn bestemming te brengen en terug antwoord mede te

geven aan Mr Copers en ook antwoord ten vragen op den brief hierbij. En zoudt ge mij aub niet eens willen zoeken achter cigarettenpapier , 3 of 5 doozen voor 0.05 of 0.1 te verkoopen. 't Is gelijk welke soort.

Zoohaast wij beter nieuws hebben, zal ik het zelf komen vereffenen.

Dag liefsten, ontvang onze beste kussen en groeten

Uw diepbedroefde

Maria

1e soldaat M. Coene
25e Linie 3/I
2e legerafdeeling

Soldaat Juul Coene
5e Linie
3eCorps volontaire
1e batailon
3e Regiment
1e Peloton"

Het troostende antwoord van de familie uit Antwerpen liet niet lang op zich wachten. Reeds op 16 december schreef Firmine Van Brussel een brief terug :

"Beste zuster en familie,

Het schrijven van Maria heeft ons allen in groote verslagenheid gebracht; nochtans kunnen wij ons niet voorstellen dat het zoo erg is als men u verteld heeft. Dat onzen liefsten kozijn gekwetst is en misschien wel erg, daar zouden wij wel kunnen geloof aanhechten, maar van eene noodlottige ontknooping en dan op eene zoo bezondere droevige omstandigheid dat kunnen wij ons niet voorstellen,

nog minder gelooven, bezonder omdat ge na zoo lange weken nog niets officieel weet, dus laat ons nog maar altijd het beste hopen en al ons vertrouwen stellen in de Goddelijke Voorzienigheid, en moest een dag komen dat het slechte nieuws moet bevestigd worden dan zullen wij ons allen samen troosten in de overtuiging dat onzen liefsten Maurice gestorven is als held, voor de vrijheid van zijn vaderland en de overtuiging dat hij als ware Christen jongen leefde ware dan ook de beste bevestiging van eene zalige dood. Maar nog eens, beste zuster en kinderen, laat ons nog maar altijd het beste voorstellen en hopen wij dat wij dan een of andere dag beter nieuws mogen ontvangen. Bertha is op informatie uitgegaan bij families waar we weten jongens te zijn van 't 5e, onder ander een ervan is bij de presse van den Etat-major van 't 5e en die Maurice kent. Nu zullen de ouders ervan zoo goed zijn ten spoedigste aan hun zoon te schrijven om hem te vragen of hij niets van 't droevig geval weet en zo niet er naar te informeren en het hen ten spoedigste te laten weten. Dan zullen ze ons ook op de hoogte brengen en wij u dan ook en hopen wij dat het goed weze.

Volgens het zeggen ook van de zelve familie zijn de jonge mannen nog altijd goed dus moet ge u altijd over Jules niet verontrusten. Hopen wij dat het altijd goed met hem blijve.

Er is al zoo veel leelijk nieuws verteld over jongens die later al valsch bevonden zijn onder ander over Jean van Beveren, die was volgens velen gesneuveld en nu over eene maand kregen wij een brief van hem dat hij krijgsgevangene is in Mecklenburg en het goed stelt.

Met ons Maria is ook alles goed, daar hebben wijn nieuws van gehad verleden week. Daar gaat alles volgens gewoonte. Het antwoord op den andere brief is hierbij ingesloten.

Uwe commissie heeft Antoine gedaan, ge ontvangt het hierbij en wij hopen dat het in goeden staat moge aankomen.

Hier stellen wij het allen goed en wij durven hopen dat buiten het droevige nieuws, het met u allen ook goed is.

Wij wisten reeds door de gazetten dat Matthijs in Folkestone in de ambulance was, maar nu hebben wij gezien dat hij reeds bij de herstellende is in eene andere ambulance, maar ik kan de gazet niet vinden.

Nu beste zuster en familie, nog eens laat ons het beste hopen en hebben wij volle vertrouwen op beter nieuws.
Aan allen een hartelijke kus en groet van ons allen en tot wederziens

Uwe beminnende zuster en familie

Wij zullen natuurlijk onze beste jongens in onze gebeden niet vergeten en in tusschen maar goeden moed hebben.

Ook Bertha Longerstay liet na diezelfde 16de december een brief naar moeder Coene te sturen:

"Men Allerliefste,
Uw schrijven dat ons van achternoen gebracht is, heeft ons ten zeerste getroffen, maar gelooven,

kunnen wij dat niet. Dat is onmogelijk, onze lieven, besten Maurice, had toch te veel vertrouwen, weet ge niet, dat jij belooft had naar Scherpenheuvel te gaan, zijnen moed, zijne hoop op den Almachtigen God, alles boezemd ons hoop in; Neen, het is onmogelijk, onze liefsten komt ons weer, geloof me.

Van Jean hadden we ook al zoo'n donkere gedachten gehad, en meer als eens hoorden we zeggen dat hij gesneuveld was, Ja, en ze wisten het goed en zeker, Hij was geschoten in den hals en door den rug, allons, hij was dood, en ge ziet het wel, over goed acht dagen krijgen we een eigenhandig geschreven brief dat hij krijgsgevangene is. Zoodus moed, niet waar, misschien, heden of morgen krijgen we goed nieuws!

Ik heb mij aanstonds op weg begeven om te informeeren, komt daar zooeven weer. Men kon mij niet veel zeggen, maar weeral toch, spraken ze ook, van zoo het slechtste gedacht niet te hebben. Van morgen af zullen de ouders van dien heer, dien soldaat van Maurice zijn compagnie, zijnde bij den Etat Major, schrijven, naar hunnen zoon, ik heb hun den naam gelaten, zoo ik denk dat zulks nog het beste is, aan den Etat Major en aan de Presse daarweten ze alles, want Jean (dien heer in kwestie) moet al de gekwetste, vermiste, enz aantekenen.

Ik ben ook nog naar een anderen gegaan, korporaal Bombeeck, en juist terwijl ik er was, kwam er een brief van dien jongen toe. Dien is goed en tegenwoordig in Camp waar zegt hij er veel vrijwilligers zijn, en in de omstreken ook, die mannen zijn nog niet aan de slag geweest.
Zoodus moogt ge voor Jules nog gerust zijn. Deze korporaal is te Camp voor de instructie van de

nieuwe klassen. Zijne zuster, zal ook naar hem schrijven om over Maurice inlichtingen te vragen. Zij had hem al een kaart gezonden, waarin zij, op mijn vragen, over Maurice schreef, maar daar heeft ze nog geen antwoord op gehad.

Krijgen we dan van die kanten geen nieuws dan zullen we ons nog verder trachten te bevragen, w geven den moed niet op, we moeten hem vinden onzen liefste.

Naar Gabriël Matthijs hebben we ook n'en brief gezonden, mede gegeven, aan eene dame langs Holland, we verwachten van zijn nieuws, we vroegen hem ook naar Maurice en Jules.

Konden we maar eens bij geraken. Allons, we moeten moed hebben en op God betrouwen, laat ons maar blijven bidden, hij moet weer komen.

Stelt er u in, 't zal wel op zijn beste gaan.

Indien er middel is schrijf ons van tijd tot tijd en kan er iemand tot hier komen dat zou ons aangenaam zijn. Konden wij tot bij u geraken, we zouden het ook doen, maar het is nogal moeilijk voor ons, en toch, weet ik wel niet of we toch niet eens zullen komen, ik zou zoo geerne er eens allen zien, 't is bijna een jaar geleden en in deze droeve tijden houdt men toch zoo veel van elkanders, vindt ge dan niet?

Nu allerliefste, ik moet mij haatsen want men wacht op mij. Ik weet niet wat mama u schrijft misschien omtrent hetzelfde van mij.

Tot weerziens, men liefste, moed en hoop. Allen stellen het hier goed. We hopen dat dees schrijven u in de beste gezondheid zal vinden.

We omhelzen u allen van verre en zoo hartelijk als we kunnen.

Tot later.

Bertha, die u allen lief heeft."

De vrienden- en kennissenkring van Maurits Coene bleef duidelijk niet gespaard. **Firmin De Veirman** vermoedelijk gesneuveld, **Jean Van Beveren** krijgsgevangen in Duitsland, **Gabriël Matthijs** gewond of ziek afgevoerd naar Engeland.

De familie had duidelijk grote moeite om het tragische nieuws in verband met Maurits te aanvaarden en gaf het laatste sprankje hoop niet op. In het voorjaar van 1915 maakte de pastoor van Middelkerke echter een moeilijk reis, dwars door het etappengebied, om de Coenes in Zele een paar persoonlijke bezittingen van de gesneuvelde te brengen. Hij had ondermeer zijn portefeuille, een aantal brieven, de koperen sjakoplaat van het 5de linieregiment en het schapulier van Maurits gerecupereerd en meegebracht. Er kon toen nog nauwelijks twijfel bestaan over het lot van de jonge Zeelse gemeenteklerk.

Soldaat-vrijwilliger Jules Coene wist toen waarschijnlijk nog niks over wat er met zijn oudste broer was gebeurd. Hij werd, zoals Bertha Longerstay al vermoedde, op dat ogenblik klaargestoomd in één van de Belgische opleidingscentra in Frankrijk en zou eind 1914, begin 1915 definitief aan het front verschijnen. Na de oorlog

verklaarde Jules schrijftelijk dat hij uitgerekend op Kerstdag 1914 aankwam bij het 2de linieregiment.

Jules Coene in het kaki uniform dat vanaf 1915 aan de Belgische troepen werd uitgereikt (verz. F. Coene)

Volgens zijn "*fiche matriculaire*" werd hij evenwel pas op 9 januari 1915 opgenomen in dit regiment. Het 2de linie had in vredestijd Gent als garnizoenplaats, zodat er waarschijnlijk wel wat streekgenoten bij waren ingelijfd.

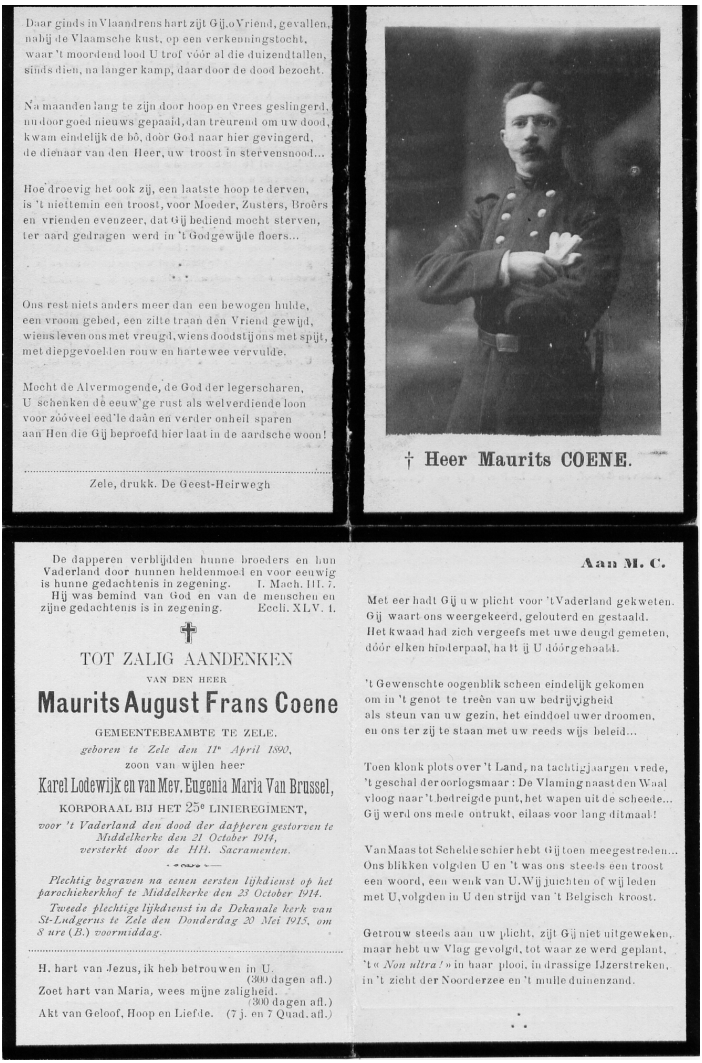

Daar ginds in Vlaandrens hart zijt Gij, o Vriend, gevallen,
nabij de Vlaamsche kust, op een verkenningstocht,
waar 't moordend lood U trof vóór al die duizendtallen,
sinds dien, na langer kamp, daar door de dood bezocht.

Na maanden lang te zijn door hoop en vrees geslingerd,
nu door goed nieuws gepaaid, dan treurend om uw dood,
kwam eindelijk de bô, door God naar hier gevingerd,
de dienaar van den Heer, uw troost in stervensnood...

Hoe droevig het ook zij, een laatste hoop te derven,
is 't niettemin een troost, voor Moeder, Zusters, Broêrs
en vrienden evenzeer, dat Gij bediend mocht sterven,
ter aard gedragen werd in 't Godgewijde floers...

Ons rest niets anders meer dan een bewogen hulde,
een vroom gebed, een zilte traan den Vriend gewijd,
wiens leven ons met vreugd, wiens doodstijons met spijt,
met diepgevoelden rouw en hartewee vervulde.

Mocht de Alvermogende, de God der legerscharen,
U schenken dé eeuw'ge rust als welverdiende loon
voor zóóveel eed'le daân en verder onheil sparen
aan Hen die Gij beproefd hier laat in de aardsche woon!

Zele, drukk. De Geest-Heirwegh

† Heer Maurits COENE.

De dapperen verblijden hunne broeders en hun Vaderland door hunnen heldenmoed en voor eeuwig is hunne gedachtenis in zegening. I. Mach. III. 7.
Hij was bemind van God en van de menschen en zijne gedachtenis is in zegening. Eccli. XLV. 1.

TOT ZALIG AANDENKEN
VAN DEN HEER
Maurits August Frans Coene
GEMEENTEBEAMBTE TE ZELE.
geboren te Zele den 11e April 1890,
zoon van wijlen heer
Karel Lodewijk en van Mev. Eugenia Maria Van Brussel,
KORPORAAL BIJ HET 25e LINIEREGIMENT,
voor 't Vaderland den dood der dapperen gestorven te Middelkerke den 21 October 1914, versterkt door de HH. Sacramenten.

Plechtig begraven na eenen eersten lijkdienst op het parochiekerkhof te Middelkerke den 23 October 1914.
Tweede plechtige lijkdienst in de Dekanale kerk van St-Ludgerus te Zele den Donderdag 20 Mei 1915, om 8 ure (B.) voormiddag.

H. hart van Jezus, ik heb betrouwen in U. (300 dagen afl.)
Zoet hart van Maria, wees mijne zaligheid. (300 dagen afl.)
Akt van Geloof, Hoop en Liefde. (7 j. en 7 Quad. afl.)

Aan M. C.

Met eer hadt Gij uw plicht voor 't Vaderland gekweten.
Gij waart ons weergekeerd, gelouterd en gestaald.
Het kwaad had zich vergeefs met uwe deugd gemeten,
dóór elken hinderpaal, ha 't ij U dóórgehaald.

't Gewenschte oogenblik scheen eindelijk gekomen
om in 't genot te treên van uw bedrijvigheid
als steun van uw gezin, het einddoel uwer droomen,
en ons ter zij te staan met uw reeds wijs beleid...

Toen klonk plots over 't Land, na tachtigjaargen vrede,
't geschal der oorlogsmaar: De Vlaming naast den Waal
vloog naar 't bedreigde punt, het wapen uit de scheede...
Gij werd ons mede ontrukt, eilaas voor lang ditmaal!

Van Maas tot Schelde schier hebt Gij toen meegestreden...
Ons blikken volgden U en 't was ons steeds een troost
een woord, een wenk van U. Wij juichten of wij leden
met U, volgden in U den strijd van 't Belgisch kroost.

Getrouw steeds aan uw plicht, zijt Gij niet uitgeweken,
maar hebt uw Vlag gevolgd, tot waar ze werd geplant,
't « *Non ultra!* » in haar plooi, in drassige IJzerstreken,
in 't zicht der Noorderzee en 't mulle duinenzand.

Op donderdag 20 mei 1915 vond er een plechtige lijkdienst plaats voor Maurits Coene in de dekanale kerk te Zele. Na afloop kregen de rouwenden een bidprentje met een gedicht van de hand van Odilon Nelis, bediende bij de burgerlijke stand.

Vermeldenswaard is dat op het prentje de aanvang van de lijkdienst staat aangegeven als "*om 8 ure (B.) voormiddag*" met andere woorden uitdrukkelijk in Belgische tijd. De Duitsers hadden bij hun intocht onmiddellijk de Duitse tijd ingevoerd (1 uur vroeger), maar de meeste van onze landgenoten lapten daar zoveel mogelijk hun laars aan, als teken van protest.

De Coenes zuchten, net als zovele andere families, onder de loodzware Duitse bezetting. Zele kende evenzeer de vele opeisingen, inkwartieringen, verordeningen, schaarste, deportaties… soms met een fatale afloop. Ook de familie Coene bleef niet van verdriet gespaard. In augustus 1915 werd de geboorte van het kindje van Elvire en Eugéne Famelaer met vreugde in de familie onthaald. Ze kreeg de namen Elisabeth-Margareta-Michaëla-Firmina-Mauritia. De baby bezweek echter op 10 oktober 1915, amper drie maand oud. Op anderhalf jaar tijd verloor moeder Coene dus een dochter, een zoon en een kleinkind. De treurende vader nam overigens in volle bezetting het ambt van gemeentesecretaris op zich, niet vanzelfsprekend omwille van het voortdurend schipperen tussen de noden van de bevolking en het steeds groeiende eisenpakket van de bezetter. De Duitsers hebben onder andere Eugène Famelaer drie dagen in de gevangenis van Dendermonde opgesloten om hem tot een vlottere samenwerking te dwingen.

Het duurde overigens lang voor de familie Coene rond Maurits bericht kreeg van een officiële instantie, mogelijk

het Internationale Rode Kruis, getuige deze korte passage uit een brief van Margriet Coene aan de Longerstays die dateert van 16 maart 1916, dus meer dan 17 maanden na de dood van Maurits:

> *"(…) van onzen lieven Maurice is de dood helaas officieel bekend gemaakt. Het comiteit van Brussel vroeg renseignementen aan de secretaris van Madame Coene of we in nood waren. We zouden dan eene somme geld krijgen, overschot van eene collecte gedaan in Middelkerke voor de begrafenis kosten van haren zoon. Maurice corperal blessé grièvement à Lombardsijde et mort à Middelkerke dans un hopital Allemand s'en est done fait pour toujours du cher et inoubliabele frère – Dieu nous ne nous en pouvons pas encore faire une idee (…)"*

Jules had er ondertussen al meer dan een jaar frontdienst opzitten.

4. LOOPGRAVENOORLOG

Hoewel we reeds vermeldden dat de Belgische stellingen in de IJzervlakte omwille van inundaties jarenlang een relatief rustige sector vormden, willen we absoluut niet de jarenlange inzet van onze jongens minimaliseren. Het kwam er misschien niet tot de waanzinnige slachtpartijen zoals bij Ieper, Verdun of Somme, maar dat betekent bepaald niet dat het leven er een pretje was.

De Belgische piotten werden dag in dag uit, jaar in jaar uit geconfronteerd met voortdurend levensgevaar. Bombardementen, sluipschutetrs, gevechtspatrouilles en gasaanvallen eisten hun tol. Dit gold evenzeer voor de afschuwelijke levensomstandigheden. Het is opvallend dat

Een Belgische loopgraaf aan het IJzerfront. Men kon er evenwel niet echt graven, zodat de borstwering werd opgebouwd met zandzakjes. (verz. F. Huijbrechts)

het Belgische leger in vergelijking met de geallieerden veel meer zieken telde als gewonden. Voor de jongens in die zee van modder en ongedierte, troosteloos tussen prikkeldraad en zandzakjes, was kameraadschap, (bij)geloof en galgenhumor het enige dat hen overeind hield. Patriottisme, plicht en heldenmoed werden holle begrippen die weinig instaans hadden met hun grauwe bestaan. Een zekere zedenverwildering kon niet uitblijven.

Om het moreel wat op te krikken werden de oorlogsmeters ingezet, die voor een hartelijk briefje of een wollen sjaal zorgden. Jules Coene schijnt zelfs twee meters gehad te hebben, Jeanne Chino in Duinkerke en Bernadette Conally in Londen. Hij heeft er naar verluidt een paar van zijn

schaarse verlofdagen kunnen doorbrengen. Ook de frontblaadjes, vaak met een regionale inslag vonden gretig lezers onder de mannen die jarenlang ver van huis waren. De heimwee bleef evenwel knagen.

Even tijd voor een brief van de oorlogsmeter of het thuisfront, Noorschote, december 1916 (verz. F. Huijbrechts)

Jammer genoeg zij er van Jules Coene voor deze ongetwijfeld erg ingrijpende periode uit zijn leven geen brieven meer beschikbaar. Als hij er al kreeg of verstuurde naar zijn familie dan werden deze vaak op groot gevaar naar België gesmokkeld. Dit gebeurde vooral via het neutrale Nederland. Ook de oorlogsvrijwilligers, kranten en andere inlichtingen volgenden dezelfde weg en de Duitsers wilden daar paal en perk aan stellen. De grensbewaking werd opgedreven en vanaf 1915 werd er een heuse grensversperring aangelegd. Het ging om een

afsluiting onder hoogspanning en deze kreeg al snel de lugubere bijnaam de "*dodendraad*".
Op 21 november 1916 kwam Jules Coene terecht in het 22ste linieregiment. Vermoedelijk gebeurde dit bij het ontdubbelen van zijn vorige regiment. Op een naoorlogse vragenlijst aan het Oudstrijdersfonds vulde Jules trouwens in dat hij werkzaam was als "*signaleur-téléphoniste*". Hij zou tot na de wapenstilstand dienen bij het 22ste linie. Jules kwam blijkbaar zonder veel kleerscheuren doorheen zijn frontbestaan, maar hij was een gelukkige uitzondering. De psychische littekens waren mogelijk minder zichtbaar.

Alphons Van den Abbeele, soldaat van het 4de jagers te voet, was de Zelenaar die de bedenkelijke eer genoot als eerste van zijn gemeente te sneuvelden bij wat men later nogal bombastisch "*de Heilige Wacht de IJzer*" ging noemen. Hij stierf op tweede Kerstdag 1914 bij Stuivekenskerke. De iets hoger gelegen puinhopen van dit plaatsje op de westelijke IJzeroever waren door de Duitsers ingericht als voorpost in de overstroomede vlakte en ze zouden bijna tot het einde van de oorlog in vijandelijke handen blijven. Na de 22-jarige Fons Van Den Abbeele zouden in bijna vier jaar nog meer dan dan 20 gemobiliseerde inwoners van Zele volgen, terwijl er intussen ook enkele soldaten bezweken in Duitse krijgsgevangenkampen of Nederlandse interneringscentra. Bovendien werden vele Zelenaars gewond of doodziek omwille van de lamentabele levensomstandigheden.

Bij het grootschalig bevrijdingsoffensief in de herfst van 1918 sneuvelden er nog eens 11 Zelenaars. De frontlijn in Vlaanderen verschoof in die dagen van de IJzer en regio Ieper tot op de lijn Gent, Oudenaarde en Bergen. Hier en daar leverden de vijand hardnekkige achterhoede-gevechten, maar het einde leek in zicht voor het Duitse

keizerrijk en haar bondgenoten. Het elfde uur van de elfde dag van de elfde maand van het jaar 1918 zwegen de kanonnen definitief. Voor miljoenen was het echter te laat…

Fragment van het oorlogsmonument te Zele (Foto F. Coene)

In totaal had de Eerste Wereldoorlog aan 125 Zelenaars het leven gekost, 78 soldaten en 57 burgers. De laatste in een lange rij was de 39-jarige **Raymond Raemdonck**, gehuwd met Elisabeth-Maria Suppli en vader van verschillende kinderen. Deze soldaat van het 1ste linieregiment was het slachtoffer geworden van een gasaanval en overleed ondanks intensieve verzorging te Laken op 27 april 1919, dus bijna een half jaar na de ondertekening van de wapenstilstand.

Gabriël Matthijs, de boezemvriend van Maurits Coene, had de eindstreep net niet gehaald. Na zijn ontslag uit een Brits hospitaal was Gabriël waarschijnlijk in de winter van '14-'15 teruggekeerd bij het vertrouwde 5de linieregiment. De jonge Lokerse onderwijzer klom geleidelijk in rang en werd een tijdlang als korporaal opgenomen in "*l'Etat major*" van de 5de infanteriebrigade. Eind 1917, begin 1918 verbleef Gabriël tevens een aantal weken in Franse opleidingscentra, onder meer te Bayeux in Normandië. Op 8 augustus 1918 vervoegde hij als sergeant opnieuw de rangen van het 5de linie, in de 9de compagnie. Kort daarop sloeg echter het noodlot toe. Gabriël Matthijs, overlevende van talloze gevechten, beschietingen en ontberingen, kwam om het leven door een stom ongeluk. Na 48 maanden en 23 dagen frontdienst verdronk Gabriël immers te Leysele op 22 augustus 1918 om half 8 's avonds. Hij werd twee dagen later begraven op de militaire begraafplaats Westvleteren, waar hij nog steeds rust. Omdat Gabriël niet omkwam in bevolen dienst kon zijn rouwende vader overigens géén aanspraak maken op een hogere onderscheiding dan de 7 frontstrepen die Gabriël had verdiend en de herinneringsmedaille 14-18 die hem postuum werd toegekend.

5. EPILOOG

Voor Jules Coene, uitgegroeid tot een echte veteraan bij het 22de linieregiment, zat het er bij de wapenstilstand niet op. Hij diende immer een tijd in het bezettingsleger dat werd gelegerd in het westen van het verslagen en hongerende Duitsland. Ondertussen, april 1919, kreeg hij het "*Croix de Guerre*" toegekend. In juli van dat jaar ontving hij de "*Medaille de la Victoire*".

Een maand later, op 19 augustus 1919 werd Jules eindelijk met "*congé illimité*" gestuurd. Later ontving hij ook nog de "*Médaille commémorative de la campagne 1914-1918*" en de "*Décoration militaire de 2de classe pour ancienneté de bons services*". In maart 1921 werden zijn 8 frontstrepen erkend en vervoegde hij de prestigieuze rangen van de "*vuurkruisen*". Hij kreeg ondertussen waarschijnlijk andere zaken aan zijn hoofd aangezien hij op vrijersvoeten was.

Jules Coene huwde op 20 augustus 1921 te Lokeren met Celeste-Leona Van den Durpel. Twee weken later vestigde zij zich in de Roomstraat te Lokeren. Jules werd er leraar en fabrieksbestuurder. Het gezin kreeg vier zonen: Hugo (°1922), Herman (°1924), Johannes (°1926) en Lieven (°1928).

Rond 1935 rondde Jules Coene zijn lange rij militaire eretekens af met de "*Medaille du volontaire combattant*". Op 31 december 1938 werd hij definitief ontslagen van zijn militieverplichtingen. Op dat ogenblik was men echter al flink op weg naar een tweede wereldoorlog.

Naar verluidt liep Jules in 1964 een beenbreuk op waarvan hij nooit helemaal herstelde. Op 6 juli 1964, tijdens een revalidatie aan de Belgische kust overleed Julius-Joannes-Irma Coene. Op een paar weken na, was dat precies een

halve eeuw nadat hij zich als piepjonge oorlogsvrijwilliger had gemeld.

Jules Coene, gefotografeerd in mei 1919, een half jaar na de wapenstilstand. Let op de acht frontstrepen op zijn mouw (verz. F. Coene)

In november 2004 besteedden enkele verenigingen te Zele aandacht aan Maurits en Jules Coene en hun vele

tientallen strijdmakkers van weleer. Dit gebeurde in de vorm van een fakkeltocht voor de talrijke lokale oorlogsslachtoffers, een omvangrijk tentoonstelling en de aangrijpende muzikale vertelling “Coene Soldaat”. Het was hartverwarmend te zien hoeveel mensen zich daar voor hebben ingezet en hoeveel Zelenaars zijn komen opdagen bij deze drie evenementen. “*Den grooten Oorlog*”, lang geleden, maar blijkbaar niet vergeten…

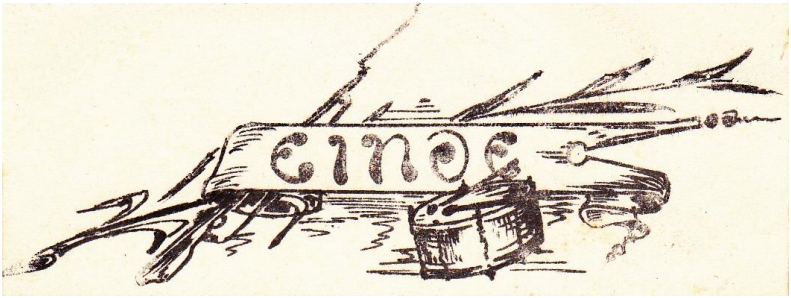

Getekend door Maurits Coene (verz. F. Coene)

DANK AAN

Jozef Arens (+)
André De Clercq (Hamme)
Maurits De Vuyst (+)
Freddy De Krijger
Lea Famelaer (+)
Gaston Poppe
Etienne Quintyn

ARCHIEF

Gemeentelijk archief Zele, Militieregister 1909-1910 en 1911-1912
Gemeentelijk archief Zele, Verslagen gemeenteraad 1913-1923
Gemeentelijk archief Zele, Militairen met verlof 1914
Frank Coene
Francis Hijbrechts
Sint-Xaverius Turngilde Vlug en Vroom, verslagboek 1911-1914

BIBLIOGRAFIE

BARRA J.-M. e.a. Ze waren erbij maar…., Heemkring Graninggate Middelkerke (1996)

BUFFETAUT Yves, Le bataille d'Ypres, 14-18 le magazine de la grande guerre n° 20, juin/juillet 2004

CASTEELS R. en VANDEGOOR G., 1914 in de regio Haacht, Kleine dorpen in de Grote Oorlog, HAGOK (1993)

DE SCHAEPDRIJVER Sophie, De Groote Oorlog, Het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Olympus (1997)

DIVERSE, Dossier La Belgique en guerre, 14-18 le magazine de la grande guerre n° 19, avril/mai 2003

LAMPAERT Roger, 1914: De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Uitgeverij De Krijger, Erpe (1994)

LAMPAERT Roger, Stabilisatie in Vlaanderen, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Uitgeverij De Krijger, Erpe (1995)

LYR René, Onze Helden gevallen voor het Vaderland, Société anonyme Belge d'imprimerie, Brussel (1922)

MICHEM Frans, Zele en zijn geschiedenis, Uitgeversmij Standaard-Boekhandel (1957)

ONBEKEND, Geschiedkundig Overzicht van het 5de Linieregiment (1937)

ONBEKEND, La Campagne de l'Armée Belge d'après les documents officiels, BLOUD et Gay, Parijs (1915)

QUINTYN Etienne, Zele tijdens de Grote Oorlog, Samkoburo/Zele (1987)

QUINTYN Etienne, 100 jaar kloddezakken, Eigen beheer (2002)